28

BHAGWAT GEETA
& Other Mscripts with
8 FINE PAINTINGS.

1229

Sans. MS.
181.4
B 536

1229-MS.

गीता श्रीमद् भगवद् सचित्र;
संस्कृत भा० तथा देवनागरी लि०
भिन्न पृ० ६ पं० प्रा० पृ०
319 p. 7 illus.

संस्कृत ह० ले०

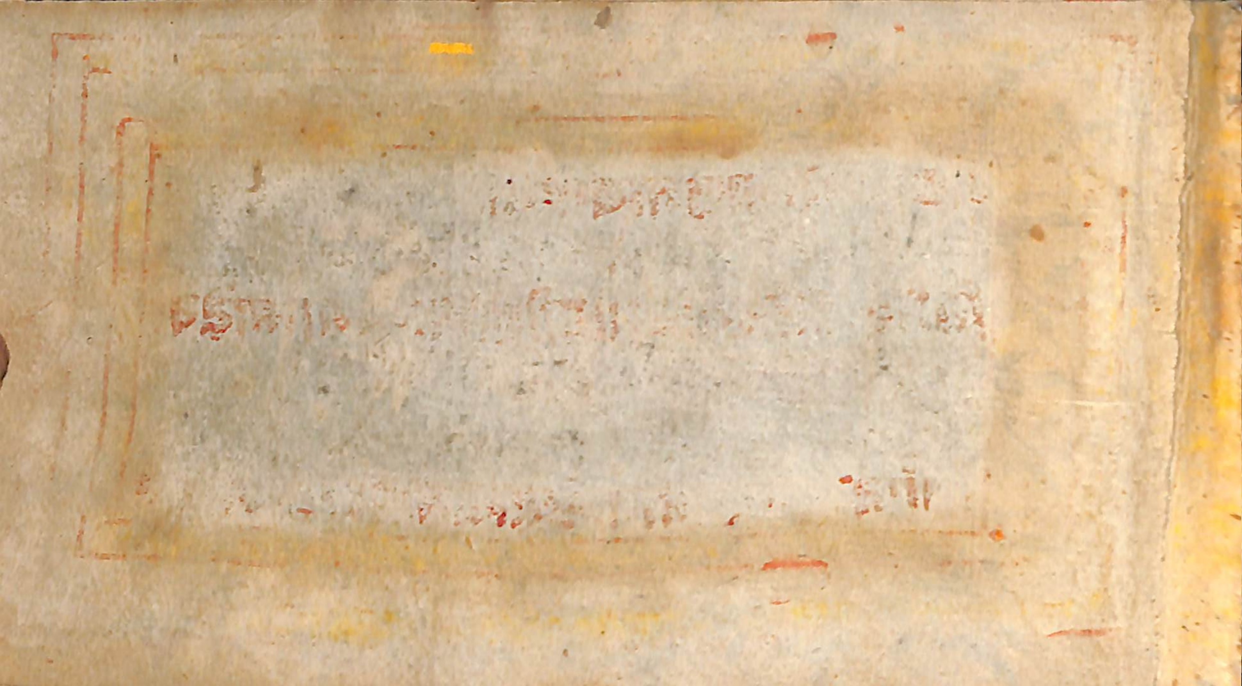
2002.3.3

5

1229 Ms.

ॐ श्रीमते रामानुजाय नमः ॥ ॐ अस्य श्रीभगव
द्गीतामालामंत्रस्य ॥ श्रीभगवान्वेदव्यास ऋ
षिः ॥ अनुष्टुप् छंदः ॥ श्रीकृष्णः परमात्मा देव
ता ॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भा
षसेति बीजं ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं श
रणं व्रजेति शक्तिः ॥ अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मोक्ष

गी॰ १

षिष्यामिमाशुचेतिकीलकं ॥ नैनंछिंदंति
शस्त्राणिनैनंदहतिपावकः ॥ इत्यंगुष्ठाभ्यांन
मः ॥ नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः
इतितर्जनीभ्यांनमः ॥ अच्छेद्योयमदाह्योयम
क्लेद्योशोष्यएवच ॥ इतिमध्यमाभ्यांनमः ॥
नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोयंसनातनः ॥ इ

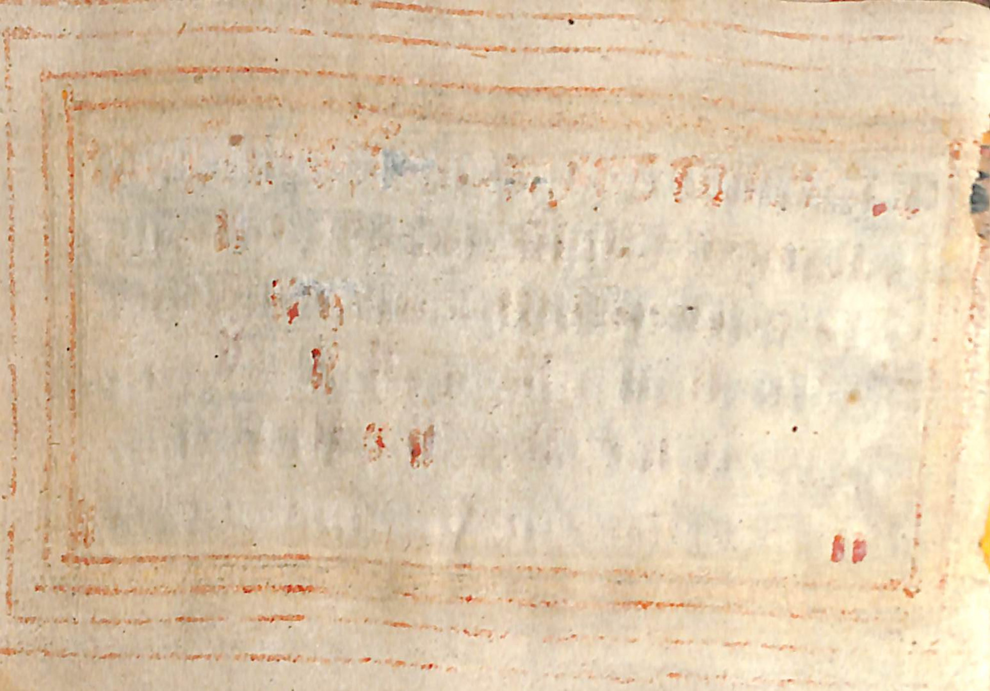
गास्तया ॥ श्रीगुरुफल्गुतें सेवा श्रीगुरुशरणि

सर्वदा ॥ १८ ॥ ५२ ॥ ३ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे उत्तरखंडे

ईश्वरपार्वतीसंवादे गुरुगीतानाम [illegible] समाप्ता

शुभमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ बहु

पनामिकाभ्यांनमः॥ पश्यमेपार्थरूपाणिश
तशोथसहस्रशः॥ इतिकनिष्ठिकाभ्यांनमः
॥ नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतीनि
च॥ इतिकरतलकरपृष्ठाभ्यांनमः॥ इतिकर
न्यासः॥ नैनंछिंदंतिशस्त्राणीति॥ हृदयाय
नमः॥ नचैनंक्लेदयंत्याप॥ इतिशिरसेस्वाहा

गी॰
२

ग्रच्छेद्योयमदाह्योय ॥ मिति शिखायैवषट् ॥
॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरिति कवचायहुं ॥ प॰
श्यमेपार्थरूपाणीति नेत्रत्रयायवौषट् ॥ ना
नाविधानिदिव्यानीत्यस्त्रायफट् ॥ इति षडंगा
न्यासः ॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ ग्र
थध्यानम् ॥ ॐ पार्थायप्रतिबोधितांभगवता

नारायणेनस्वयं॥व्यासेनग्रथितांपुराणमु
निनामध्येमहाभारते॥अद्वैतामृतवर्षिणीं
भगवतीमष्टादशाध्यायिनीं॥अंबत्वामनु
संदधामिभगवद्गीतेभवद्वेषिणीं॥१॥नमो
स्तुतेव्यासविशालबुद्धेफुल्लारविंदायतपत्र
नेत्र॥येनत्वयाभारततैलपूर्णःप्रज्वालितो

गी॰
४

ज्ञानमयं प्रदीपः ॥ २ ॥ प्रपन्नपारिजाताय तो-
त्रवेत्रैकपाणये ॥ ज्ञानमुद्राय कृष्णाय गीता-
मृतदुहे नमः ॥ ३ ॥ सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा
गोपालनंदनः ॥ पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दु-
ग्धं गीतामृतं महत् ॥ ४ ॥ वसुदेवसुतं देवं
कंसचाणूरमर्दनं ॥ देवकीपरमानंदं कृष्णं

वेदैनगाह्यकं ॥ ५ ॥ भीष्मद्रोणतटाजयद्रथ।
जलागांधारनीलोत्पला ॥ शल्यग्राहवती॰
कृपीनवाहिनीकर्णेनवेलाकुला ॥ अश्वत्था
मविकर्णघोरमकरादुर्योधनावर्तिनी ॥ सो
।त्तीर्णाखलुपांडवैःरणनदीकैवर्तकेके॰।
शवः ॥ ६ ॥ पाराशार्यवचःसरोजममलेगी॰।

तार्थगंधोत्कटं ॥ नानाख्यानककेसरं हरि
कथासंबोधनाबोधिते ॥ लोके सज्जनष-
ट्पदैरहरहः पेपीयमानं मुदा ॥ भूयाद्भा-
रतपंकजं कलिमलप्रध्वंसिनः श्रेयसे ॥
मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिं ॥
यत्कृपा तमहं वंदे परमानंदमाधवम् ॥

12

यंब्रह्मावरुणेंद्ररुद्रमरुतस्तुन्वंतिदिव्यैःस्त
वैर्वेदैःसांगपदक्रमोपनिषदैर्गायंतियंसा
मगाः॥ध्यानावस्थिततद्गतेनमनसापश्यं
तियंयोगिनो॥यस्यांतंनविदुःसुरासुरगणा
देवायतस्मैनमः॥इतिन्यासः॥धृतराष्ट्रउवा
च॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेसमवेतायुयुत्सवः।

गी॰
५

मामकाः पांडवाश्चैव किमकुर्वत संजय ॥१॥
संजय उवाच ॥ दृष्ट्वा तु पांडवानीकं व्यूढं दु-
र्योधनस्तदा ॥ आचार्यमुपसंगम्य राजा वच-
नमब्रवीत् ॥२॥ पश्यैतां पांडुपुत्राणामाचा-
र्य महतीं चमूं ॥ व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्ये-
ण धीमता ॥३॥ अत्र शूरा महेष्वासा भी॰

13

मार्ज्जुनसमायुधि ॥ युयुधानोविराटश्चद्रु
पदश्चमहारथा ॥४॥ धृष्टकेतुश्चेकितानः
काशिराजश्चवीर्यवान ॥ पुरुजित्कुंतिभो
जश्चशैब्यश्चनरपुंगवः ॥५॥ युधामन्युश्च
विक्रांतउत्तमौजाश्चवीर्यवान् ॥ सौभद्रोद्रौ
पदेयाश्चसर्वएवमहारथाः ॥६॥ अस्माकं

तुविशिष्टायेतान्निबोधद्विजोत्तम ॥ नायकाम
मसैन्यस्यसंज्ञार्थंतान्ब्रवीमिते ॥ ७ ॥ भवान्भी
ष्मश्चकर्णश्चकृपश्चसमितिंजयः ॥ अश्वत्था
माविकर्णश्चसौमदत्तिस्तथैवच ॥ ८ ॥
अन्येचबहवःशूरामदर्थेत्यक्तजीविताः
॥ नानाशस्त्रप्रहरणाःसर्वेयुद्धविशारदाः

अपर्याप्तंतदस्माकंबलंभीष्माभिरक्षितं ।
। पर्याप्तंत्विदमेतेषांबलंभीमाभिरक्षितं ।
अयनेषुचसर्वेषुयथाभागमवस्थिताः ॥
भीष्ममेवाभिरक्षंतुभवंतःसर्वएवहि ॥११॥
॥ तस्यसंजनयन्हर्षंकुरुवृद्धःपितामहः ।
सिंहनादंविनद्योच्चैःशंखंदध्मौप्रतापः

गी.
२

वान ॥१२॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानक
गोमुखाः ॥ सहसैवाभ्यहन्यंत सशब्दस्तु
लोभवत ॥१३॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यं
दने स्थितौ ॥ माधवः पांडवश्चैव दिव्यौ
शंखौ प्रदध्मतुः ॥१४॥ पांचजन्यं हृषीकेशो
देवदत्तं धनंजयः ॥ पौंड्रं दध्मौ महाशं

खंभीमकर्मावृकोदरः ॥ १५ ॥ अनंतविजयं
राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदे
वश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥ काश्यश्च
परमेष्वासः शिखंडी च महारथः ॥ धृष्टद्युम्
नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥ १७ ॥ द्रु
पदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते ॥ सौभ

भद्रश्च महाबाहुः शंखान्दध्मुः पृथक्पृथ
क्॥१८॥ स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्य
दारयत्॥ नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनु
नादयन्॥१९॥ अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धा
र्तराष्ट्रान्कपिध्वजः॥ प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनु
रुद्यम्य पांडवः॥२०॥ हृषीकेशं तदा वाक्यमि

दमाहमहीपते ॥ सेनयोरुभयोर्मध्येरथंस्था
पयमेच्युत ॥२१॥ यावदेतान्निरीक्षेहंयोद्धुका
मानवस्थितान् ॥ कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मि
न्रणसमुद्यमे ॥२२॥ योत्स्यमानानवेक्षेहंय
एतेत्रसमागताः ॥ धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रि
यचिकीर्षवः ॥२३॥ संजयउवाच ॥ एवमुक्तो

षीकेशोगुडाकेशेनभारत॥सेनयोरुभयोर्म
ध्येस्थापयित्वारथोत्तमं॥२४॥भीष्मद्रोणप्र
मुखतःसर्वेषांचमहीक्षितां॥उवाचपार्थः
पश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति॥२५॥तत्राप
श्यत्स्थितान्पार्थःपितॄनथपितामहान्।
॥आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्

सखींस्तथा ॥ २६ ॥ श्वशुरान्सुहृदश्चैव सेन
योरुभयोरपि ॥ तान्समीक्ष्य स कौंतेय सर्वा
न्बंधूनवस्थितान् ॥ २७ ॥ कृपया परयाविष्टो
विषीदन्निदमब्रवीत ॥ अर्जुन उवाच ॥ दृ
ष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ॥ २८
सीदंति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥

गी०
१०

वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ॥२९॥
गांडीवं स्रंसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ॥
॥ न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ॥
निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव
॥ न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाह-
वे ॥३१॥ न कांक्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखा-

खानि च ॥ किंनो राज्येन गोविंद किंभोगैर्जी
वितेन वा ॥ ३२ ॥ येषामर्थे कांक्षितंनो राज्यंभो
गाः सुखानि च ॥ तइमेवस्थिता युद्धे प्राणांस्
त्यक्त्वा धनानि च ॥ ३३ ॥ आचार्याः पितरः पुत्रा
स्तथैव च पितामहाः ॥ मातुलाः श्वशुराः पौ
त्राः स्यालाः संबंधिनस्तथा ॥ ३४ ॥ एतान्नहंतुं

तुमिच्छामिघ्नतोपिमधुसूदन ॥ अपित्रैलो
क्यराज्यस्यहेतोः किंनुमहीकृते ॥३५॥ निहत्
यधार्तराष्ट्रान्नः काप्रीतिः स्याज्जनार्दन ॥ पा
पमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥
॥३६॥ तस्मान्नार्हावयंहन्तुंधार्तराष्ट्रान्स्वबा
धवान् ॥ स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याः

ममाधव ॥ ३७ ॥ यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपह
तचेतसः ॥ कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपा
तकं ॥ ३८ ॥ कथंनज्ञेयमस्माभिःपापादस्मा
न्निवर्तितुं ॥ कुलक्षयकृतंदोषंप्रपश्य
द्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥ कुलक्षयेप्रणश्यंतिकुल
धर्माःसनातनाः ॥ धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मो

भिभवत्युत॥४०॥अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदु-
ष्यंतिकुलस्त्रियः॥स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजा-
यतेवर्णसंकरः॥४१॥संकरोनरकायैवकु-
लघ्नानांकुलस्यच॥पतंतिपितरोह्येषांलु-
प्तपिंडोदकक्रियाः॥४२॥दोषैरेतैःकुलघ्ना-
नांवर्णसंकरकारकैः॥उत्साद्यंतेजातिध-

र्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥४३॥ उत्सन्नकु
लधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ॥ नरकेऽनि
यतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥४४॥ अहो
बत महत्पापं कर्तुं व्यवसिता वयं ॥ यद्राज्य
सुखलोभेन हन्तुं स्वजनमुद्यताः ॥४५॥ यदि
मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ॥

गी. ११

धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत् ॥ ४
६ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वार्जुनःसंख्येरथो
पस्थउपाविशत् ॥ विसृज्यसशरंचापंशो
कसंविग्नमानसः ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे
कृष्णार्जुनसंवादेअर्जुनविषादोनामप्रथ

मोध्यायः ॥१॥ संजयउवाच ॥ तंतथाकृपया-
विष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणं ॥ विषीदंतमिदं-
वाक्यमुवाचमधुसूदन ॥१॥ श्रीभगवानुवा-
च ॥ कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थि-
तं ॥ अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जु-
न ॥२॥ क्लैब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपप-

यते॥ क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप॥
३॥ अर्जुनउवाच॥ कथंभीष्ममहंसंख्येद्रो
णंचमधुसूदन॥ इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजा
र्हावरिसूदन॥४॥ गुरूनहत्वाहिमहानुभा
वान्श्रेयोभोक्तुंभैक्ष्यमपीहलोके॥ हत्वा
र्थकामांस्तुगुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रुधि

रप्रदिग्धान॥५॥ नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयो
यद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः॥ यानेवहत्वान
जिजीविषामस्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः
॥ कार्पण्यदोषोपहतस्वभावःपृच्छामित्वां
धर्मसंमूढचेताः॥ यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहि
तन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नं॥७॥ न

गी॰
१५

हि प्रपश्यामि ममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोष
णमिंद्रियाणां ॥ अवाप्य भूमावसपत्नमृद्धं
राज्यं सुराणामपि चाधिपत्यम् ॥ ८ ॥ संजयउ
वाच ॥ एवमुक्त्वा हृषीकेशं गुडाकेशः परंत
प ॥ न योत्स्य इति गोविंदमुक्त्वा तूष्णीं बभूव
ह ॥ ९ ॥ तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भार

त॥ सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदंतमिदंवचः॥
श्रीभगवानुवाच॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्र
ज्ञावादांश्चभाषसे॥ गतासूनगतासूंश्चनानु
शोचंतिपंडिताः॥११॥ नत्वेवाहंजातुनासंन
त्वंनेमेजनाधिपाः॥ नचैवनभविष्यामःसर्वे
वयमतःपरं॥१२॥ देहिनोस्मिन्यथादेहेकौ

गी॰
१५

हिप्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोष
णमिंद्रियाणां॥ अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धं
राज्यंसुराणामपिचाधिपत्यम्॥८॥ संजयउ
वाच॥ एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशःपरंत
प॥ नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूव
ह॥९॥ तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारत

न॥ सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदंतमिदं वचः॥
श्रीभगवानुवाच॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्र
ज्ञावादांश्च भाषसे॥ गतासूनगतासूंश्च नानु
शोचंति पंडिताः॥११॥ न त्वेवाहं जातु नासं न
त्वं नेमे जनाधिपाः॥ न चैव न भविष्यामः सर्वे
वयमतः परं॥१२॥ देहिनोस्मिन्यथा देहे कौ

मारंयौवनंजरा॥तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्त
त्रनमुह्यति॥१३॥मात्रास्पर्शास्तुकौंतेयशी
तोष्णसुखदुःखदाः॥आगमापायिनोनित्या
स्तांस्तितिक्षस्वभारत॥१४॥यंहिनव्यथयं
त्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ॥समदुःखसुखंधीरं
सोमृतत्वायकल्पते॥१५॥नासतोविद्यतेभा

वो नाभावो विद्यते सतः ॥ उभयोरपि दृष्टोंतस्त्व
नयोस्तत्वदर्शिभिः ॥१६॥ अविनाशि तु तद्विद्धि
येन सर्वमिदं ततम् ॥ विनाशमव्ययस्यास्य न
कश्चित्कर्तुमर्हति ॥१७॥ अंतवंत इमे देहा नित्य
स्योक्ताः शरीरिणः ॥ अनाशिनोप्रमेयस्य त
स्माद्युध्यस्व भारत ॥१८॥ य एनं वेत्ति हंतारं यश्चै

नैनंमन्यतेहतम्॥ उभौतौनविजानीतोनायंहं
तिनहन्यते॥१९॥ नजायतेम्रियतेवाकदाचि
न्नायंभूत्वाभविताबानभूयः॥ अजोनित्यःशा
श्वतोयंपुराणोनहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥२
०॥ वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययम्॥
कथंसपुरुषःपार्थकंघातयतिहंतिकं॥२१

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृ
ह्णाति नरोपराणि ॥ तथा शरीराणि विहाय
जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥२२॥ नै
नं छिंदंति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ॥ न
चैनं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारुतः ॥२३॥
अच्छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशोष्य एव च॰

नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोयं सनातनः ।
॥ अव्यक्तोयमचिंत्योयमविकार्योयमुच्यते
तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥
॥२५॥ अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृ
तम् ॥ तथापि त्वं महाबाहो नैवं शोचितुम
र्हसि ॥२६॥ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म

श्रुतस्य च ॥ तस्मादपरिहार्येर्थे न त्वं शोचितु
मर्हसि ॥ २७ ॥ अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तम
ध्यानि भारत ॥ अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का
परिदेवना ॥ २८ ॥ आश्चर्यवत्पश्यति कश्चि
देनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ॥ आश्चर्य
वच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव

गी॰
१९

कश्चित॥२९॥देहीनित्यमवध्योयंदेहेसर्व
स्यभारत॥तस्मात्सर्वाणिभूतानिनत्वंशोचि
तुमर्हसि॥३०॥स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनवि
कंपितुमर्हसि॥धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोन्यत्क्ष
त्रियस्यनविद्यते॥३१॥यदृच्छयाचोपपन्नंस्व
र्गद्वारमपावृतं॥सुखिनःक्षत्रियाःपा॰

र्थ लभंते युद्धमीहृशं ॥ ३२ ॥ अथ चेत्वमिमं
धर्म्यं संग्रामं न करिष्यसि ॥ ततः स्वधर्मं की
र्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥ अकीर्तिं
चापि भूतानि कथयिष्यंति तेऽव्ययां ॥ सभा
वितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥ ३४ ॥ भ
याद्रणादुपरतं मंस्यंते त्वां महारथाः ॥ येषां

गी॰
२॰

चबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघवं ॥३५॥
अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्यंतितवाहिताः
॥ निंदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुकिं ॥
हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसेम
हीं ॥ तस्मादुत्तिष्ठकौंतेययुद्धायकृतनिश्च
यः ॥ ३७ ॥ सुखदुःखेसमेकृत्वालाभालाभौ

जयाजयौ ॥ ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमः
वाप्स्यसि ॥ ३८ ॥ एषां ते भिहिता सांख्ये बुद्धिः
योगे त्विमां शृणु ॥ बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ क
र्मबंधं प्रहास्यसि ॥ ३९ ॥ नेहाभिक्रमनाशो
स्ति प्रत्यवायो न विद्यते ॥ स्वल्पमप्यस्य धर्मे
स्य त्रायते महतो भयात् ॥ ४० ॥ व्यवसायात्मि

गी. २१

का बुद्धिरेकेह कुरुनंदन ॥ बहुशाखा ह्यनं-
ताश्च बुद्धयो व्यवसायिनां ॥४१॥ यामिमां पुष्-
पितां वाचं प्रवदंत्यविपश्चितः ॥ वेदवादर-
ताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥४२॥ कामा-
त्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदां ॥ क्रिया-
विशेषबहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति ॥४३॥ भो

गैश्वर्यप्रसक्तानांतयापहृतचेतसां॥व्यव
सायात्मिकाबुद्धिःसमाधौनविधीयते॥४
४॥त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जुं
न॥निर्द्वंद्वोनित्यसत्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्म
वान्॥४५॥यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्लु
तोदके॥तावान्सर्वेषुवेदेषुब्राह्मणस्यवि

गी.
२२

ज्ञानतः ॥ ४६ ॥ कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फले
षु कदाचन ॥ मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते संगो
स्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥ योगस्थः कुरु कर्माणि
संगं त्यक्त्वा धनंजय ॥ सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भू
त्वा समत्वं योग उच्यते ॥ ४८ ॥ दूरेण ह्यवरं क
र्म बुद्धियोगाद्धनंजय ॥ बुद्धौ शरणमन्विछ

कृपणाफलहेतवः॥४९॥बुद्धियुक्तोजहाती
हउभेसुकृतदुःकृते॥तस्माद्योगाययुज्यस्व
योगाःकर्मसुकौशलं॥५०॥कर्मजंबुद्धियुक्ताः
काहिफलंत्यक्त्वामनीषिणः॥जन्मबंधवि
निर्मुक्ताःपदंगछंत्यनामयं॥५१॥यदातेमो
हकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यसि॥तदागंतासिः

गी॰
३३

मिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यच ॥५२॥ श्रुति
विप्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला ॥ समा
धावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि ॥५३॥
अर्जुनउवाच ॥ स्थितप्रज्ञस्यकाभाषासमा
धिस्थस्यकेशव ॥ स्थितधीःकिंप्रभाषेतकि
मासीतव्रजेतकिं ॥५४॥ श्रीभगवानुवाच ॥

प्रजहातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनोगता
न॥ आत्मन्येवात्मनात्मानःस्थितप्रज्ञस्त
दोच्यते॥ ५५॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाःसुखेषु
विगतस्पृहः॥ वीतरागभयक्रोधःस्थितधि
धीर्मुनिरुच्यते॥ ५६॥ यःसर्वत्रानभिस्नेहः
स्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभं॥ नाभिनंदतिनद्वेष्टि

गी॰
२४

तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥ यदा संहरते चायं
कूर्मोंगानीव सर्वशः ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्य
स्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥ विषया विनिव
र्तंते निराहारस्य देहिनः ॥ रसवर्जं रसोप्यस्य
परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥ ५९ ॥ यततो ह्यपि कौंतेय
पुरुषस्य विपश्चितः ॥ इंद्रियाणि प्रमाथीनि

हरंति प्रसभं मनः ॥६०॥ तानि सर्वाणि संयम्य
युक्त आसीत मत्परः ॥ वशे हि यस्येंद्रियाणि त
स्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥६१॥ ध्यायतो विषयान्पुं
सः संगस्तेषूपजायते ॥ संगात्संजायते कामा
कामात्क्रोधोभिजायते ॥६२॥ क्रोधाद्भवति सं
मोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाद्

गी॰
२५

द्बुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति॥६३॥रागद्वे
षवियुक्तैस्तुविषयानिंद्रियैश्चरन्॥आत्मवै
श्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति॥६४॥प्र
सादेसर्वदुःखानांहानिरस्योपजायते॥प्रस
न्नचेतसोह्याशुबुद्धिःपर्यवतिष्ठते॥६५॥नास
स्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना॥नचा

भावयतःशांतिरशांतस्यकुतःसुखम॥६६॥
इंद्रियाणांहिचरतांयन्मनोनुविधीयते॥त-
दस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवांभसि॥६७॥त-
स्माद्यस्यमहाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः॥इं-
द्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥६८॥
॥यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमी॥

यस्यांजाग्रतिभूतानिसानिशापश्यतोमुने
॥आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्र
विशन्तियद्वत्॥तद्वत्कामायंप्रविशन्तिसर्वे
सशान्तिमाप्नोतिनकामकामी॥७०॥विहाय का
मान्यःसर्वान्पुमांश्चरतिनिस्पृहः॥नि
र्ममोनिरहंकारःसशान्तिमधिगच्छति॥७१

षांब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनंप्राप्यविमुह्यति
।।स्थित्वास्यामंतकालेपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छ
ति।।७२।।इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्म
विद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसां
ख्ययोगोनामद्वितीयोध्यायः।।२।।।।अर्जु
नउवाच।।ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिः

गी॰
३

जनार्दन॥ तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजय
सिकेशव॥१॥ व्यामिश्रेणेववाक्येनबुद्धिंमो
हयसीवमे॥ तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयो
हमाप्नुयां॥२॥ श्रीभगवानुवाच॥ लोकेस्मिन्
द्विविधानिष्ठापुराप्रोक्तामयानघ॥ ज्ञानयो
गेनसांख्यानांकर्मयोगेनयोगिनां॥३॥ न

कर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यं पुरुषोश्नुते ॥ नच
संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥४॥ नहि
कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् । का
र्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥५॥ क
र्मेंद्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ॥ इं
द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते

गी·
२८

यस्त्विंद्रियाणि मनसा नियम्यारभतेर्जुन। क
र्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते॥७॥
नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः।
॥ शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्ध्येदकर्मणः॥
॥८॥ यज्ञार्थात्कर्मणोन्यत्र लोकोयं कर्मबं
धनः॥ तदर्थं कर्म कौंतेय मुक्तसंगः समाच

रः॥सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापति
अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोस्त्विष्टकामधक
देवान्भावयतानेनतेदेवाभावयंतुवः॥पर
स्परंभावयंतःश्रेयःपरमवाप्स्यथ॥११॥इष्टा
न्भोगान्हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभाविताः॥
॥तैर्दत्तानप्रदायैभ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः॥

यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यंते सर्वकिल्बि-
षैः ॥ भुंजते ते त्वघं पापा ये पचंत्यात्मकार-
णात् ॥ १३ ॥ अन्नाद्भवंति भूतानि पर्जन्यादन्न-
संभवः ॥ यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमु-
द्भवः ॥ १४ ॥ कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरस-
मुद्भवं ॥ तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रति-

तिष्ठितम् ॥१५॥ एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तय
तीहयः॥ अघायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थस
जीवति॥१६॥ यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्त
श्चमानवः॥ आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यं
नविद्यते॥१७॥ नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृते
नेहकश्चन॥ नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थ

गी० ३

व्यपाश्रयः॥१८॥तस्मादसक्तःसततंकार्यंक
र्मसमाचर॥असक्तोह्याचरन्कर्मपरमाप्नो
तिपूरुषः॥१९॥कर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थि
ताजनकादयः॥लोकसंग्रहमेवापिसंपश्य
न्कर्तुमर्हसि॥२०॥यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्त
त्तदेवेतरोजनः॥सयत्प्रमाणंकुरुतेलोक

स्तदनुवर्त्तते ॥२१॥ नमेपार्थास्तिकर्त्तव्यंत्रिषु
लोकेषुकिंचन ॥ नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्त्तएवच
कर्मणि ॥२२॥ यदिह्यहंनवर्त्तेयंजातुकर्मण्य
तन्द्रितः ॥ ममवर्त्मानुवर्त्तंतेमनुष्याःपार्थ
सर्वशः ॥२३॥ उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांक
र्म्मचेदहम् ॥ संकरस्यचकर्तास्यामुपहन्यामि

गी.
३८

मा:प्रजा:॥२४॥सक्ता:कर्मण्यविद्वांसोयथा
कुर्वंतिभारत:॥कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकी
र्षुर्लोकसंग्रहं॥२५॥नबुद्धिभेदंजनयेदज्ञा
नांकर्मसंगिनां॥जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वा
न्युक्त:समाचरन्॥२६॥प्रकृते:क्रियमाणा
निगुणै:कर्माणिसर्वश:॥अहंकारविमूढा

त्माकर्ताहमितिमन्यते ॥२७॥ तत्ववित्तुमहा
बाहोगुणकर्मविभागयोः ॥ गुणागुणेषुव
र्तंतइतिमत्वानसज्जते ॥२८॥ प्रकृतेर्गुणसं
मूढाःसज्जंतेगुणकर्मसु ॥ तानकृत्स्नवि
दोमंदान्कृत्स्नविन्नविचालयेत् ॥२९॥ म
यिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा

गी॰
३२

निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगतज्वरः॥३०॥
येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः॥
श्रद्धावंतोनसूयंतोमुच्यंतेतेपिकर्मभिः॥३१॥
येत्वेतदभ्यसूयंतोनानुतिष्ठंतिमेमतम्॥
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः
॥३२॥सदृशंचेष्टतेस्वस्याःप्रकृतेर्ज्ञान

ज्ञानवपि ॥ प्रकृतिं यांति भूतानि निग्रहः किं का-
रिष्यति ॥३३॥ इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थे रागद्वे-
षौ व्यवस्थितौ ॥ तयोर्न वशमागछेतौ ह्य-
स्य परिपंथिनौ ॥३४॥ श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः
परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥ स्वधर्मे निधनं श्रे-
यः परधर्मो भयावहः ॥३५॥ श्री अर्जुन उवाच ॥

गी.
३४

अथकेनप्रयुक्तोयंपापंचरतिपूरुषः॥अ
निच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजितः॥३६ १
श्रीभगवानुवाच कामएषक्रोधएषरजो
गुणसमुद्भवः॥ महाशनोमहापाप्मावि
द्ध्येनमिहवैरिणं॥३७॥धूमेनाव्रियतेवह्नि
र्यथादर्शोमलेनच॥यथोल्बेनावृतोग

र्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥ आवृतं ज्ञा-
नमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ॥ कामरूपेण
कौंतेय दुःपूरेणानलेन च ॥ ३९ ॥ इंद्रियाणि
मनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ॥ एतैर्विमो-
हयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनं ॥ ४० ॥ तस्मात्
त्वमिंद्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ॥ पाप्मा-

गी.
३४

प्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनं ॥ ४१ ॥ इं
द्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः ॥ म
नसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥
एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना
॥ जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम
४३ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां यो

विद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेक
र्मसंन्यासयोगोनामतृतीयः ॥ श्रीभगवानुवाच
इमंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययम् ॥ वि
वस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेब्रवीत् ॥ १ ॥
एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः ॥ सका
लेनेहमहतायोगोनष्टःपरंतप ॥ २ ॥ सएवा

गी.
३५

यंमयातेद्ययोगः प्रोक्तः पुरातनः ॥ भक्तोसि
मेसखाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमं ॥ ३ ॥ अर्जुनउ-
वा० ॥ अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः ॥
कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानि-
ति ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ बहूनिमेव्यती-
तानिजन्मानितवचार्जुन ॥ तान्यहंवेदस-

सर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप ॥ ५ ॥ अजोपिस
न्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपिसन् ॥ प्रकृतिं
स्वामधिष्ठायसंभवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥ य
दायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत ॥ अ
भ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहम्
॥ ७ ॥ परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृतां

गी.
१६

कृतां ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे
युगे ॥ ८ ॥ जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति त
त्त्वतः ॥ त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सो
ऽर्जुन ॥ ९ ॥ वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामु
पाश्रिताः ॥ बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भाव
मागताः ॥ १० ॥ ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथै

वभजाम्यहं॥ ममवर्त्मोनुवर्तंतेमनुष्याःपा
र्थसर्वशः॥११॥ कांक्षंतःकर्मणांसिद्धिंयजंत
इहदेवताः॥ क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धि
र्भवतिकर्मजा॥१२॥ चातुर्वर्ण्यंमयासृष्टंगु
णकर्मविभागशः॥ तस्यकर्तारमपिमांवि
द्ध्यकर्तारमव्ययं॥१३॥ नमांकर्माणिलिंपंति

गी॰
३९

नमेकर्मफलेस्पृहा ॥ इतिमांयोभिजानाति
कर्मभिर्नसबध्यते ॥ १४ ॥ एवंज्ञात्वाकृतंक-
र्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः ॥ कुरुकर्मैवतस्मा-
त्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृतं ॥ १५ ॥ किंकर्मकिमक
र्मेतिकवयोप्यत्रमोहिताः ॥ ततेकर्मप्रव-
क्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेशुभात् ॥ १६ ॥ कर्म-

णो ह्यपि बोधव्यं बोधव्यं च विकर्मणः ॥ अक
र्मणश्च बोधव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥१७॥ क
र्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ॥ स
बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत्
॥ यस्य सर्वे समारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पंडितं बुधाः ।

गी.
३८

त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृप्तोनिराश्रयः
॥कर्मण्यभिप्रवृत्तोपिनैवकिंचित्करोतिसः
॥२८॥निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्र
हः॥शारीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बि
षं॥२९॥यदृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविम
त्सरः॥समःसिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिब

ध्यते ॥ २२ ॥ गतसंगस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थि-
तचेतसः ॥ यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविली
यते ॥ २३ ॥ ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्म-
णा हुतं ॥ ब्रह्मैव तेन गंतव्यं ब्रह्मकर्मसमा-
धिना ॥ २४ ॥ दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपा
सते ॥ ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति

गी.
३५

श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति
॥ शब्दादीन्विषयानन्य इंद्रियाग्निषु जुह्वति
॥ २६ ॥ सर्वाणींद्रियकर्माणि प्राणकर्माणि
चापरे ॥ आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञान
दीपिते ॥ २७ ॥ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगय
ज्ञास्तथापरे ॥ स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः

संशितव्रताः ॥ २८ ॥ अपानेजुव्हतिप्राणंप्रा
णेपानंतथापरे ॥ प्राणापानगतीरुद्ध्वाप्राणा
यामपरायणाः ॥ २९ ॥ अपरेनियताहाराः
प्राणान्प्राणेषुजुव्हति ॥ सर्वेप्येतेयज्ञविदो
यज्ञक्षपितकल्मषाः ॥ ३० ॥ यज्ञशिष्टामृतभु
जोयांतिब्रह्मसनातनं ॥ नायंलोकोस्त्ययः

गी॰
४

ज्ञस्यकुतोन्यः कुरुसत्तम ॥३१॥ एवंबहुविधा
यज्ञाविततात्रह्मणोमुखे ॥ कर्मजान्विद्धिता
न्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ॥३२॥ श्रेयान्द्रव्य
मयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप ॥ सर्वंकर्मा
खिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते ॥३३॥ तद्वि
द्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया ॥ उपदेक्ष्य

ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्वदर्शिनः ॥ ३४ ॥ यज्ज्ञा
त्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पांडव ॥ येन भूता
न्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥ ३५ ॥ अ
पि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ॥ स
र्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि ॥ ३६ ॥ य
थैधांसि समिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन ॥ ज्ञा

नाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ ३७ ॥ नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते । तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति ॥ ३८ ॥ श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः । ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति । अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा विनश्यति ।

ति ॥ नायंलोकोस्तिनपरोनसुखंसंशया
त्मनः ॥४०॥ योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछि
न्नसंशयः ॥ आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंति
धनंजय ॥४१॥ तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञा
नासिनात्मनः ॥ छित्वैनंसंशयंयोगमाति
ष्ठोत्तिष्ठभारत ॥४२॥ इति श्रीभगवद्गीतासुप

गी॰
५२

निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जु
नसंवादे कर्मसंन्यासयोगो नाम चतुर्थो
ध्यायः ॥ ॥ ४ ॥ अर्जुन उवाच ॥ संन्यासं कर्म
णां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि ॥ यच्छ्रेय ए
तयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितं ॥ १ ॥ श्रीभगा
वानुवाच ॥ संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयस

सकरावुभौ॥ तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्म।
योगोविशिष्यते॥२॥ ज्ञेयःसनित्यसंन्यासी
योनद्वेष्टिनकांक्षति॥ निर्द्वंद्वोहिमहाबाहो
सुखंबंधात्प्रमुच्यते॥३॥ सांख्ययोगौपृथग्
बालाःप्रवदंतिनपंडिताः॥ एकमप्यास्थि
तःसम्यगुभयोर्विंदतेफलम्॥४॥ यत्सांख्यै

गी·
४२

प्राप्यतेस्थानंतद्योगैरपिगम्यते॥ एकंसां·
ख्यंचयोगंचयःपश्यतिसपश्यति॥५॥सं
न्यासस्तुमहाबाहोदुःखमाप्तुमयोगतः॥
योगयुक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति॥६॥
योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितें·
द्रियः॥ सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलि·

प्यते॥७॥नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येतत-
त्त्ववित्॥पश्यञ्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्न-
श्नन्गच्छन्स्वपन्श्वसन्॥८॥प्रलपन्विसृज-
न्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि॥इंद्रियाणीं-
द्रियार्थेषुवर्तंतइतिधारयन्॥९॥ब्रह्मण्याधा-
यकर्माणिसंगंत्यक्त्वाकरोतियः॥लिप्यतेन

गी.
४४

सपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥१०॥ कायेनमन
साबुद्ध्याकेवलैरिंद्रियैरपि ॥ योगिनःकर्म
कुर्वंतिसंगंत्यक्त्वात्मशुद्धये ॥११॥ युक्तःक
र्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकीं ॥ अयु
क्तःकामकारेणफलेसक्तोनिबध्यते ॥१२॥
सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसुखंवशी

नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकारयन्॥१३॥न
कर्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः॥न
कर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्तते॥१४॥ना
दत्तेकस्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः॥अज्ञा
नेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः॥१५॥ज्ञानेन
तुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः॥तेषामादि

गी·
४५

दित्यवज्ज्ञानंप्रकाशयतितत्परं ॥१६॥ तद्बुद्ध
यस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ॥ गच्छं
त्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥१७॥ वि
द्याविनयसंपन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि ॥ शु
निचैवश्वपाकेचपंडिताःसमदर्शिनः ॥१८॥
इहैवतैर्जितःसर्गोयेषांसाम्येस्थितंमनः ॥

निरैंधद्रिसमंत्रलतम्माद्भुलणितेस्थिनाः
॥नत्रठ्ठच्छिस्वियंश्राण्यनोह्विनेस्थाण्यवाधिः
यं॥रिश्वरह्विरसंमुतेष्ठलविद्भुलणिस्थिः
नः॥५॥बालस्पर्शोहसकाल्माविंदस्याल्मः
तियत्षलम॥सत्रलयोगयकाल्मासलम
लयमश्चाते॥५१॥येह्विसंस्पर्शोजाभोगाडः

गी·
५९

खयोनयएवते ॥ आद्यंतवंतःकौंतेयनतेषुर
मतेवुधः ॥ २२ ॥ शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्
शरीरविमोक्षणात् ॥ कामक्रोधोद्भवंवेगं
सयुक्तःससुखीनरः ॥ २३ ॥ योंतःसुखोंत
रारामस्तथांतर्ज्योतिरेवयः ॥ सयोगीब्रह्म
निर्वाणंब्रह्मभूतोधिगच्छति ॥ २४ ॥ लभंतेब्र

ह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ॥ छिन्नद्वैधा
यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥२५॥ कामक्रो
धवियुक्तानां यतीनां यतचेतसां ॥ अभितो ब्र
ह्मनिर्वाणं वर्तते विदितात्मनां ॥२६॥ स्पर्शान्
कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरे भ्रुवोः ॥ प्रा २२
णापानौ समौ कृत्वा नासाभ्यंतरचारिणौ ।

गी०
५३

यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः। विग
तेच्छाभयक्रोधोयःसदामुक्तएवसः॥२८॥
भोक्तारंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरं। सु
हृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृच्छति॥
२९॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्या
यांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे

न्यासयोगोनामपंचमोध्यायः ॥५॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंक
र्मकरोतियः ॥ ससंन्यासीचयोगीचननिर
ग्निर्नचाक्रियः ॥१॥ यंसंन्यासमितिप्राहुर्यो
गंतंविद्धिपांडव ॥ नह्यसंन्यस्तसंकल्पो
योगीभवतिकश्चन ॥२॥ आरुरुक्षोर्मुनेर्यो

गी॰
५८

गंकर्मकारणमुच्यते ॥ योगारूढस्यतस्यैव
शमःकारणमुच्यते ३ ॥ यदाहिनेंद्रियार्थे
षुनकर्मस्वनुषज्जते ॥ सर्वसंकल्पसंन्यासी
योगारूढस्तदोच्यते ॥ ४ ॥ उद्धरेदात्मनात्मा
नंनात्मानमवसादयेत् ॥ आत्मैवह्यात्म
नोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः ॥ बंधुरात्मात्म

नस्तस्ययेनात्मैवात्मनाजितः ॥ अनात्मन
स्तुशत्रुत्वेवर्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६ ॥ जितात्म
नःप्रशांतस्यपरमात्मासमाहितः ॥ शीतो
ष्णसुखदुःखेषुतथामानापमानयोः ॥ ७ ॥
ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूटस्थोविजितेंद्रि
यः ॥ युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्टाश्मकां

चनः॥८॥सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वे
ष्यबंधुषु॥साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्वि
शिष्यते॥९॥योगीयुंजीतसततमात्मानंर
हसिस्थितः॥एकाकीयतचित्तात्मानिराशी
रपरिग्रहः॥१०॥शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्यस्थि
रमासनमात्मनः॥नात्युच्छ्रितंनातिनीचंचै

लाजिनकुशोत्तरं ॥११॥ तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा य
तचित्तेंद्रियक्रियः ॥ उपविश्यासने युंज्याद्यो
गमात्मविशुद्धये ॥१२॥ समं कायशिरोग्रीवं
धारयन्नचलं स्थिरः ॥ संप्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं
दिशश्चानवलोकयन् ॥१३॥ प्रशांतात्मा वि
गतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ॥ मनः संयम्य मः

गी॰
प॰

चित्तोयुक्तआसीतमत्परः ॥१४॥ युंजन्नेवंसदा
त्मानंयोगीनियतमानसः ॥ शांतिंनिर्वाण
परमांमत्संस्थामधिगच्छति ॥१५॥ नात्यश्न
तस्तुयोगोस्तिनचैकांतमनश्नतः ॥ नचाति
स्वप्नशीलस्यजाग्रतोनैवचार्जुन ॥१६॥ यु
क्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यकर्मसु ॥ यु॰

क्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥१७॥
यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते ॥ नि
स्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा ॥१८॥
यथा दीपो निवातस्थो नेंगते सोपमा स्मृता
॥ योगिनो यतचित्तस्य युंजतो योगमात्मनः
यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया ॥ यत्र चै

गी· ६·

वात्मनात्मानंपश्यन्नात्मनितुष्यति ॥२०॥ सुखः
मात्यंतिकंयत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं ॥ वेत्ति
यत्रनचैवायंस्थितश्चलतितत्वतः ॥२१॥ यंल
ब्ध्वाचापरंलाभंमन्यतेनाधिकंततः ॥ यस्मिं
न्स्थितोनदुःखेनगुरुणापिविचाल्यते ॥२२॥
तंविद्यादुःखसंयोगवियोगंयोगसंज्ञितं ॥

सनिश्चयेनयोक्तव्योयोगोनिर्विंण्णचेतसा ॥
संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषत
॥ मनसैवेंद्रियग्रामंविनियम्यसमंततः ॥
२४ ॥ शनैःशनैरुपरमेद्बुद्ध्याधृतिगृहीतया
आत्मसंस्थंमनःकृत्वानकिंचिदपिचिंतये
त ॥ २५ ॥ यतोयतोनिश्चरतिमनश्चंचल

गी॰
पर

मस्थिरं ॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं
नयेत् ॥ २६ ॥ प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सु
खमुत्तमम् ॥ उपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमक
ल्मषं ॥ २७ ॥ युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगत
कल्मषः ॥ सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुख
मश्नुते ॥ २८ ॥ सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभू

तानिचात्मनि॥ ईक्षतेयोगयुक्तात्मासर्वत्र
समदर्शनः॥२९॥ योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वं
चमयिपश्यति॥ तस्याहंनप्रणश्यामिसः
चमेनप्रणश्यति॥३०॥ सर्वभूतस्थितंयोमां
भजत्येकत्वमास्थितः॥ सर्वथावर्तमानो
पिसयोगीमयिवर्तते॥३१॥ आत्मौपम्येनस

गी॰
प॰

र्वत्र समं पश्यति योर्जुन ॥ सुखं वा यदि वा दुः
खं स योगी परमो मतः ॥३२॥ अर्जुन उवाच ॥
योयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन
॥ एतस्याहं न पश्यामि चंचलत्वात्स्थितिं स्थि
रां ॥३३॥ चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि
बलवद्दृढम ॥ तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरि

वसुदुःकरम ॥ श्री भगवानुवाच ॥ असंशयं
महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलं ॥ अभ्यासेन तु
कौंतेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥ असंयता
त्मना योगो दुःप्राप्य इति मे मतिः ॥ वश्यात्म-
ना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥ अ-
र्जुन उवाच ॥ अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चः

गी·
५४

लितमानसः ॥ अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिं
कृष्णगछति ॥ ३७ ॥ कच्चिन्नोभयविभ्रष्टःछि
न्नाभ्रमिवनश्यति ॥ अप्रतिष्ठोमहाबाहो
विमूढोब्रह्मणःपथि ॥ ३८ ॥ एतन्मेसंशयं
कृष्णछेत्तुमर्हस्यशेषतः ॥ त्वदन्यःसंशय
स्यास्यछेत्तानह्युपपद्यते ॥ श्रीभगवानुवाच

॥ पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते
नहिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति
प्राप्यपुण्यकृतांलोकानुषित्वाशाश्वतीःस
माः॥ शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोभिजाय
ते॥ ४२॥ अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधी
मतां॥ एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशं

गी.
५५

तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौर्वदेहिकं॥ यततेच
ततोभूयःसंसिद्धौकुरुनंदन॥४३॥पूर्वाभ्या
सेनतेनैवह्रियतेह्यवशोपिसः॥जिज्ञासुर
पियोगस्यशब्दब्रह्मातिवर्तते॥४४॥प्रयत्ना
द्यतमानस्तुयोगीसंशुद्धकिल्बिषः॥अनेक
जन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिं॥४५॥तपः

स्विभ्योपिअधिकोयोगीज्ञानिभ्योपिमतोधिकः
॥कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जु
न॥४६॥योगीनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरात्म
ना॥श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः तः
४७॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयो
गशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेआत्मसंयमयो

गी·
५६

गीतासुषष्ठोध्यायः ॥६॥ श्रीभगवानुवाच ॥
मय्यासक्तमनाः पार्थयोगंयुंजन्मदाश्रयः
॥ असंशयंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृ
णु ॥१॥ ज्ञानंतेहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशे
षतः ॥ यज्ज्ञात्वानेहभूयोन्यज्ज्ञातव्यमव
शिष्यते ॥२॥ मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यतत

तिसिद्धये ॥ यततामपिसिद्धानांकश्चिन्मां
वेत्तितत्त्वतः ॥ ३ ॥ भूमिरापोनलोवायुःखंम-
नोबुद्धिरेवच ॥ अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृ-
तिरष्टधा ॥ ४ ॥ अपरेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंवि-
द्धिमेपरां ॥ जीवभूतांमहाबाहोययेदंधार्यते
जगत् ॥ ५ ॥ एतद्योनीनिभूतानिसर्वाणि

गी॰ प॰

त्युपधारय ॥ अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्र
लयस्तथा ॥ ६ ॥ मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्
ति धनंजय ॥ मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणि
गणा इव ॥ ७ ॥ रसोहमप्सु कौंतेय प्रभास्मि
शशिसूर्ययोः ॥ प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे
खेपौरुषं नृषु ॥ ८ ॥ पुण्यो गंधः पृथिव्यां च

तेजश्चास्मिविभावसौ ॥ जीवनंसर्वभूतेषुत-
पश्चास्मितपस्विषु ॥ ९ ॥ बीजंमांसर्वभूतानां
विद्धिपार्थसनातनम् ॥ बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि
तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ १० ॥ बलंबलवतांचा-
हंकामरागविवर्जितं ॥ धर्माविरुद्धोभूतेषु
कामोस्मिभरतर्षभ ॥ ११ ॥ येचैवसात्विकाभा

गी.
५८

वा राजसास्तामसाश्च ये॥ मत्त एवेति तान्विद्धि
न त्वहं तेषु ते मयि ॥१२॥ त्रिभिर्गुणमयैर्भावैः
रेभिः सर्वमिदं जगत्॥ मोहितं नाभिजानाति
मामेभ्यः परमव्ययम्॥१३॥ दैवी ह्येषा गुण
मयी मम माया दुरत्यया॥ मामेव ये प्रप
द्यंते मायामेतां तरंति ते॥१४॥ न मां दुष्कृति-

नोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः॥माययापहृ
तज्ञानाआसुरंभावमाश्रिताः॥१५॥चतुर्विं
धाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन॥आर्तोजि
ज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ॥१६॥ते
षांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्यते॥
प्रियोहिज्ञानिनोत्यर्थमहंसचममप्रियः॥

गी॰
प॰

उदाराः सर्वएवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतं ॥ आ
स्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गति
॥१८॥ बहूनां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रपद्य
ते ॥ वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्ल
भः ॥१९॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्य
देवताः ॥ तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः

स्वयाः॥२०॥योयोयांयांतनुंभक्तःश्रद्धया
र्चितुमिच्छति॥तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामे
वविदधाम्यहं॥२१॥सतयाश्रद्धयायुक्तस्त
स्याराधनमीहते॥लभतेचततःकामान्म
यैवविहितान्हितान्॥२२॥अंतवत्तुफलंते
षांतद्भवत्यल्पमेधसां॥देवान्देवयजोयांतिम

ग

गी॰ ७

द्भक्ता यान्ति मामपि ॥ २३ ॥ अव्यक्तं व्यक्तिमा
पन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ॥ परं भावमजानन्तो
ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाहं प्रकाशः
सर्वस्य योगमायासमावृतः ॥ मूढोऽयं नाभि
जानाति लोको मामजमव्ययं ॥ २५ ॥ वेदाहं
समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ॥ भवि

ष्याणिचभूतानिमांतुवेदनकश्चन॥२६॥इ
च्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्वमोहेनभारत॥सर्व
भूतानिसंमोहंसर्गेयांतिपरंतप॥२७॥येषां
त्वंतगतंपापंजनानांपुण्यकर्मणां॥ते
द्वंद्वमोहनिर्मुक्ताभजंतेतेमांदृढव्रताः॥२८
॥जरामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंतिये

गी॰
६१

तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मंकर्मचाखि
लम्॥२९॥साधिभूताधिदैवंमांसाधिय
ज्ञंचयेविदुः॥प्रयाणकालेपिचमांतेवि
दुर्युक्तचेतसः॥३०॥इतिश्रीभगवद्गीतासू
पनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुन ।संवादे
ज्ञानविज्ञानयोगोनामसप्तमोध्यायः॥७॥

अर्जुनउवाच ॥ किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिं
कर्मपुरुषोत्तम ॥ अधिभूतंचकिंप्रोक्तमधि
दैवंकिमुच्यते ॥ १ ॥ अधियज्ञःकथंकोत्र
देहेस्मिन्मधुसूदन ॥ प्रयाणकालेचकथं
ज्ञेयोसिनियतात्मभिः ॥ २ ॥ श्रीभगवानुवा
च ॥ अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोध्यात्ममुच्यते

गी॰
७१

भूतभावोद्भवकरोविसर्गःकर्मसंज्ञितः॥३॥
अधिभूतंक्षरोभावःपुरुषश्चाधिदैवतं॥अ
धियज्ञोहमेवात्रदेहेदेहभृतांवर॥४॥अंत
कालेचमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं॥यःप्र
यातिसमद्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः॥५॥
यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजत्यंतेकलेवरम्

तंतमेवैतिकौंतेयसदातद्भावभावितः ॥६॥
तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मरयुध्यच ॥
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः ॥७॥
॥ अभ्यासयोगयुक्तेनचेतसानान्यगामिना
॥ परमंपुरुषंदिव्यंयातिपार्थानुचिंतयं:
न् ॥८॥ कविंपुराणमनुशासितारमणोर

णीयांसमनुस्मरेद्यः ॥ सर्वस्यधातारमचिंत्य
रूपमादित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥ ९ ॥ प्रया
णकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तोयोगब
लेनचैव ॥ भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्यक्
सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यं ॥ १० ॥ यदक्षरंवे
दविदोवदंतिविशंतियद्यतयोवीतरागाः

यदिछंतोब्रह्मचर्यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेण
प्रवक्ष्ये ॥११॥ सर्वद्वाराणिसंयम्यमनोहृदि
निरुध्यच ॥ मूर्ध्न्याधायात्मनःप्राणमास्थितो
योगधारणाम् ॥१२॥ ॐइत्येकाक्षरंब्रह्म
व्याहरन्मामनुस्मरन् ॥ यःप्रयातित्यजन्देहं
सयातिपरमांगतिं ॥१३॥ अनन्यचेताःसततं

गी.
६४

योमांस्मरतिनित्यशः॥ तस्याहंसुलभःपा
र्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः॥१४॥मामुपेत्य
पुनर्जन्मदुःखालयमशाश्वतं॥ नाप्नुवंति
महात्मानःसंसिद्धिंपरमांगताः॥१५॥आ
ब्रह्मभुवनाल्लोकाःपुनरावर्तिनोर्जुन॥मा
मुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्मनविद्यते॥१६॥स

हस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणोविदुः ॥ रात्रिं
युगसहस्रांतांतेहोरात्रविदोजनाः ॥१७॥ अ
व्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवंत्यहरागमे ॥ रा
त्र्यागमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञिके ॥१८
भूतग्रामः सएवायंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते ॥ रा
त्र्यागमेवशः पार्थप्रभवंत्यहरागमे ॥१९॥ प

गी.
९४

रस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः ।
यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥ अ
व्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम्
यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ २१ ॥ पु
रुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ॥
यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततं

यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिंचैवयोगिनः॥प्र
यातायांतितंकालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३॥अ
ग्निर्ज्योतिरहःशुक्लःषण्मासाउत्तरायणं॥
तत्रप्रयातागच्छंतिब्रह्मब्रह्मविदोजनाः॥२४
धूमोरात्रिस्तथाकृष्णःषण्मासादक्षिणाय नं
नम्॥तत्रचांद्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते

गी॰
६६

शुक्लकृष्णेगतीह्येतेजगतःशाश्वतेमते ॥ ए-
कयायात्यनावृत्तिमन्ययावर्त्ततेपुनः ॥२६॥
नैतेसृतीपार्थजानन्योगीमुह्यतिकश्च-
नतस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयुक्तोभवार्जुन
॥२७॥ वेदेषुयज्ञेषुतपःसुचैवदानेषुयत्पु-
ण्यफलंप्रदिष्टं ॥ अत्येतितत्सर्वमिदंविदि-

त्वा योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥२८॥ इ
ति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशा
स्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे महापुरुषयोगो
नामाष्टमोऽध्यायः ॥८॥ श्रीभगवानुवाच
इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ॥ ज्ञा
नं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभा

गी. ९२

त ॥ १ ॥ राजविद्याराजगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमं

प्रत्यक्षावगमंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययं ॥

२ ॥ अश्रद्दधानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरंत

प ॥ अप्राप्यमांनिवर्तंतेमृत्युसंसारवर्त्मनि

॥ ३ ॥ मयाततमिदंसर्वंजगदव्यक्तमूर्तिना

मत्स्थानिसर्वभूतानिनचाहंतेष्ववस्थित

न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरं
॥ भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५
यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो मह
न् ॥ तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधा
रय ॥ ६ ॥ सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं यांति मा
मिकां ॥ कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ

गी.
६८

विसृजाम्यहं ॥७॥ प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यविसृ
जामिपुनःपुनः ॥ भूतग्राममिमंकृत्स्नमव
शंप्रकृतेर्वशात् ॥८॥ नचमांतानिकर्मा
णिनिबध्नंतिधनंजय ॥ उदासीनवदासीनमस
क्तंतेषुकर्मसु ॥९॥ मयाध्यक्षेणप्रकृतिः
सूयतेसचराचरं ॥ हेतुनानेनकौंतेयजग

गद्विपरिवर्त्तते ॥१०॥ अवजानंतिमांमूढामा
नुषींतनुमाश्रितं ॥ परंभावमजानंतोममभू
तमहेश्वरं ॥११॥ मोघाशामोघकर्माणोमो
घज्ञानाविचेतसः ॥ राक्षसीमासुरींचैवप्रकृ
तिंमोहिनींश्रिताः ॥१२॥ महात्मानस्तुमांपा
र्थदैवींप्रकृतिमाश्रिताः ॥ भजंत्यनन्यमन

गी॰
६५

सोज्ञात्वाभूतादिमव्ययं ॥ १३ ॥ सततंकीर्तं-
यंतोमांयतंतश्चदृढव्रताः ॥ नमस्यंतश्चमां
भक्त्यानित्ययुक्ताउपासते ॥ १४ ॥ ज्ञानयज्ञे-
नचाप्यन्येयजंतोमामुपासते ॥ एकत्वेनपृथ
क्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखं ॥ १५ ॥ अहंक्रतु
रहंयज्ञःस्वधाहमहमौषधं ॥ मंत्रोहमह

मेवाज्यमहमग्निरहंहुतम् ॥१६॥ पिताहम
स्यजगतोमाताधातापितामहः ॥ वेद्यंपवित्र
मोंकारऋक्सामयजुरेवच ॥१७॥ गतिर्भर्ता
प्रभुःसाक्षीनिवासःशरणंसुहृत् ॥ प्रभवः
प्रलयःस्थानंनिधानंबीजमव्ययम् ॥१८॥ त
पाम्यहमहंवर्षंनिगृह्णाम्युत्सृजामिच ॥ १

गी॰
९

मृतंचैवसदसच्चाहमर्जुन॥१९॥
त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वास्वर्ग
तिंप्रार्थयंते॥ तेपुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोक
मश्नंतिदिव्यान्दिविदेवभोगान्॥२०॥ तेतं
भुक्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्ये
मर्त्यलोकंविशंति॥ एवंत्रयीधर्ममनुप्र

पन्नागतागतंकामकामालभंते॥२१॥अनं
न्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते॥तेषां
नित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहं॥२२
येप्यन्यदेवताभक्तायजंतेश्रद्धयान्विताः॥ते
पिमामेवकौंतेययजंत्यविधिपूर्वकं॥२३॥
अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचप्रभुरेवच॥नतु

गी०
९१

मामभिजानंति तत्वेनातस्च्युवंति ते ॥२४॥ यां
ति देवव्रता देवान्पितॄन्यांति पितृव्रताः ॥
भूतानि यांति भूतेज्या यांति मद्याजिनोपि मां
॥२५॥ पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छ
ति ॥ तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः
यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत्

77

यतपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणं ॥ २
शुभाशुभफलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः ॥ सं
न्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि ॥
समोहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योस्तिनप्रियः ॥ ये
भजंतितुमांभक्त्यामयितेतेषुचाप्यहं ॥ २ ॥
अपिचेत्सुदुराचारोभजतेमामनन्यभाक् ॥ सा

५

गी॰
७२

धुरेवसमंतव्यःसम्यग्व्यवसितोहिसः॥ क्षि
प्रंभवतिधर्मात्माशश्वच्छांतिंनिगच्छति
॥ कौंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति
मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपिस्युःपापयोनयः
॥ स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरां
गतिं॥ ३२ ॥ किंपुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभक्ताराः

जर्षयस्तथा ॥ अनित्यमसुखंलोकमिमं

प्राप्यभजस्वमां ॥ ३३ ॥ मन्मनाभवमद्भक्तो

मद्याजीमांनमस्कुरु ॥ मामेवैष्यसियुक्त्वैवं

मात्मानंमत्परायणः ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभगवद्गी

तासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृ

ष्णार्जुनसंवादेराजविद्याराजगुह्ययोगोना

गी॰ ९२

मनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
भूयएवमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ यत्ते
हंप्रीयमाणायवक्ष्यामिहितकाम्यया ॥ १ ॥
नमेविदुःसुरगणाःप्रभवंनमहर्षयः ॥ अहं
मादिर्हिदेवानांमहर्षीणांचसर्वशः ॥ २ ॥ यो
मामजमनादिंचवेत्तिलोकमहेश्वरं ॥ असं-

मूढःसमर्त्येषुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥३॥बुद्धि
र्ज्ञानमसंमोहःक्षमासत्यंदमःशमः॥सुखं
दुःखंभवोभावोभयंचाभयमेवच॥४॥अहिं
सासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोयशः॥भवं
तिभावाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः॥५॥मह
र्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्तथा॥मद्भावामा

गी॰ ५५

नसाजातायेषांलोकइमाःप्रजाः ॥६॥ एतां
विभूतिंयोगंचममयोवेत्तितत्वतः ॥ सोविकं
पेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः ॥७॥ अहंसर्व
स्यप्रभवोमत्तःसर्वंप्रवर्तते ॥ इतिमत्वाभजं
तेमांबुधाभावसमन्विताः ॥८॥ मच्चितामद्ग
तप्राणाबोधयंतःपरस्परं ॥ कथयंतश्चमां

नित्यंतुष्यंतिचरमंतिच ॥ ९ ॥ तेषांसततयुक्ता
नांभजतांप्रीतिपूर्वकं ॥ ददामिबुद्धियोगंतं
येनमामुपयांतिते ॥ १० ॥ तेषामेवानुकंपार्थं
महमज्ञानजंतमः ॥ नाशयाम्यात्मभावस्थो
ज्ञानदीपेनभास्वता ॥ ११ ॥ अर्जुनउवाच ॥ परं
ब्रह्मपरंधामपवित्रंपरमंभवान ॥ पुरुषंशा

गी.
१५

श्वतंदिव्यमादिदेवमजंविभुं ॥१२॥ आहुस्त्वा
मृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा ॥ असितोदे
वलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषिमे ॥१३॥ सर्वमे
तदृतंमन्येयन्मांवदसिकेशव ॥ नहितेभ
गवन्व्यक्तिंविदुर्देवानदानवाः ॥१४॥ स्वयमेवा
त्मनात्मानंवेत्थत्वंपुरुषोत्तम ॥ भूतभावन

भूतेशदेवदेवजगत्पते ॥१५॥ वक्तुमर्हस्यशे
षेणदिव्याह्यात्मविभूतयः ॥ याभिर्विभूतिभि
र्लोकानिमांस्त्वंव्याप्यतिष्ठसि ॥१६॥ कथंवि
द्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंतयन् ॥ केषुके
षुचभावेषुचिंत्योसिभगवन्मया ॥१७॥ विस्तरे
णात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन ॥ भूयःकथ

गी॰
७६

यतृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेमृतम् ॥१८॥ श्री
भगवानुवाच हंत ते कथयिष्यामि दिव्या ह्या
त्मविभूतयः ॥ प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यं
तो विस्तरस्य मे ॥१९॥ अहमात्मा गुडाकेश स
र्वभूताशयस्थितः ॥ अहमादिश्च मध्यं च
भूतानामंतएव च ॥२०॥ आदित्यानामहं वि

र्ज्योतिषांरविरंशुमान् ॥ मरीचिर्मरुता
मस्मिनक्षत्राणामहंशशी ॥२१॥ वेदानांसा
मवेदोस्मिदेवानामस्मिवासवः ॥ इंद्रियाणा
मनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना ॥२२॥ रुद्रा
णांशंकरश्चास्मिवित्तेशोयक्षरक्षसां ॥ व
सूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिखरिणामहं

गी॰

पुरोधसांचमुख्यंमांविद्धिपार्थबृहस्पतिं।
सेनानीनामहंस्कंदःसरसामस्मिसागरः
महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्म्येकमक्षरं॥य
ज्ञानांजपयज्ञोस्मिस्थावराणांहिमालयः
॥२५॥अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांच।
नारदः॥गंधर्वाणांचित्ररथःसिद्धानांकपि

लोमुनिः ॥ २६ ॥ उच्चैःश्रवसमश्वानांविद्धिमा
ममृतोद्भवं ॥ ऐरावतंगजेंद्राणांनराणांच
नराधिपं ॥ २७ ॥ आयुधानामहंवज्रंधेनूनामस्
स्मिकामधुक् ॥ प्रजनश्चास्मिकंदर्पःसर्पा
णामस्मिवासुकिः ॥ २८ ॥ अनंतश्चास्मिनाग
नांवरुणोयादसामहं ॥ पितॄणामर्यम

श्चास्मि यमः संयमतामहं ॥ २९ ॥ प्रल्हादश्चा
स्मि दैत्यानां कालः कलयतामहं ॥ मृगाणां
च मृगेंद्रोहं वैनतेयश्च पक्षिणां ॥ ३० ॥ पवनः
पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहं ॥ झषाणां
मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जाह्नवी ॥ ३१ ॥ स
र्गाणामादिरंतश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ॥ अ॰

ध्यात्मविद्याविद्यानांवादःप्रवदतामहम्
॥ अक्षराणामकारोस्मिद्वंद्वःसामासिक
स्यच ॥ अहमेवाक्षयःकालोधाताहंविश्व
तोमुखः ॥३३॥ मृत्युःसर्वहरश्चाहमुद्भवश्च
भविष्यतां ॥ कीर्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृ
तिर्मेधाधृतिःक्षमा ॥३४॥ बृहत्सामतथा

गी॰
५५

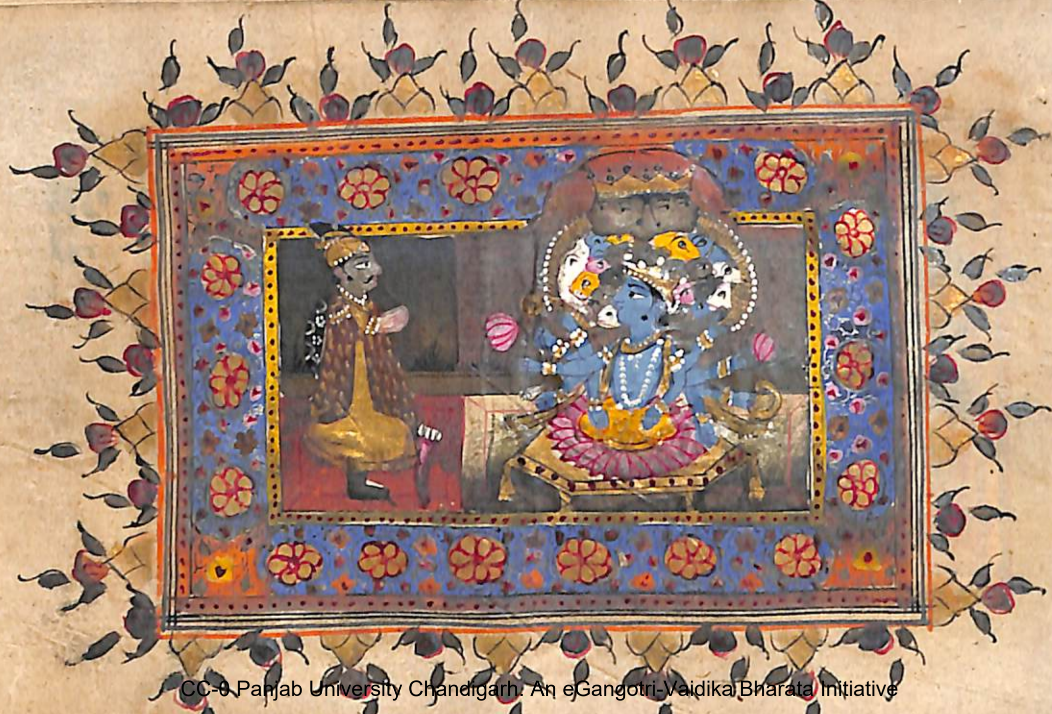
साम्नांगायत्रीछंदसामहम्॥ मासानां
मार्गशीर्षोऽहमृतूनांकुसुमाकरः॥ ३५
द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं
जयोऽस्मिव्यवसायोऽस्मिसत्वंसत्ववताम
हम्॥ ३६॥ वृष्णीनांवासुदेवोऽस्मिपांडवा
नांधनंजयः॥ मुनीनामप्यहंव्यासःकवी

नामुशना कविः ॥३७॥ दंडो दमयतामस्मि
नीतिरस्मि जिगीषतां ॥ मौनं चैवास्मि गुह्या
नां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥३८॥ यच्चापि स
र्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ॥ न तदस्ति वि
ना यत्स्यान्मया भूतं चराचरं ॥३९॥ नांतोस्मि
मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप ॥ एष तूद्देश

गी॰
८॰

नः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥४०॥ यद्यद्वि
भूतिमत्सत्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ॥ तत्तदेवा
वगच्छ त्वं मम तेजोंशसंभवम् ॥४१॥ अथ
वा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ॥ विष्टभ्या
हमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् ॥४२॥
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगे

योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियो
गो नाम दशमोध्यायः ॥१०॥ अर्जुन उवाच ॥
मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितं ॥
यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोयं विगतो मम ॥१॥
भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया
॥ त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहात्म्यमपि चाव्य

यं

गी. ८१

एवमेतद्यथात्थत्वमात्मानंपरमेश्वरं॥ द्रष्टु
मिच्छामितेरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम॥३॥ मन्य
सेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो॥ योगे
श्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं॥४॥ श्री
भगवानुवाच पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोथ
सहस्रशः॥ नानाविधानिदिव्यानिना

नावर्णाकृतीनिच ॥५॥ पश्यादित्यान्वसू
न्रुद्रानश्विनौमरुतस्तथा ॥ बहून्यदृष्टपू
र्वाणिपश्याश्चर्याणिभारत ॥६॥ इहैकस्थं
जगत्कृत्स्नंपश्याद्यसचराचरं ॥ ममदेहेगु
डाकेशयच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥७॥ नतुमांश
क्यसेद्रष्टुमनेनैवस्वचक्षुषा ॥ दिव्यंददामि

गी॰ ८२

नेचक्षुः पश्यमे योगमैश्वरं ॥८॥ संजय उवा

च ॥ एवमुक्त्वा ततो राजन्महायोगेश्वरो ह-

रिः ॥ दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरं ।

॥ अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनं ॥ अ

नेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ।

१० ॥ दिव्यमाल्यांबरधरं दिव्यगंधानुलेपनं

सर्वाश्चर्यमयंदेवमनंतंविश्वतोमुखं ॥११॥
दिविसूर्यसहस्रस्यभवेद्युगपदुत्थिता ।
यदिभाःसदृशीसास्याद्भासस्तस्यमहा
त्मनः ॥१२॥ तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नंप्रविभक्त
मनेकधा । अपश्यद्देवदेवस्यशरीरेपांडव
स्तदा ॥१३॥ ततःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमा

गी·
८३

धनंजयः॥ प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिर
भाषत॥ १४॥ अर्जुन उवाच॥ पश्यामि देवां
स्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान्
॥ ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थ मृषींश्च सर्वा
नुरगांश्च दिव्यान्॥ १५॥ अनेकबाहूदरवक्त्र
नेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोनंतरूपं॥ नांतनमः

ध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्व-
रूपम ॥ १६ ॥ किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च ते-
जोराशिं सर्वतो दीप्तिमंतं ॥ पश्यामि त्वां दु-
र्निरीक्ष्यं समंताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेय-
॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य
परं निधानं ॥ त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता-

गी· ८४ सनातनस्त्वंपुरुषोमतोमे ॥१८॥ अनादिम·
ध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुंशशिसूर्य·
नेत्रं॥ पश्यामित्वांदीप्तहुताशवक्त्रंस्वतेज·
साविश्वमिदंतपंतम् ॥१९॥ द्यावापृथिव्यो
रिदमंतरंहिव्याप्तंत्वयैकेनदिशश्चसर्वाः दृ
ष्ट्वाद्भुतंरूपमुग्रंतवेदंलोकत्रयंप्रव्यथि·

ते महात्मन् ॥ २० ॥ अमी हि त्वां सुरसंघा वि-
शंति केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति ॥ स्वस्ती-
त्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंति त्वां स्तुति-
भिः पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्या वसवो ये च
साध्या विश्वेश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च ॥ गंध-
र्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षंते त्वां विस्मिता

गी॰ ८८

श्चैव सर्वे ॥ २२ ॥ रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महा
बाहो बहुबाहूरुपादम् ॥ बहूदरं बहुदंष्ट्रा
करालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाहं ॥
नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्त
विशालनेत्रम् ॥ दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितांत
रात्मा धृतिं न विंदामि शमं च विष्णोः ॥ २४

दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वैवकाला
नलसन्निभानि॥दिशोनजानेनलभेचश
र्मप्रसीददेवेशजगन्निवास॥२५॥अमीच
त्वांधृतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वेसहैवावनिपाल
संघैः॥भीष्मोद्रोणःसूतपुत्रस्तथासौसहा
स्मदीयैरपियोधमुख्यैः॥२६॥वक्त्राणितेत्व

गी.
८६

रमाणाविशंतिदंष्ट्राकरालानिभयानका
नि॥ केचिद्विलग्नादशनांतरेषुसंदृश्यंते
चूर्णितैरुत्तमांगैः॥२७॥ यथानदीनांबहवों
बुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखाद्रवंति॥ तथा
तवामीनरलोकवीराविशंतिवक्त्राण्यभि
विज्वलंति॥२८॥ यथाप्रदीप्तंज्वलनंपतंगा

विशंति नाशाय समृद्धवेगाः ॥ तथैव नाशा
य विशंति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्ध
वेगाः ॥ २९ ॥ लेलिह्यसे ग्रसमानः समंता
ल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ॥ तेजोभिरा
पूर्य जगत्समग्रं भासस्तवोग्राः प्रतपंति वि
ष्णो ॥ ३० ॥ आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमः

गी·
८३

मोस्तुतेदेववरप्रसीद ।। विज्ञातुमिच्छामि·
भवंतमाद्यंनहिप्रजानामितवप्रवृत्तिम् ।।
श्रीभगवानुवाच कालोस्मिलोकक्षयकृ·
त्प्रवृद्धोलोकान्समाहर्तुमिहप्रवृत्तः ।।
ऋतेपित्वांनभविष्यंतिसर्वेयेवस्थिताःप्र
त्यनीकेषुयोधाः ।।३२।। तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशः

शो लभस्व जित्वा शत्रून्भुंक्ष्व राज्यं समृद्धम्
॥ मयैवैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रं भ
व सव्यसाचिन् ॥ ३३ ॥ द्रोणं च भीष्मं च जयद्र
थं च कर्णं तथान्यानपि योधवीरान् ॥ मया
हताःस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा युध्यस्व जेतासि
रणे सपत्नान् ॥ ३४ ॥ संजय उवाच ॥ एतच्छ्रु

गी· ८८

त्वावचनंकेशवस्यकृतांजलिर्वेपमानः
किरीटी ॥ नमस्कृत्वाभूयएवाहकृष्णंस·
गद्गदंभीतभीतःप्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुनउवा
च ॥ स्थानेहृषीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्र
हृष्यत्यनुरज्यतेच ॥ रक्षांसिभीतानिदिशो
द्रवंतिसर्वेनमस्यंतिचसिद्धसंघाः ॥ ३६ ॥ कं·

स्माच्चतेननमेरन्महात्मन्गरीयसेब्रह्मणो
प्यादिकर्त्रे ॥ अनंतदेवेशजगन्निवासत्वम
क्षरंसदसत्तत्परंयत् ॥३७॥ त्वमादिदेवःपु
रुषःपुराणस्त्वमस्यविश्वस्यपरंनिधानं
वेत्तासिवेद्यंचपरंचधामत्वयाततंविश्वमनं
तरूपम् ॥३८॥ वायुर्यमोग्निर्वरुणःशशांकः

कः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ॥ नमो नमः
स्तेस्तु सहस्रकृत्वा पुनश्च भूयोपि नमो
नमस्ते ॥ ३९ ॥ नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते न
मोस्तु ते सर्वत एव सर्व ॥ अनंतवीर्यामित
विक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोसि सर्वः ॥
॥ ४० ॥ सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे

याद्वहेसखेति ॥ अजानतामहिमानंतवे
दंमयाप्रमादात्प्रणयेनवापि ॥४१॥ यच्चाव:
हासार्थमसत्कृतोसिविहारशय्यासनभो
जनेषु ॥ एकोथवाप्यच्युततत्समक्षंतत्क्षा
मयेत्वामहमप्रमेयं ॥४२॥ पितासिलोकस्य
चराचरस्यत्वमस्यपूज्यश्चगुरुर्गरीयान् ॥ नत्व

गी॰
अ॰

त्समोस्त्यभिधिकःकुतोन्योलोकत्रयेप्यप्र

तिमप्रभावः॥४३॥तस्मात्प्रणम्यप्रणिधाय

कायंप्रसादयेत्वामहमीशमीड्यं॥पितेव

पुत्रस्यसखेवसख्युःप्रियःप्रियायार्हसिदे

वसोढुम्॥४४॥अदृष्टपूर्वंहृषितोस्मिदृष्ट्वा

भयेनचप्रव्यथितंमनोमे॥तदेवमेदर्शय

देवरूपंप्रसीददेवेशजगन्निवास ॥४५॥ किरी
टिनंगदिनंचक्रहस्तमिच्छामित्वांद्रष्टुम
हंतथैव ॥ तेनैवरूपेणचतुर्भुजेनसहस्रबा
होभवविश्वमूर्ते ॥४६॥ श्रीभगवानुवाच ॥
मयाप्रसन्नेनतवार्जुनेदंरूपंपरंदर्शितमा
त्मयोगात् ॥ तेजोमयंविश्वमनंतमाद्यंय

गी॰
भा॰

न्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥४७॥ न वेदयज्ञा-
ध्ययनैर्न दानैर्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः
॥ एवंरूपः शक्य अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदन्येन
कुरुप्रवीर ॥४८॥ मा ते व्यथा मा च विमूढ-
भावो दृष्ट्वा रूपं घोरमीदृङ्ममेदं ॥ व्यपेतभी
प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य

मे॥ संजयउवाच॥ इत्यर्जुनंवासुदेवस्तथोक्त्वा
स्वकंरूपंदर्शयामासभूयः॥ आश्वासया
मासचभीतमेनंभूत्वापुनः सौम्यवपुर्महा
त्मा॥५०॥ अर्जुनउवाच॥ दृष्ट्वेदंमानुषंरूपं
तवसौम्यंजनार्दन॥ इदानीमस्मिसंवृत्तः स
चेताः प्रकृतिंगतः॥५१॥ श्रीभगवानुवाच॥

गी.
४२

सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्मम॥देवा
अप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२
नाहंवेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया॥शक
क्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमांयथा॥५३
॥भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोऽर्जु
न॥ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४

मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तःसंगवर्जितः
॥ निर्वैरःसर्वभूतेषुयःसमामेतिपांडव ॥ ५
५ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्म
विद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे
विश्वरूप दर्शनोनामैकादशोध्यायः
॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥

अर्जुन उवाच ॥ एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां
पर्युपासते ॥ ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के यो-
गवित्तमाः ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मय्यावे-
श्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ॥ श्रद्धया
परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥ ये त्वक्ष-
रमनिर्देश्यमव्यक्तं पर्युपासते ॥ सर्वत्रगम

गी.
२४

चिंत्यंचकूटस्थमचलंध्रुवं ॥३॥ संनियम्यें
द्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः ॥ तेप्राप्नुवंति
मामेवसर्वभूतहितेरताः ॥४॥ क्लेशोधिक
तरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसां ॥ अव्यक्ता
हिगतिर्दुःखंदेहवद्भिरवाप्यते ॥५॥ येतुस
र्वाणिकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्पराः ॥ अनन्

न्येनैवयोगेनमांध्यायंतउपासते॥६॥तेषा

महंसमुद्धर्तामृत्युसंसारसागरात्॥भवा

मिनचिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसां॥७॥म

य्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिंनिवेशय॥नि

वसिष्यसिमय्येवअतऊर्द्धंनसंशयः॥८॥

अथचित्तंसमाधातुंनशक्नोषिमयिस्थिरं

गी॰ अभ्यासयोगेनततोमामिच्छाप्तुंधनंजय॥ अ

९५ ॥ अभ्यासेप्यसमर्थोसिमत्कर्मपरमोभव॥

मदर्थमपिकर्माणिकुर्वन्सिद्धिमवाप्स्य

सि॥ ॥ अथैतदप्यशक्तोसिकर्तुंमद्योग

माश्रितः॥ सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुय

तात्मवान्॥ ॥ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाज्ज्ञा

ज्ञानाध्यानं विशिष्यते ॥ ध्यानात्कर्मफलत्या
गस्त्यागाच्छांतिरनंतरं ॥ १२ ॥ अद्वेष्टा सर्वभूता
नां मैत्रः करुण एव च ॥ निर्ममो निरहंकारः सम
दुःखसुखः क्षमी ॥ १३ ॥ संतुष्टः सततं योगी
यतात्मा दृढनिश्चयः ॥ मय्यर्पितमनोबुद्धि
र्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ १४ ॥ यस्मान्नोद्विजते

गी०

लोकोलोकान्नोद्विजतेचयः॥हर्षामर्षभयो
द्वेगैर्मुक्तोयः सचमेप्रियः॥१५॥अनपेक्षः
शुचिर्दक्षउदासीनोगतव्यथः॥सर्वारंभप
रित्यागीयोमद्भक्तः समेप्रियः॥१६॥योनहृ
ष्यतिनद्वेष्टिनशोचतिनकांक्षति॥शुभाशु
भपरित्यागीभक्तिमान्यः समेप्रियः॥१७॥स

मः शत्रौ व मित्रे व तथा मानापमानयोः ॥ शी
तोष्णसुखदुःखेषु समः संगविवर्जितः ॥ १८ ॥
तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित्
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः
यो तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ॥ श्र
द्दधाना मत्परमा भक्तास्तेतीव मे प्रियाः ॥ २० ॥

गी॰
८२

इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योग॰ शास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्तियोगो नाम
द्वादशोध्यायः ॥१२॥ अर्जुन उवाच ॥ प्रकृतिं पुरुषं
चैव क्षेत्रं क्षेत्रज्ञमेव च ॥ एतद्वेदितुमिच्छामि
ज्ञानं ज्ञेयं च केशव ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥
इदं शरीरं कौंतेय क्षेत्रमित्यभिधीयते ॥ एत

योवेत्तितंप्राहुःक्षेत्रज्ञइतितद्विदः २ क्षेत्र
ज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत क्षेत्रक्षेत्र
ज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतंमम ३ तत्क्षेत्रंय
च्चयादृक्चयद्विकारियतश्चयत् सचयोय
त्प्रभावश्चतत्समासेनमेशृणु ४ ऋषिभि
र्बहुधागीतंछन्दोभिर्विविधैःपृथक् ब्रह्म

गी.

५८

सूत्रपदैश्चैवहेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥५॥महा
भूतान्यहंकारोबुद्धिरव्यक्तमेवच॥इंद्रियाः
णिदशैकंचपंचचेंद्रियगोचराः॥६॥इच्छाः
द्वेषःसुखंदुःखंसंघातश्चेतनाधृतिः॥एतः
त्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदाहृतं॥७॥अ
मानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरार्जवम्॥

आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः
इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच ॥ जन्म
मृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनं ॥ ८ ॥ अस
क्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु ॥ नित्यं
चसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥ मयि
चानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी ॥ विवि

क्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥ १० ॥ अध्या
त्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनं ॥ एतत्
ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोन्यथा ॥ ११ ॥ ज्ञे
यं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते ॥ अ
नादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥ स
र्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोक्षिशिरोमुखम्

सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृतितिष्ठति ॥१ ध
३॥ सर्वेंद्रियगुणाभासं सर्वेंद्रियविवर्जितं ॥ अ-
सक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥१४॥ ब
हिरंतश्च भूतानामचरं चरमेव च ॥ सूक्ष्मत्वा
त्तदविज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत ॥१५॥ अवि-
भक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितं ॥ भूतभ

गी.
१००

र्त्तृचतज्ज्ञेयंग्रसिष्णुप्रभविष्णुच॥१६॥ज्योति
षामपितज्ज्योतिस्तमसःपरमुच्यते॥ज्ञानं
ज्ञेयंज्ञानगम्यंहृदिसर्वस्यधिष्ठितम्॥१७॥
इतिक्षेत्रंतथाज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमासतः॥
मद्भक्तएतद्विज्ञायमद्भावायोपपद्यते॥१८॥
प्रकृतिंपुरुषंचैवविद्ध्यनादीउभावपि॥वि

विकारांश्चगुणाश्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान्
।कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते
पुरुषःसुखदुःखानांभोक्तृत्वेहेतुरुच्यते
पुरुषःप्रकृतिस्थोहिभुंक्तेप्रकृतिजान्गु-
णान्॥कारणंगुणसंगोस्यसदसद्योनिजं-
न्मसु॥२२॥उपद्रष्टानुमंताचभर्ताभोक्ताम-

गी.

९९

हेश्वरः ॥ परमात्मेति चाप्युक्तो देहेस्मिन्पुरु
षः परः ॥ २२ ॥ य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गु
णैः सह ॥ सर्वथा वर्तमानोपि न स भूयोभि
जायते ॥ २३ ॥ ध्यानेनात्मनि पश्यंति केचि
दात्मानमात्मना ॥ अन्ये सांख्येन योगेन क
र्मयोगेन चापरे ॥ २४ ॥ अन्ये त्वेवमजानंतः

श्रुत्वान्येभ्यउपासते ॥ तेपिचातितरंत्येवमृ
त्युंश्रुतिपरायणाः ॥२५॥ यावत्संजायतेकिं
चित्सत्वंस्थावरजंगमं ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगा
त्तद्विद्धिभरतर्षभ ॥२६॥ समंसर्वेषुभूतेषु
तिष्ठंतंपरमेश्वरम् ॥ विनश्यत्स्वविनश्यंतं
यःपश्यतिसपश्यति ॥२७॥ समंपश्यन्हि

गी॰

१०२

हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरं॥ नहिनस्त्या
त्मनात्मानंततोयातिपरांगतिं॥२८॥प्रकृ
त्यैवचकर्माणिक्रियमाणानिसर्वशः॥यः
पश्यतितथात्मानमकर्तारंसपश्यति॥२९॥
यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति॥
ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥३०॥

अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः
॥ शरीरस्थोपि कौंतेय न करोति न लिप्यते
यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्य
ते ॥ सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलि
प्यते ॥ ३२ ॥ यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लो
कमिमं रविः ॥ क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रका

गी.
२२

शयतिभारत ॥३४॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरं
ज्ञानचक्षुषा ॥ भूतप्रकृतिमोक्षंचयेविदुर्या
तितेपरं ॥३५॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषु
सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे
क्षेत्रक्षेत्रज्ञनिर्देशोनामत्रयोदशोध्यायः ॥
॥१३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ परंभूयःप्रवक्ष्यामि

ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमं ॥ यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे प
रां सिद्धिमितो गताः ॥ १ ॥ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य
मम साधर्म्यमागताः ॥ सर्गेपि नोपजायंते प्र
लये न व्यथंति च ॥ २ ॥ मम योनिर्महद्ब्रह्मत
स्मिन्गर्भं दधाम्यहं ॥ संभवः सर्वभूतानां ततो
भवति भारत ॥ ३ ॥ सर्वयोनिषु कौंतेय मूर्तयः ॥

संभवंतियः॥ तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीज-
प्रदःपिता॥४॥सत्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृ
तिसंभवाः॥निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिन
मव्ययम्॥५॥तत्रसत्वंनिर्मलत्वात्प्रकाश
कमनामयम्॥सुखसंगेनबध्नातिज्ञान-
संगेनचानघ॥६॥रजोरागात्मकंविद्धितृ-

ष्णासंगसमुद्भवं ॥ तन्निबध्नाति कौंतेय कर्म
संगेन देहिनम् ॥ ७ ॥ तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मो
हनं सर्वदेहिनां ॥ प्रमादालस्यनिद्राभिस्त
न्निबध्नाति भारत ॥ ८ ॥ सत्त्वं सुखे संजयति र
जः कर्मणि भारत ॥ ज्ञानमावृत्य तु तमः प्र
मादे संजयत्युत ॥ ९ ॥ रजस्तमश्चाभिभूय स

गी

१०५

त्वंभवतिभारत ॥ रजःसत्वंतमश्चैवतमःसत्वं
रजस्तथा ॥ १० ॥ सर्वद्वारेषुदेहेस्मिन्प्रकाश
उपजायते ॥ ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृद्धंसत्व
मित्युत ॥ ११ ॥ लोभःप्रवृत्तिरारंभःकर्मणामश
मःस्पृहा ॥ रजस्येतानिजायंतेविवृद्धेभर
तर्षभ ॥ १२ ॥ अप्रकाशोप्रवृत्तिश्चप्रमादोमो

ह एव च ॥ तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरुनंद
न ॥ ३ ॥ यदा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत
॥ तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥
रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते ॥ तथा
प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते ॥ ५ ॥ क
र्मणः सुकृतस्याहुः सात्विकं निर्मलं फलं ॥

गी. रजसस्तुफलंदुःखमज्ञानंतमसःफलम्॥१६
१.६ ॥सत्वात्संजायतेज्ञानंरजसोलोभएवच॥प्र
मादमोहौतमसोभवतोज्ञानमेवच॥१७॥ऊ
र्ध्वंगछंतिसत्वस्थामध्येतिष्टंतिराजसाः॥ज
घन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगछंतितामसाः॥१८ ८
नान्यंगुणेभ्यःकर्तारंयदाद्रष्टानुपश्यति।

गुणेभ्यश्चपरंवेत्तिमद्भावंसोधिगछति॥१९॥

गुणानेतानतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवान॥ज

न्ममृत्युजराडुःखैर्विमुक्तोमृतमश्नुते॥२०॥

अ अर्जुनउवाच॥ कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानती

तोभवतिप्रभो॥ किमाचारःकथंचैतांस्त्री

न्गुणानतिवर्तते॥२१॥ श्रीभगवानुवाच

गी.

१०

प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचपांडव ॥ नद्वे
ष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्षति ॥ २२ ॥ उ
दासीनवदासीनोगुणैर्योनविचाल्यते ॥ गु
णावर्तंतइत्येवयोवतिष्ठतिनेंगते ॥ २३ ॥ सम
दुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्टाश्मकांचनः
॥ तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिंदात्मसं

स्तुतिः ॥२४॥ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमि
त्रारिपक्षयोः॥ सर्वारंभपरित्यागीगुणाती
तः सउच्यते॥२५॥ मांचयोव्यभिचारेणभ
क्तियोगेनसेवते॥ सगुणान्समतीत्यैतान्ब्र
ह्मभूयायकल्पते॥२६॥ ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठा
हममृतस्याव्ययस्यच॥ शाश्वतस्यचधर्मस्य

गी.
१०८

मात्मैकांतिकस्य च ॥ २७ ॥ इति श्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन
संवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम चतुर्द
शोध्यायः ॥ १४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ऊर्ध्व
मूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययं ॥ छंदांसि
यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥ १ ॥ अ

धश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा वि
षयप्रवालाः । अधश्च मूलान्यनुसंततानि
कर्मानुबंधीनि मनुष्यलोके ॥२॥ न रूपम
स्येह तथोपलभ्यते नांतो न चादिर्न च संप्र
तिष्ठा ॥ अश्वत्थमेनं सुविरूढमूलमसंगश
स्त्रेण दृढेन छित्वा ॥३॥ ततः पदं तत्परिमार्गि

गी.
१२८

तव्यं यस्मिन्गता न निवर्तंति भूयः ॥ तमेव चा
द्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी
॥ निर्मानमोहा जितसंगदोषा अध्यात्मनि
त्या विनिवृत्तकामाः ॥ द्वंद्वैर्विमुक्ताः सुखदु
खसंज्ञैर्गच्छंत्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥५॥ न
तद्भासयते सूर्यो न शशांको न पावकः यद्

त्वानिवर्तंतेतद्धामपरमंमम ॥६॥ ममैवां
शोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः ॥ मनःष
ष्ठानींद्रियाणिप्रकृतिस्थानिकर्षति ॥७॥ श
रीरंयदवाप्नोतियच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ॥ गृही
त्वैतानिसंयातिवायुर्गंधानिवाशयात् ॥८॥
श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्राणमेवच ॥ अधि

गी॰ धिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥९॥ उत्क्रा
२१० मंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान्वितं ॥ विमू
ढा नानुपश्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः ॥१०॥
यतंतो योगिनश्चैनं पश्यंत्यात्मन्यवस्थितं ॥
॥ यतंतोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥
यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलं ॥

यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकं॥१२॥
गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोजसा
पुष्णामिचौषधीःसर्वाःसोमोभूत्वारसात्म
कः॥१३॥अहंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदेहमा
श्रितः॥प्राणापानसमायुक्तःपचाम्यन्नंच
तुर्विधं॥१४॥सर्वस्यचाहंहृदिसंनिविष्टोम

गी.
११७

त्तः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ॥ वेदैश्च सर्वैरहमे
व वेद्यो वेदांतकृद्वेदविदेव चाहं ॥ १५ ॥ द्वावि
मौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च ॥ क्षरः स
र्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥ १६ ॥ उत्त
मः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ॥ यो लो
कत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १७ ॥ यः

स्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपिचोत्तमः॥अ
तोस्मिलोकेवेदेचप्रथितःपुरुषोत्तमः॥१८
योमामेवमसंमूढोजानातिपुरुषोत्तमम्
सर्वविद्भजतिमांसर्वभावेनभारत॥१९॥इ
तिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ॥एत
द्बुद्ध्वाबुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत॥

गी.

११२

इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्या
यांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेपुरुषोत्तमयो
योगोनामपंचदशोध्यायः ॥१५॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ अभयंसत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थि
तिः ॥ दानंदमश्चयज्ञश्चस्वाध्यायस्तपआर्ज
वं ॥१॥ अहिंसासत्यमक्रोधस्त्यागःशांतिर

पैशुनं ॥ दयाभूतेष्वलोलुप्तं मार्दवं ह्रीरचापः
लम् ॥ २ ॥ तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहोनाः
तिमानिता ॥ भवंति संपदं दैवीमभिजातस्य भाः
रत ॥ ३ ॥ दंभो दर्पोभिमानश्च क्रोधः पारुः
ष्यमेवच ॥ अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपद
मासुरी ॥ ४ ॥ दैवी संपद्विमोक्षाय निबंधायाः

गी.
११३

सुरीमता ॥ माशुचःसंपदंदैवीमभिजातोसि
पांडव ॥ ५ ॥ द्वौभूतसर्गौलोकेस्मिन्दैवआसु
रएवच ॥ दैवोविस्तरशःप्रोक्तःआसुरंपार्थ
मेशृणु ॥ ६ ॥ प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचजनानविदुरा
सुराः ॥ नशौचंनापिचाचारोनसत्यंतेषुवि
द्यते ॥ ७ ॥ असत्यमप्रतिष्ठंतेजगदाहुरनीश्व

रम् ॥ अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकम्
। एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोल्पबुद्धयः ॥
प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोहिताः ॥
काममाश्रित्य दुष्पूरं दंभमानमदान्विताः ॥
मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्त्तंतेशुचिव्रताः ॥
चिंतामपरिमेयांच प्रलयांतामुपाश्रिताः ॥ ८

गी॰ कामोपभोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः॥११॥
११४ ॥आशापाशशतैर्बद्धाःकामक्रोधपरायणा
ईहंतेकामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान्॥
॥इदमद्यमयालब्धमिमंप्राप्स्येमनोरथम
॥इदमस्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्धनं॥१३॥
असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचापरानपि॥ई

श्वरोहमहंभोगीसिद्धोहंबलवान्सुखी॥१४
॥आढ्योभिजनवानस्मिकोन्योस्तिसदृशो
मया॥यक्ष्येदास्यामिमोदिष्यइत्यज्ञानविमो
हिताः॥१५॥अनेकचित्तविभ्रांतामोहजालस
मावृताः॥प्रसक्ताःकामभोगेषुपतंतिनरके
ऽशुचौ॥१६॥आत्मसंभाविताःस्तब्धाधनमान

मदान्विताः ॥ यजंते नामयज्ञैस्ते दंभेनाविधि
पूर्वकम् ॥ १७ ॥ अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च
संश्रिताः ॥ मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषंतोऽभ्य
सूयकाः ॥ १८ ॥ तानहं द्विषतः क्रूरान्संसारेषु
नराधमान् ॥ क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरी॰
ष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥ आसुरीं योनिमापन्ना मूढा

जन्मनि जन्मनि ॥ मामप्राप्यैव कौंतेय ततो या
न्त्यधमां गतिम् ॥ २० ॥ त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं
नाशनमात्मना ॥ कामः क्रोधस्तथा लोभस्त
स्मादेतत्त्रयं त्यजेत् ॥ २१ ॥ एतैर्विमुक्तः कौंतेय
तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः ॥ आचरत्यात्मनः श्रेयः
ततो याति परां गतिं ॥ २२ ॥ यः शास्त्रविधिमुत्सृ

गी.
११८

न्स्तस्य वैतेकामकारतः ॥ नससिद्धिमवाप्नो
तिनसुखंनपरांगतिम् ॥ २३ ॥ तस्माच्छास्त्रंप्र
माणंतेकार्याकार्यव्यवस्थितौ ॥ ज्ञात्वाशा
स्त्रविधानोक्तंकर्मकर्तुमिहार्हसि ॥ २४ ॥ इ
तिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेदैवासुरसंपत्ति

योगोनामषोडशोध्यायः॥१६॥ अथ अर्जुनउवाच
॥ येशास्त्रविधिमुत्सृज्ययजंतेश्रद्धयान्वि
ताः॥ तेषांनिष्ठातुकाकृष्णसत्वमाहोरज
स्तमः॥१॥ श्रीभगवानुवाच॥ त्रिविधाभवति
श्रद्धादेहिनांसास्वभावजा॥ सात्विकीराज
सीचैवतामसीचेतितांशृणु॥२॥ सत्वानुरू

गी.
११३

पा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत ॥ श्रद्धामयोयंपु
रुषो यो यच्छ्रद्धः स एव सः ॥३॥ यजंते सात्वि
का देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः ॥ प्रेतान्भूत
गणांश्चान्ये यजंते तामसा जनाः ॥४॥ अशा
स्त्रविहितं घोरं तप्यंते ये तपो जनाः ॥ दंभाहं
कारसंयुक्ताः कामरागबलान्विताः ॥५॥ क

कर्षयंतः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः । मां
चैवांतः शरीरस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान्
॥ आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति प्रियः
यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु ॥
॥ आयुःसत्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्ध
नाः ॥ रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः

गी.
१८ सात्विकप्रियाः ॥ ८ ॥ कट्वम्ललवणात्युष्ण
तीक्ष्णरूक्षविदाहिना ॥ आहाराराजसस्ये
ष्टादुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥ यातयामं
गतरसंपूतिपर्युषितंचयत् ॥ उच्छिष्टमपि
चामेध्यंभोजनंतामसप्रियम् ॥ १० ॥ अफला
कांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते ॥ यष्टव्य

मेवेतिमनःसमाधायससात्विकः ॥११॥ अ
भिसंधायतुफलंदंभार्थमपिचैवयत् ॥ इ
ज्यतेभरतश्रेष्ठतंयज्ञंविद्धिराजसम् ॥१२॥ वि
धिहीनमसृष्टान्नंमंत्रहीनमदक्षिणं ॥ श्रद्धा
विरहितंयज्ञंतामसंपरिचक्षते ॥१३॥ देवद्वि
जगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवं ॥ ब्रह्मचर्य

मर्हिंसा च शारीरं तप उच्यते ॥ १४ ॥ अनुद्वेगक
रं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत् ॥ स्वाध्यायाभ्य
सनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥ १५ ॥ मनःप्रसा
दः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ॥ भावसं
शुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥ १६ ॥ श्रद्धया
परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः ॥ अफलाकां

दिभिर्युक्तैः सात्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥ सत्का
रमानपूजार्थं तपो दंभेन चैव यत ॥ क्रियते त
दिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवं ॥ १८ ॥ मूढग्राहे
णात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः ॥ परस्योत्स
ादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतं ॥ १९ ॥ दा
तव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ॥ देशे

गी.
१२

कालेचपात्रेचतद्दानंसात्विकंस्मृतम् ॥२०॥
यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः ॥
॥ दीयतेचपरिक्लिष्टंतद्राजसमुदाहृतम् ॥
अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते ॥ अ
सत्कृतमवज्ञातंतत्तामसमुदाहृतम् ॥२२॥ १२
ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधःस्मृ

तः ॥ ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः
पुरा ॥ २३ ॥ तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानत-
पःक्रियाः ॥ प्रवर्त्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्म
वादिनो ॥ २४ ॥ तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञ-
तपःक्रियाः ॥ दानक्रियाश्च विविधाः क्रियं-
ते मोक्षकांक्षिभिः ॥ २५ ॥ सद्भावे साधुभावे-

गी. चसदित्येतत्प्रयुज्यते॥ प्रशस्तेकर्मणितः
१२२ थासच्छब्दःपार्थयुज्यते॥२६॥यज्ञेतपसिदा
नेचस्थितिःसदितिचोच्यते॥कर्मचैवतदः
र्थीयंसदित्येवाभिधीयते॥२७॥अश्रद्धयाहु
तंदत्तंतपस्तप्तंकृतंचयत्॥असदित्युच्यते
पार्थनचतत्प्रेत्यनोइह॥२८॥इतिश्रीभग॰

वद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेत्रिगुणविभागयो
गोनामसमसप्तदशोध्यायः ॥१७॥ अर्जुनउवाच
॥ संन्यासस्यमहाबाहोतत्वमिच्छामिवेदि
तुम् ॥ त्यागस्यचहृषीकेशपृथक्केशिनि
सूदन ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ काम्यानांकर्म

णां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः ॥ सर्वकर्मफल
त्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः ॥२॥ त्याज्यं दोष-
वदित्येके कर्म प्राहुर्मनीषिणः ॥ यज्ञदानत-
पः कर्म न त्याज्यमिति चापरे ॥३॥ निश्चयं शृणु
मे तत्र त्यागे भरतसत्तम ॥ त्यागो हि पुरुषव्या-
घ्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥४॥ यज्ञदानतपः क-

र्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ॥ यज्ञो दानं तपश्चैव
पावनानि मनीषिणां ॥ ५ ॥ एतान्यपि तु का
र्माणि संगं त्यक्त्वा फलानि च ॥ कर्तव्यानीति
मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमं ॥ ६ ॥ नियतस्य तु
संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते ॥ मोहात्तस्य प-
रित्यागस्तामसः परिकीर्तितः ॥ ७ ॥ दुःखमित

त्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्यजेत् ॥ सकृत्वा
राजसंत्यागंनैवत्यागफलंलभेत् ॥ ८ ॥ कार्य-
मित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेर्जुन ॥ संगंत्यक्त्वा
फलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः ॥ ९ ॥ नद्वेष्ट्य
कुशलंकर्मकुशलेनानुषज्जते ॥ त्यागीसत्व
समाविष्टोमेधावीछिन्नसंशयः ॥ १० ॥ नहिदे-

हभृताशक्यंत्यक्तुंकर्माण्यशेषतः ॥ यस्तु
कर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीयते ॥११॥ अ
निष्टमिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं ॥ भ
वत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्वचित्
॥१२॥ पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे
॥ सांख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मं:

गी.
१२४

णां ॥ १३ ॥ अधिष्ठानं तथा कर्ता करणं च पृ
थग्विधं ॥ विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवा
त्र पंचमं ॥ १४ ॥ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रा
रभते नरः ॥ न्याय्यं वा विपरीतं वा पंचैते तस्य
हेतवः ॥ १५ ॥ तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं के
वलं तु यः ॥ पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्य

तिदुर्मतिः॥ यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्य
नलिप्यते॥ हत्वापिसइमांल्लोकान्नहंतिन
निबध्यते॥१७॥ ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधा
कर्मचोदना॥ करणंकर्मकर्त्तेतित्रिविधः।
कर्मसंग्रहः॥१८॥ ज्ञानंकर्मचकर्त्ताचत्रिधै
वगुणभेदतः॥ प्रोच्यतेगुणसंख्यानेयथा

गी॰

२३५

वच्छृणुतान्यपि ॥ १९ ॥ सर्वभूतेषुयेनैकंभा
वमव्ययमीक्षते ॥ अविभक्तंविभक्तेषुत
ज्ज्ञानंविद्धिसात्विकं ॥ २० ॥ पृथक्त्वेनतुयज्
ज्ञानंनानाभावान्पृथग्विधान् ॥ वेत्ति
सर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराजसं ॥ २१ ॥ यत्तु
कृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहैतुकं

अतत्वार्थवदल्पंचततामसमुदाहृतम
॥ नियतंसंगरहितमरागद्वेषतःकृतम ॥
अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्विकमुच्य
ते ॥ २३ ॥ यत्तुकामेप्सुनाकर्मसाहंकारेण
वापुनः ॥ क्रियतेबहुलायासंतद्राजसमु
दाहृतं ॥ २४ ॥ अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष

गी०
१२६

चपौरुषं॥मोहादारभतेकर्मयत्तत्तामसमु
च्यते॥२५॥मुक्तसंगोनहंवादीधृत्युत्सा
हसमन्विताः॥सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारःक
र्तासात्विकउच्यते॥२६॥रागीकर्मफलप्रे
प्सुर्लुब्धोहिंसात्मकोशुचिः॥हर्षशोका
न्वितःकर्ताराजसःपरिकीर्तितः॥२७॥अयुक्त

क्तः प्राकृतस्तब्धः शाठो निष्कृतिकोलसः॥
॥विषादी दीर्घसूत्री च कर्त्ता तामस उच्यते॥२८॥
बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु॥प्रोच्य
मानमशेषेण पृथक्त्वेन धनंजय॥२९॥प्र
वृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये॥बंधं
मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्विकी॥३०॥

ययाधर्ममधर्मंचकार्यंचाकार्यमेवच ॥ अ
यथावत्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी ॥
॥ ३१ ॥ अधर्मंधर्ममितियामन्यतेतमसावृता
सर्वान्थांन्विपरीतांश्चबुद्धिःसापार्थतामसी
॥ ३२ ॥ धृत्याययाधारयतेमनःप्राणेंद्रियक्रि
याः ॥ योगेनाव्यभिचारिण्याधृतिःसापार्थ

सात्विकी ॥३३॥ ययातुधर्मकामार्थान्धृ
त्याधारयतेर्जुन ॥ प्रसंगेनफलाकांक्षीधृ
तिःसापार्थराजसी ॥३४॥ ययास्वप्नंभयंशो
कंविषादंमदमेवच ॥ नविमुंचतिदुर्मेधाधृ
तिःसापार्थतामसी ॥३५॥ सुखंत्विदानींत्रि
विधंशृणुमेभरतर्षभ ॥ अभ्यासाद्रमतेयत्र

गी.

१२८

दुःखांतं च निगच्छति ॥ ३६ ॥ यत तदग्रे विषमिं
व परिणामेमृतोपमम ॥ तत्सुखं सात्विकं
प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजं ॥ ३७ ॥ विषयेंद्रि
यसंयोगात यत तदग्रेमृतोपमं ॥ परिणामे वि
षमिव तत्सुखं राजसं स्मृतं ॥ ३८ ॥ यदग्रे चा
नुबंधे च सुखं मोहनमात्मनः ॥ निद्रालस्य

प्रमादोत्थंतत्तामसमुदाहृतं ॥ ३९ ॥ नतद
स्तिपृथिव्यांवादिविदेवेषुवापुनः ॥ सत्वं
प्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्रिभिर्गुणैः ॥ ४०
ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरंतप ॥
कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभवैर्गुणैः
॥ ४१ ॥ शमोदमस्तपःशौचंक्षांतिरार्जवमे

गी.
१२९

वच॥ ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्व-
भावजं॥४२॥ शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चा-
प्यपलायनम्॥ दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं
कर्म स्वभावजम्॥४३॥ कृषिगोरक्ष्यवा-
णिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजम्॥ परिचर्या-
त्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजं॥४४॥ स्वे स्वे

कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः ॥ स्वक
र्मनिरतः सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु ॥४ ५
यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् ॥ स्व
कर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः ॥
॥ श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठि
तात् ॥ स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति कि॰

गी.
१३

ल्बिषं ॥४७॥ सहजं कर्म कौंतेय सदोषमा
पि न त्यजेत ॥ सर्वारंभा हि दोषेण धूमेनाग्नि
रिवावृता ॥४८॥ असक्तबुद्धिः सर्वत्र जितात्
मा विगतस्पृहः ॥ नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्या
सेनाधिगच्छति ॥४९॥ सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म
तथाप्नोति निबोध मे ॥ समासेनैव कौंते

यनिष्ठाज्ञानस्य यापरा ॥ प॰ ॥ बुद्ध्याविशुद्ध॰
यायुक्तोधृत्यात्मानंनियम्यच ॥ शब्दादीन्वि
षयांस्त्यक्त्वारागद्वेषौव्युदस्यच ॥ प॰ ॥ विवि॰
क्तसेवीलघ्वाशीयतवाक्कायमानसः ॥ ध्या॰
नयोगपरोनित्यंवैराग्यंसमुपश्रिताः ॥ प॰ ॥ अ॰
हंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंपरिग्रहं ॥ विमुच्य

निर्ममः शांतो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ५३ ॥
ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न कांक्षति
॥ समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम्
५४ ॥ भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चा
स्मि तत्त्वतः ॥ ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते
तदनंतरम् ॥ ५५ ॥ सर्वकर्माण्यपि सदा कु

र्वाणो मद्व्यपाश्रयः॥ मत्प्रसादादवाप्नोति शा
श्वतं पदमव्ययम्॥ ५६॥ चेतसा सर्वका
र्माणि मयि संन्यस्य मत्परः॥ बुद्धियोगमुपाश्रि
त्य मच्चित्तः सततं भव॥ ५७॥ मच्चित्तः सर्वदु
र्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि॥ अथ चेत्त्वमहं
कारान्न श्रोष्यसि विनंक्ष्यसि॥ ५८॥ यदहंका

गी.

१३२

रमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे ॥ मिथ्यैष व्य
वसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥ ५९ ॥ स्व
भावजेन कौंतेय निबद्धः स्वेन कर्मणा ॥ कर्तुं
नेच्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोपि तत् ॥ ६० ॥
ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेर्जुन तिष्ठति ॥ भ्राम
यन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥ तमे

वशरणंगछसर्वभावेनभारत॥तत्प्रसादा
त्परांशांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशाश्वतं॥६२॥इ
तितेज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमया॥वि
मृश्यैतदशेषेणयथेछसितथाकुरु॥६३॥
सर्वगुह्यतमंभूयःशृणुमेपरमंवचः॥इष्टो
सिमेदृढमतिस्ततोवक्ष्यामितेहितं॥६४॥

गी॰
१३३

मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु॥
मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोसिमे॥
सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंव्रज॥
अहंत्वांसर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुच
॥६६॥इदंतेनातपस्कायनाभक्तायकदाच
न॥नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयोभ्यसूय॰

ति ॥६७॥ य इदं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्य
ति ॥ भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंश
यः ॥६८॥ न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रिय
कृत्तमः ॥ भविता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो
भुवि ॥६९॥ अध्येष्यते च य इमं धर्म्यं संवाद
मावयोः ॥ ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति

गी.
१३४

तिमेमतिः॥७०॥ श्रद्धावाननसूयश्चशृणुया
दपियोनरः॥ सोपिमुक्तःशुभांल्लोकां
न्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणां॥७१॥ कच्चिदेतच्छ्रुतं
पार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा॥ कच्चिदज्ञानसं
मोहःप्रनष्टस्तेधनंजय॥७२॥ अर्जुनउवाच
॥ नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्मया

च्युत । स्थितोस्मिगतसंदेहःकरिष्येवचः
नंतव ॥ ७३ ॥ संजय उवाच ॥ इत्यहंवासुदेव
स्यपार्थस्यचमहात्मनः ॥ संवादमिममश्रौ
षमद्भुतंरोमहर्षणं ॥ ७४ ॥ व्यासप्रसादाच्छ
च्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरं ॥ योगंयोगेश्वरात्कृ
ष्णात्साक्षात्कथयतःस्वयं ॥ ७५ ॥ राजनसं

गी. स्मृत्य संस्मृत्य संवादमिममद्भुतं ॥ केशवा
२३५ र्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥७६॥ त
च्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः ॥ विस्म
यो मे महान्राजन् हृष्यामि च पुनः पुनः ॥७७॥
यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ॥
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥७८

इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्या
यांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे ॥ मोक्ष
संन्यासयोगोनामाष्टादशोध्यायः ॥१८॥
॥समाप्तंअष्टादशाध्याईगीता॥ ॥
॥ ॥ ॥

१३६

ॐ श्रीमते रामायनमोनमः ॥ ॐ यस्य स्मरण
मात्रेण जन्मसंसारबंधनात् ॥ विमुच्यते
नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥१॥ नमः
समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ॥ अने
करूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥२॥ वैशं
पायन उवाच श्रुत्वा धर्मानशेषेण पा-

स.
१

वनानिचसर्वशः ।युधिष्ठिरःशांतनवंपु
नरेवाभ्यभाषत ॥ १ ॥ युधिष्ठिरउवाच किमे
कंदैवतंलोकेकिंवाप्येकंपरायणं ॥ स्तु
वंतःकंकमर्चंतःप्राप्नुयुर्मानवाःशुभम्
॥ २ ॥ कोधर्मःसर्वधर्माणांभवतःपरमोम
तः ॥ किंजपन्मुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंध-

मानं॥५॥भीष्मउवाच॥जगत्प्रभुंदेवदे
वमनंतंपुरुषोत्तमं॥स्तुवन्नामसहस्रेण
पुरुषःसततोत्थितः॥६॥तमेवचार्चयन्नि
त्यंभक्त्यापुरुषमव्ययं॥ध्यायन्स्तुवन्नम
स्यंश्चयजमानस्तमेवच॥७॥अनादिनिध
नंविष्णुंसर्वलोकमहेश्वरं॥लोकाध्यक्षं

सू॰
९

स्तुवन्नित्यं सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥५॥ ब्र
ह्मण्यं सर्वधर्मज्ञं लोकानां कीर्त्तिवर्द्धनं
॥ लोकनाथं महद्भूतं सर्वभूतभवोद्भवम्
एष मे सर्वधर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः
॥ यद्भक्त्या पुंडरीकाक्षं स्तवैरर्चेन्नरः सदा
॥७॥ परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ।

परमंयोमहद्ब्रह्मपरमंयःपरायणं ॥ ॥ प
वित्राणांपवित्रंयोमंगलानांचमंगलम् ॥
दैवतंदेवतानांचभूतानांयोव्ययःपिता
यतःसर्वाणिभूतानिभवंत्यादियुगागमे
यस्मिंश्चप्रलयंयांतिपुनरेवयुगक्षये
तस्यलोकप्रधानस्यजगन्नाथस्यभूपते

स.
३

विस्नोर्नामसहस्रंमेशृणुपापभयापहं:
यानिनामानिगौणानिविख्यातानिम:
हात्मनः॥ऋषिभिःपरिगीतानितानिव:
क्ष्यामिभूतये॥१५॥ऋषिर्नाम्नांसहस्रस्य
वेदव्यासोमहामुनिः॥छंदोनुष्टुपतथादे
वोभगवान्देवकीसुतः॥१६॥ॐविस्वाजि:

ष्णुं महाविष्णुं प्रभविष्णुं महेश्वरं ॥ अनेकरू
पदैत्यान्तं नमामि पुरुषोत्तमं ॥ १ ॥ श्रीवेद
व्यास उवाच अस्य श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रना
ममालामंत्रस्य ॥ श्रीभगवान्वेदव्यासऋषि
अनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीकृष्णः परमात्मा देवता
आत्मयोनिः स्वयंजात इति बीजं ॥ देवकी

स. ५

नंदनः स्रष्टेति शक्तिः ॥ उद्भवः क्षोभणो दे-
व इति परमो मंत्रः ॥ शंखभृन्नंदकी चक्री-
ति कीलकं ॥ त्रिसामा सामगः सामेति क-
वचं ॥ शाङ्गधन्वा गदाधर इत्यस्त्रं ॥ ओं विश्व
विश्वं वषट्कार ॥ इति ध्यानं ॥ श्रीविष्णोः प्री-
त्यर्थे ॥ विष्णुसहस्रनामजपे विनियोगः

ॐशिरसिवेदव्यासऋषयेनमः॥मुखेअ-
नुष्टुपछंदसेनमः॥हृदिश्रीकृष्णपरमा-
त्मादेवतायेनमः॥गुह्येअमृतांशूद्भवोभा-
नुरितिबीजायनमः॥पादयोर्देवकीनंद-
नःस्रष्टेतिशक्तयेनमः॥सर्वांगेशंखभृन्न-
न्दकीचक्रीतिकीलकायनमः॥करसंपु

स॰
५

टेनमः॥ममश्रीकृष्णप्रीत्यर्थेजपेविनियो
गः॥अथाङ्गन्यासः ॐविश्वंविष्णुर्वषट्
कारइत्यङ्गुष्ठाभ्यांनमः॥अमृतांशूद्भवोभा
नुरितितर्जनीभ्यांनमः॥ब्रह्मविद्ब्राह्मणो
ब्रह्मीतिमध्यमाभ्यांनमः॥सुवर्णबिंदुर्
क्षोभ्यइत्यनामिकाभ्यांनमः॥निमिषोऽनिमि

निवादिमयइतिकनिष्टिकाभ्यांनमः शार्ङ्ग
धन्वागदाधरइतिकरतलकरपृष्ठाभ्यांन।
मः॥इतिकरन्यासः॥ ॐविश्वंविष्णुर्वषट्।
कारइतिहृदयायनमः॥अमृतांशूद्भवोभा
नुरितिशिरसेस्वाहा॥ब्रह्मविद्ब्राह्मणोब्र
ह्मीतिशिखायैवषट्॥शंखभृन्नंदकीच

स·
६

श्रीमति॥ वाक्कवायडं॥ उदीर्णाः सर्वेन स्तुत्व-
तितिनेत्रयायवैश्वहृ॥ पाहि यत्वागालाथ
रामस्वायफट्॥ इति ग्रंथन्यासः॥ श्रीवि-
ष्णोरिष्टसहस्रनामस्तोत्रजपमहं करि-
ष्ये॥ इति संकल्प॥ ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्का-
र इति ध्याने॥ श्रीशुकषोतमराधनेसर्वेपा

पन्नगार्थे ॥ जपे विनियोगः ॥ अथ ध्यानं
शांताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभांगं
लक्ष्मीकांतं कमलनयनं योगिभिर्ध्यान-
गम्यं वंदे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैक-
नाथम ॥ ८ ॥ ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भू

मु.

नभव्यभवत्प्रभुः ॥ भूतकृद्भूतभृद्भावोभूता
त्माभूतभावनः ॥ १ ॥ पूतात्मापरमात्मा
चमुक्तानांपरमोगतिः ॥ अव्ययःपुरुषः
साक्षीक्षेत्रज्ञोक्षरएवच ॥ २ ॥ योगोयोग
विदांनेताप्रधानपुरुषेश्वरः ॥ नारसिंह
वपुःश्रीमान्केशवःपुरुषोत्तमः ॥ ३ ॥ स

र्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्य
यः ॥ संभवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्व
रः ॥ २२ ॥ स्वयंभूः शंभुरादित्यः पुष्कराक्षो
महास्वनः ॥ अनादिनिधनो धाता विधा
ता धातुरुत्तमः ॥ २३ ॥ अप्रमेयो हृषीकेशः
पद्मनाभोमरप्रभुः ॥ विश्वकर्मा मनुस्त्वष्ट

स॰ ८

स्थविष्ठास्थविरोध्रुवः ॥ २४ ॥ अग्राह्यःशा
श्वतःकृष्णोलोहिताक्षःप्रतर्दनः ॥ प्रभू
तस्त्रिककुब्धामपवित्रंमंगलंपरं ॥ २५ ॥ ई
शानःप्राणदःप्राणोज्येष्ठःश्रेष्ठःप्रजाप
तिः ॥ हिरण्यगर्भोभूगर्भोमाधवोमधुसू
दनः ॥ २६ ॥ ईश्वरोविक्रमीधन्वीमेधावीवि

क्रमः क्रमः । अनुत्तमोदुराधर्षः कृतज्ञः
कृतिरात्मवान् ॥ २० ॥ सुरेशः शरणः शर्म
विश्वरेताः प्रजाभवः ॥ अहः संवत्सरो व्या
लः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥ २१ ॥ अजः सर्वेश्व
रः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ॥ वृषाक
पिरमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥ वसु

सु॰
स

वसुर्वसुमनाःसत्यःसमात्मासंमितः
समः॥अमोघःपुंडरीकाक्षोवृषकर्मा
वृषाकृतिः॥११॥रुद्रोबहुशिराबभ्रुर्विश्व
योनिःशुचिश्रवाः॥अमृतःशाश्वतःस्था
णुर्वरारोहोमहातपाः॥१२॥सर्वगःसर्व
विद्भानुर्विष्वक्सेनोजनार्दनः॥वेदोवेद

विदव्यंगो वेदांगो वेदविद्कविः ॥ १४ ॥ लोका
ध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृ
तः ॥ चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः
भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता सहिष्णुर्जगदादि
जः ॥ अनघो विजयो जेता विश्वयोनिः पुनर्
वसुः ॥ ॥ उपेन्द्रो वामनः प्रांशुरमोघः शु

म॰

चिरूर्जितः ॥ अतींद्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा
नियमो यमः ॥ २१ ॥ वेद्यो वैद्यः सदा योगी
वीरहा माधवो मधुः ॥ अतींद्रियो महामा
यो महोत्साहो महाबलः ॥ २२ ॥ महाबुद्धि
महावीर्यो महाशक्तिर्महाद्युतिः ॥ अनि
र्देश्यवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक्

महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतां गतिः
॥ अनिरुद्धः सुरानंदो गोविंदो गोविदां पतिः
॥ १८ ॥ मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्त
मः ॥ हिरण्यनाभः सुतपः पद्मनाभः प्रजाप
तिः ॥ १९ ॥ अमृत्युः सर्वदृक् सिंहः संधाता सं
धिमान्स्थिरः ॥ अजो दुर्मर्षणः शास्ता विश्रु

स॰ ॥

तात्मा सुरारिहा ॥ ४८ ॥ गुरुर्गुरुतमो धाम
सत्यः सत्यपराक्रमः ॥ निमिषोनिमिषः स्र
ग्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥ ४९ ॥ अग्रणीर्ग्रा
मणीः श्रीमान्न्यायो नेता समीरणः ॥ सहस्र
मूर्द्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ ५० ॥
आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः संप्रमर्दनः ॥ अ

ग्रहः संवर्त्तको वह्निर्गालोथयाधिपः
नुप्रमाणः प्रमज्ञानमा विश्वहृत्को विश्वभृ-
विश्वः ॥ मन्त्रानातो मन्त्रपतिः साधनंज्ञनोगा-
याग्नेत्रः ॥ ४४ ॥ प्रमाथो योगी समयात्मा वि-
शिष्टः शिष्टकृतज्ञविः ॥ सिद्धार्थः सिद्ध-
संकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥ ४५ ॥ ग्रः

म. ११

षाही वृषभो विष्णुर्वृषपर्वा वृषोदरः ॥ व-
र्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुतिसागरः
॥४८॥ सुभुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसुदो
वसुः नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रका-
शनः ॥४९॥ ओजस्तेजो द्युतिधरः प्रका-
शात्मा प्रतापनः ॥ ऋद्धः स्पष्टाक्षरो मंत्रः

शुंद्धं शुभो स्करस्कातिः ॥४८॥ ग्रभूतः श्रुद्र
वो भात्रः शोभितिंद्रः स्वरेश्वरः ॥ ऊंघयंजग
नः सेनः समधमेणाक्रमः ॥४८॥ सनभा
व्यभवश्वायुः पवनः पावनोनलः ॥ कामह
कामस्तुन्कोनः कामीकामप्रदः प्रभुः ॥५॥
युगादिकृद्युगावर्तो नैकमायो महाभान

म॰
१३

ग्रहःप्रणोव्यतारणस्त्रुमहस्रोनिनतंतोवित
रइष्टोविशिष्टःशिष्टेष्टःशिखंडीनहुषोवृ
षः क्रोधहाक्रोधकृत्कर्ताविश्वबाहुः
महीधरः ॥५०॥ अच्युतः प्रथितः प्राणः
प्राणदोवासवानुजः ॥ अपांनिधिरधिष्ठा
नमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥५१॥ स्कंदःस्कंदध

रोधुर्यो वरदो वायुवाहनः ॥ वासुदेवो बृ
हद्भानुरादिदेवः पुरंदरः ॥ ५८ ॥ अशोकः
स्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ॥ अनु
कूलः शतावर्त्तः पद्मी पद्मनिभेक्षणः ॥ प
द्मनाभोरविंदाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत्
। महर्द्धिरृद्धो वृद्धात्मा महाक्षो गरुडध्वज

स॰ १५

प्रबलः शारभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः
॥ सर्वलक्षणलक्षणो लक्ष्मीवान्स्मृति
नयः ॥ ५१ ॥ विनयो विग्रहो नो मार्गो हेतुसो
मोटवः समृः ॥ महौषधो महाभागो वैराग्या
नामिनाशनः ॥ ५२ ॥ उद्भवंशो भगोदेवः ।
श्रीरामेः परमेश्वरः ॥ करणं कारणं कर्ता

विकर्त्ता गहनो गुहः ॥ ५८ ॥ व्यवसायो व्य-
वस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः ॥ परर्द्धिः
परमस्पष्टः स्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥ ५९ ॥ रा-
मो विरामो विरजो मार्गो नेयो नयो नयः ॥ ६
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः
॥ वैकुंठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः

म: १५

ख्यः ॥ हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायुरधो
क्षजः ॥ ६१ ॥ ऋतुः सुदर्शनः कालः परमेष्ठी
परिग्रहः ॥ उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो
विश्वदक्षिणः ॥ ६२ ॥ विस्तारः स्थावरः स्थाण
णुः प्रमाणं बीजमव्ययं ॥ अर्थोऽनर्थो महा
कोशो महाभोगो महाधनः ॥ ६३ ॥ अनिर्वि

ण्णः स्थविष्ठो भूर्द्धर्मयूपो महामखः ॥ नक्षत्र
नेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः ॥ ६५ ॥ य
ज्ञ इज्यो महेज्यश्च क्रतुः सत्रं सतां गतिः ॥ सर्व
दर्शी विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुत्तमम ॥ ६६
सुव्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुघोषः सुखदः
सुहृत ॥ मनोहरो जितक्रोधो वीरबाहुर्वि

159

म: १८

दारणः ॥ स्वापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा
नैककर्मकृत ॥ वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्न
गर्भो धनेश्वरः ॥ ६८ ॥ धर्मगुप धर्मकृद्धर्मी
सदसत्क्षरमक्षरं ॥ अविज्ञाता सहस्रांशु
र्विधाता कृतलक्षणः ॥ ६९ ॥ गभस्तिनेमि
सत्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः ॥ आदिदेवो

महादेवो देवेशो देवभृद्गुरुः ॥२॥ उत्तरो
गोपतिर्गोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः ॥ शरी
रभूतभृद्भोक्ता कपीन्द्रो भूरिदक्षिणः ॥२॥
सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः
॥ विनयो जयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्वतां
पतिः ॥२२॥ जीवो विनयिता साक्षी मुकुंदो

स॰ ११

मितविक्रमः ॥ अंभोनिधिरनंतात्मा ॥ महो
दधिशयोंतकः ॥ ७३ ॥ अजो महार्हः ॥ स्वाभा
व्योजितामित्रः प्रमोदनः ॥ आनंदो नंदनो
नंदः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥ ७४ ॥ महर्षिः क
पिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ॥ त्रि
पदस्त्रिदशाध्यक्षो महाशृंगः कृतांतकृत्

त ॥ महावराहो गोविंदः सुषेणः कनकां
गदी ॥ गुह्यो गंभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाध
रः ॥ ५६ ॥ वेधाः स्वांगोजितः कृष्णो दृढः संक
र्षणोच्युतः ॥ वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्करा
क्षो महामनाः ॥ ५७ ॥ भगवान्भगहानंदी व
नमाली हलायुधः ॥ आदित्यो ज्योतिरादि

स. १८

स्यः समहिम्नि गीतिमत्तमः ॥ २८ ॥ स्वधत्वावे
उपश्रुतेरुणोद्विताग्रहः ॥ शिवस्रूक
सर्वेहकव्यासोवावम्यातिरयोलिनः ॥ २९
विमामासामसगः सामस्तिवोणोभेषजेभि
षक ॥ सेन्यासह्रस्कृसः शोणोतिष्ठाशोति
पनायमाः ॥ ३० ॥ श्रमोगः शोतिद्रः स्वष्टाकृ

शृष्टः ऊर्ध्वलेशयः ॥ गोहितो गोपतिर्गोप्ता
वृषभाक्षो वृषप्रियः ॥ ८० ॥ अनिवर्ती नि-
वृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छिवः ॥ श्रीवत्सव-
क्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतांवरः ॥ ८१ ॥
श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्री-
विभावनः ॥ श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमान्

स.
१५

ह्लोकत्रयाश्रयः ॥८३॥ स्वक्तः स्वांगः शतानं
दो नंदिर्ज्योतिर्गणेश्वरः ॥ विजितात्मा वि
धेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ॥८४॥ उदी
र्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शाश्वतः स्थिरः ।
भूशयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकना
शनः ॥८५॥ अर्चिष्मानर्चितः कुंभो विशु-

ऽत्मा विशोधनः ॥ अनिरुद्धोप्रतिरथः प्र-
द्युम्नोमितविक्रमः ॥८३॥ कालनेमिनिहा-
वीरः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ॥ त्रिलोकात्मा त्रि-
लोकेशः केशवः केशिहा हरिः ॥८४॥ का-
मदेवः कामपालः कामी कांतः कृतागमः
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोनंतो धनंजयः ॥ ८८

म॰ २

ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ।
ब्रह्मविद्ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणप्रि-
यः ॥ ७१ ॥ महाक्रमो महाकर्मा महातेजाः ।
महोरगः ॥ महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो
महाहविः ॥ ७२ ॥ स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तु-
तिः स्तोता रणप्रियः । पूर्णः पूरयिता पुण्यः

पुण्यकीर्तिरनामयः ॥७४॥ मनोजवस्तीर्थ-
करो वसुरेता वसुप्रदः ॥ वसुप्रदो वासुदे-
वो वसुर्वसुमना हविः ॥७५॥ सद्गतिः सत्कृ-
तिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ॥ शूरसेनो यदु-
श्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥७६॥ भूतावासो
वासुदेवः सर्वासुनिलयोऽनलः ॥ दर्पहा दर्पदः

स॰ ११

पेदेहमोऽद्भुतोग्राम्याणागातिनः ॥ ७३ ॥ विश्वमू
र्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान ॥ अनेक
मूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः शताननः ॥ ७४ ॥ ए
को नैकः सवः कः किं यत्तत्पदमनुत्तमं ॥ लो
कबंधुर्लोकनाथो माधवो भक्तवत्सलः
सुवर्णवर्णो हेमांगो वरांगश्चंदनांगदी ॥

वीरहा विषमः शून्यो घृताशीरचलश्चलः
॥ अमानी मानदो मान्यो लोकस्वामी त्रिलो
कधृक् ॥ सुमेधा मेधजो धन्यः सत्यमेधा ध
राधरः ॥ ५८ ॥ तेजोवृषो द्युतिधरः सर्वशस्त्र
भृतां वरः ॥ प्रगृहो निगृहो व्यग्रो नैकशृंगो ग
दाग्रजः ॥ ५९ ॥ चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्वा

ਸ·
੧੧

ਇਸੁਨਗੋਤਿ ॥ ਬਨਰਾਤ੍ਮਾਵਨਭੋਂਵਸੁਨਵੈਂਟ
ਵਿਟਕਪਾਨ ॥ ॥ ਸਮਾਵਨੌਂਲਿਹੁਨਾਮਾਤ
ਨੇਯੋਤਵਾਸਿਕਾਮ ॥ ਤੁਹੇਸੋਤਗੋਸੋਤਗੋਤਗਾ
ਵਾਸੋਤਗਾਰਿਕਾ ॥ ॥ ਸੁਭਾਗੋਲੋਕਾਸਾਂਗਾਂ
ਸਨੇਨਲੋਨਵਪੰਨ ॥ ੩ਟਕਾਮੋਮਹਾਕਾਮੋਹੁ
ਨਕਮੋਹੁਨਾਗਾਮ ॥ ੪ ॥ ੩ਟਵਂ ਸੰਟਵਂ ਸੰਟਾ

रत्ननाभःसुलोचनः ॥ अर्कोवाजसनःशृं
गीजयंतःसर्वविजयी ॥ ६ ॥ सुवर्णबिंदुरक्षो
भ्यःसर्ववागीश्वरेश्वरः ॥ महाह्रदोमहाग
र्तोमहाभूतोमहानिधिः ॥ ७ ॥ कुमुदःकुंद
रःकुंदःपर्जन्यःपावनोनिलः ॥ अमृतांशो
मृतवपुःसर्वज्ञःसर्वतोमुखः ॥ ८ ॥ सुलभ

स·
११

सुगतः सिद्धः शान्तो नितान्तं स्तुताघनः ॥ यशो
धोद्भवो ब्रह्मयज्ञोत्पत्तिर्गतिः नदनः ॥६॥ स
हस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तधाः सप्तवाहनः
॥ प्रत्नो निरञ्जनो विश्वो भयप्रक्षयनाशनः
॥७॥ प्रणामेहत्नकपाः स्थलो ग्रामधूर्विशुं
णो महान् ॥ प्रदः स्वधृतः स्वात्मस्थः प्राग्वं

श्रीवंसवर्द्धनः ॥ ८ ॥ भारभृत्कथितो योगी
योगीशः सर्वकामदः ॥ आश्रमः श्रमणः
क्षामः सुपर्णो वायुवाहनः ॥ ९ ॥ धनुर्द्धरो ध
नुर्वेदो दंडो दमयिता दमः ॥ अपराजितः स
र्वसहो नियंता नियमो यमः ॥ १० ॥ सत्ववान् सा
त्विकः सत्यः सत्यधर्मपरायणः ॥ अभिप्रा

म.
२५

यः प्रियार्होऽर्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥ ॥ वि
हायसगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः
॥ रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचनः
॥ ॥ अनंतो हुतभुग्भोक्ता सुखदो नैकदो
ग्रजः ॥ अनिर्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठा-
नमद्भुतः ॥ ॥ सनात्सनातनतमः कपि-

लः कपिरव्ययः ॥ स्वस्तिदः स्वस्तिकृत्स्व
स्ति स्वस्तिभुक्स्वस्तिदक्षिणः ॥ ९४ ॥ अरौद्रः
कुंडली चक्री विक्रम्यूर्जितशासनः ॥ शब्दा
तिगः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः ॥ ९५
अक्रूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणां व
रः ॥ विद्वत्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकी

म. ५५

र्तनः॥ २६॥ उत्तारणो दुःकृतिहा पुण्यो दुःस्व

प्ननाशनः॥ वीरहा रक्षणः संतो जीव

नः पर्यवस्थितः॥ २७॥ अनंतरूपोनंतश्रीः

जितमन्युर्भयापहः॥ चतुरस्रो गंभीरात्मा

विदिशो व्यादिशो दिशः॥ २८॥ अनादिर्भू

र्भुवोलक्ष्मीः सुवीरो रुचिरांगदः॥ जनना

जनजन्मादिर्भीमो भीमपराक्रमः ॥ ९१ ॥ आ
धारनिलयो धाता पुष्पहासः प्रजागरः ॥
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः प्र
णः ॥ २ ॥ प्रमाणं प्राणनिलयः प्राणभृत्
प्राणजीवनः ॥ तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा जन्म
मृत्युजरातिगः ॥ ३ ॥ भूर्भुवःस्वस्तरुस्तारः

स. २६

सपिताप्रपितामहः ॥ यज्ञोयज्ञपतिर्यज्वा
यज्ञांगोयज्ञवाहनः ॥ २२ ॥ यज्ञभृद्यज्ञकृद्य
ज्ञीयज्ञभुग्यज्ञसाधनः ॥ यज्ञांतकृद्यज्ञगु
ह्यमन्नमन्नादएवच ॥ २३ ॥ आत्मयोनिःस्व
यंजातोवैखानःसामगायनः ॥ देवकी
नंदनःस्रष्टाक्षितीशःपापनाशनः ॥ ४

शंखभृन्नंदकी चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः
॥ रथांगपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायु
धः ॥ १०७ ॥ ॐ नमो नमः ॥ इतीदं कीर्तनीय
स्य केशवस्य महात्मनः ॥ नाम्नां सहस्रं
दिव्यानामशेषेण प्रकीर्तितं ॥ १ ॥ य इदं
शृणुयान्नित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत् ॥ ना

स. १६

शुभंप्राप्नुयान्नकिंविमोमुह्येद्वमानवः
॥२७॥ वेदांतगोचरात्मानःस्यात्तत्त्वाद्वियोवि
नयोभवेत् ॥ वैष्णोधनमसूक्ष्मःस्यान्नह्व
त्वमवाप्नुयात् ॥२८॥ धर्मार्थीधर्मप्राप्नुया
द्धर्ममर्थार्थीचार्थमाप्नुयात् ॥ कामार्थीका
प्नुयात्कामीमोक्षार्थीप्राप्नुयात्सतः ॥२९॥

भक्तिमात्यः सदोद्याय श्रुविस्तहृतमानस
मद्भक्तां वा सदैव स्मनाश्रमेतन्नयकौंतेयन
॥ ३१ ॥ यथा प्राप्नोति विपुलं स्नाति प्राधान्यः
मेव च ॥ शिवलोकं श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नो
त्युत्तमं ॥ ३२ ॥ न भयं क्वापि दाप्नोति वीर्यं ते
जस्तु विंदति ॥ भवरोगापहं तिमालवद

स॰
१५

पगुणान्वितः ॥३२॥ रोगार्तो मुच्यते रोगाद्ब
द्धो मुच्येत बंधनात ॥ भयान्मुच्येत भीतस्तु
मुच्येतापन्न आपदः ॥३३॥ दुर्गाण्यतितरत्
याशु पुरुषः पुरुषोत्तमः ॥ स्तुवन्नामस
हस्रेण नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥३४॥ वासु
देवाश्रयो मर्त्यो वासुदेवपरायणः ॥ सर्व

पापविशुद्धात्मा यातिब्रह्मसनातनं ॥ ३५
नवासुदेवभक्तानामशुभंविद्यतेक्वचित
॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभयंनैवोपजायते
३६ ॥ इमंस्तवमधीयानःश्रद्धाभक्तिसमन्वि
तः ॥ युज्येतात्मासुखक्षांतिश्रीधृतिस्मृति
कीर्तिभिः ॥ ३७ ॥ नक्रोधोनचमात्सर्यंनलो

म.
२४

भीलाशुभामतिः॥ भवंतिकृतपुण्यानामभ
क्तानांप्रकृष्टानमे॥ २५॥ द्यौःसचंद्रार्कन
क्षत्राविदिशोभूमिर्दोदधिः॥ वामदेवस्य
वीर्याणिविष्णुनामानिमहात्मनः॥ २९॥ सम
गणांगणाश्चैवमयतोरगणात्मसं॥ जगमहा
शैवतंतेक्षमस्यसचराचरम॥ ४॥ इति

याणिमनोबुद्धिःसत्वंतेजोबलंधृतिः॥वा
सुदेवात्मकान्याहुःक्षेत्रंक्षेत्रज्ञमेवच॥ध
सर्वागमानामाचारःप्रथमंपरिकल्पते
॥आचारप्रभवोधर्मोधर्मस्यप्रभुरच्युतः
१२॥ऋषयःपितरोदेवामहाभूतानिधा
तवः॥जंगमाजंगमंचेदंजगन्नारायणोद्भ

सं. ३.

वं ॥ ४८ ॥ योगोज्ञानंतथासांख्यंविद्याःशिल्पा
दिकर्मच ॥ वेदाःशास्त्राणिविज्ञानमेतत्
सर्वंजनार्दनात् ॥ ४९ ॥ एकोविष्णुर्महद्भूतंपृ
थग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रींल्लोकान्व्याप्यभू
तात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥ ५० ॥ इमंस्तवं
भगवतोविष्णोर्व्यासेनकीर्तितं ॥ पठेद्यइच्छे

महर्षयः श्रेयः प्राप्नं स्वावानि च ॥४४॥ विश्वे
श्वरमतं देवं नुगतः प्रभवाप्ययम ॥ भजन्
ति ये पृथग्भावा तेन तेजोऽभिपद्यमवम ॥४॥
अर्जुन उवाच ॥ पश्यपश्चविशालाक्षि पश्य
नाभस्त्वं नेम ॥ भक्तानामत्र कानो ज्ञा
नाभवज्ञानादैन ॥४६॥ श्रीभगवानुवाच

स॰
३१

यो मां नाम सहस्रेण स्तोतुमिच्छति पांड
वः ॥ सोहमेकेन श्लोकेन स्तुत एव न संश
यः ॥ धस ॥ नमोस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये
सहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ॥ सहस्र
नाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयु
गधारिणे नमः ॥ ५ ॥ नमः कमलनाभा

य नमस्ते जलशायिने ॥ नमस्ते केशवा
नंतवासुदेव नमोस्तुते ॥ पा ॥ वासनावा
सुदेवस्य वासितं भुवनत्रयम् ॥ सर्वभूत
निवासोसि वासुदेव नमोस्तुते ॥ प ॥ नमो
व्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहितायच ॥ जग
द्धिताय कृष्णाय गोविंदाय नमो नमः ॥ प

स॰
३२

आकाशात्पतितंतोयंयथागच्छतिसाग
रे॥सर्वदेवनमस्कारःकेशवंप्रतिगच्छ
ति॥पध॥पधानिष्कंटकःपंथायत्रसंप्र
तेहरिः॥कुपथंतंविजानीयाद्गोविंदर
हितागमं॥पप॥सर्ववेदेषुयत्पुण्यंसर्वती
र्थेषुयत्फलं॥नमस्कारेश्रेयःप्राप्नोतिस्त

स्वादेवंजनार्द्दनं ॥ ५६ ॥ योनरःपठतेनित्यं
त्रिकालंकेशवालये ॥ द्विकालमेकका
लंवाक्रूरंसर्वंव्यपोहति ॥ ५७ ॥ टस्तांतेविप
वस्तस्यसौम्याःसर्वेसदाग्रहाः ॥ विलो
यंतेचपापानिस्तवेह्यस्मिन्प्रकीर्तिते ॥ भ
येनध्यानंश्रुतंयेनयेनायंपठितःस्तवः ॥

८

म: ११

दत्तानि सर्वदानानि स्नाताः सर्वैसमर्चिताः
॥ इह लोके परे वापि न भयं विद्यते क्वचि
त् ॥ नाम्नां सहस्रं यो धीते द्वादश्यां मम स
न्निधौ ॥ ९० ॥ स निर्दहति पापानि कल्प
कोटिशतानि च ॥ अश्वत्थसन्निधौ पार्थ ध्या
त्वा मनसि केशवं ॥ ९१ ॥ पठेन्नामसह

गवार ॥ त्वंस्वाय ॥ भूरिवार ॥ स्वरूपचैतन्यं
प्रकाशः ॥ त्वंस्वः ॥ तीर्थाश्रमवनारण्य ॥ गि
रिपर्वतसागराः ॥ सरस्वतीभारतीच ॥ पुरी
नामानिवैस्मृता ॥ ५९ ॥ अन्यथाशरणंनास्ति
त्वमेवशरणंमम ॥ तस्मात्कारुण्यभावेन
रक्षरक्षमहेश्वर ॥ ६० ॥ त्वपदद्वयाकाश

गु. गी. ८

तत्वंकाशाश्रयिणीं॥ अस्मिपंथद्वयोरेकं॥ त
स्मैश्रीगुरवेनमः॥५१॥ तत्वमस्यादिवाक्येन
परमात्मासमाहितः॥ ॥ स्वरूपप्रकाशाज्यो
ति॥ तस्मैश्रीगुरवेनमः॥ ॥५२॥ ॥ ॥
इति श्री ब्र ह्मां ड पु रा णे ईश्वरपार्वती
संवादे गु रु न म स्का र से पू र्णम्॥ ॥ ॥

177

नराणां कोटिफलं लभेत् ॥ शिवालये पः
ठेद्विश्चेतलसीवनसंस्थितो ॥ २५ ॥ नरो मुः
क्तिमवाप्नोति वक्रपाणिवचो यथा ॥ ब
ह्महत्यादिकं पापं सर्वेपापं विनश्यतिः
॥ इति श्री महाभारते शातसहस्यां संहि
तायां वैयासिक्यां शांतिपर्वे ॥ ३ समाप्त

ॐ श्रीगणेशायनमः ॐ जनमेजय उवाच ॥ ॐ श·
रतल्पे शयानस्तु भारतानां पितामहः ॥ कथं·
श्चक्रेत्तह्ववाल्देहे कथं योगमधारयत ॥ १ ॥ वै
शंपायन उवाच ॥ शृणुष्वावहितो राजन शुचि
र्भूत्वा समाहितः ॥ भीष्मस्तु अक्षशाईलदेहो
न्मयोगं समाश्रयत ॥ २ ॥ निवर्तमाने नयने ह्नुत

भी
१

रेवैदिवाकरे ॥ समाविशयदात्मानमात्म्य-
न्येव समाहितः ॥३॥ शुक्लपक्षस्य चाष्टम्यां मा-
घमासस्य पार्थिव ॥ प्राजापत्ये च नक्षत्रे मध्यं
प्राप्ते दिवाकरे ॥४॥ विकीर्णांशुरिवादित्यो
भीष्मः शरशतैश्चितः ॥ शुशुभे परया लक्ष्म्या
वृतो ब्राह्मणसत्तमैः ॥५॥ व्यासेन वेदश्रव-

सानारदेनसुवर्णिना ॥ देवस्थानेनवात्स्ये·
नतथाश्मकेनभ्रमता ॥ ६ ॥ नयाजैमिनिना
चैवपैलेनचमहात्मना ॥ शांडिल्यगौतमा·
त्रेयेभौंरहानेनधीमता ॥ ७ ॥ शौवेनतृयात्तवा
ल्केनशांखेनलिखितेनच ॥ देवराजेनधी·
रेणाटहमनविष्टेनकैः ॥ ८ ॥ पतेस्थानेवेषु·

गी· २

नियाणेमेंहाभागेमेंहात्मभिः ॥ ऋइपानैः पु
ण्यकारैर्हैंनःश्रुद्ध्वयग्रहैः ॥१९॥ भीष्मत्तपुरुः
षध्याग्रः कर्मणाणामनसासाधिना ॥४॥ प्राप्तत्वाणा
तःकृत्स्नसर्वैश्चप्राणलिः स्तुविः ॥२१॥ स्वयोगाद
भ्रष्टेनत्स्वाधमयुक्तदे ॥ योगेस्थंपश्यना
मेविश्वत्निर्मुक्तगात्यति ॥२५॥ कृतोजमलिश्वटो

भूत्वा का स्थिरो भवरः प्रभुः ॥ भीष्मः परमधर्मा
त्मा वासुदेवमथ्याग्जवन ॥ २ ॥ श्री ऋउवाच
ध्याताययामहे विष्णुं वाकामिनारियाम्पहे
नयाव्यासमतमासिन्याश्रीयनंशुकृषोतमः ॥
श्रुविंष्णुविपटेंहेमंनत्वटंपरमेष्ठिने ॥ युक्तं
सर्वात्मनात्मानंतेंप्रपद्येप्रजापति ॥ ४ ॥ श्र

९

मो॰
३

नायं तेन परं ब्रह्मन देवानर्षयो विदुः ॥ एकोयं
वेद भगवान्धाता नारायणो हरिः ॥ ५ ॥ नारा
यणस्यर्षिगणास्तथा सिद्धमहोरगाः ॥ देवा
देवर्षयश्चैव यं विदुः दुःखभेषजं ॥ ६ ॥ देवदा
नवगंधर्वं यत्तदासत्समभानवाः ॥ यं न जानंति
को ह्येष कुतो वा भगवानिति ॥ ७ ॥ यस्मिन्नि

ण्यानि भूतानि तिष्ठंति च विशंति च ॥ गुणाश्च
तानि भूतेश हृद्वेमितानामाश्रय ॥ १८ ॥ यस्य वि
श्वस्य कर्त्ता ऽसौ जगतां तस्थुषां पतिः ॥ वंदे तिज
गतो ध्येयस्य ध्यात्मपरिचिंतकः ॥ १९ ॥ यस्मिंस्त्रि
लोकानेतांस्ताराहृद्देसर्वो वतिष्ठति ॥ सदसद्ग्रथिने
विश्वविश्वंभराय विश्वकर्म्मणे ॥ २० ॥ हरिं सहस्र

184

मो·
५

शिरसेसहस्रकमलेनतां ॥ सहस्रबाहुरुकुटे

सहस्रवटोत्तबले ॥ ... रूनारायणोदेवं

विश्वरूपनारायणं ॥ ग्रामणीयस्यसामानीयोसेस्य

विहंचस्थवीयसे ॥ २१ ॥ गरीयसेमहायविहंचश्रे

ष्ठंचश्रेयसामपि ॥ यंवाकेचिद्युवाकेचिदिति·

घत्रपतिघत्रहच ॥ २८ ॥ शृणोतिनिरस्यस्पकमेतां

मन्ये सत्येषु कर्मसु ॥ चतुर्भिः श्रुतगम्यात्मा नेमस्त
स्थे समानतेपति ॥ १८ ॥ यं दिवि देवं सर्वे तिगुहे:
परमतानामभिः ॥ यस्मिस्त्रिविधेन पलमेयं दंतोष्
नुतिष्ठति ॥ १९ ॥ सर्वात्मा सर्ववित्सर्वो सर्वगः
सर्वभावनः ॥ यं देवं देवकी देवी वसुदेवादजी
जनत ॥ २० ॥ भौमस्य ब्राह्मणोगाभोदोस्मि

भी॰
५

विचारिणः ॥ यमनन्तव्यपेताशोकात्मानेवीत
कल्मषं ॥ ९ ॥ इष्टानेनायपेताविटंपशंपन्यात्मा
नमात्मनि ॥ प्रतिवागिङ्कमोगिमतिहृया
गिनेनमे ॥ १८ ॥ प्रतिष्ठाडीह्रियात्मानेतेप्रपघेश
जापति ॥ श्रवणंश्रुकृतंश्रोत्रंब्रह्मश्रोत्रंश्रवणादि
शु ॥ तथैवमत्स्वंगंश्रोत्रंतश्रपाश्रुपास्वाहा ॥

१९· ॥ यमेकंबहुधात्मानंप्रादुर्भूतमधोक्षजं ॥ ना
न्यभक्ताःक्रियावंतोयजंतेसर्वकामदं ॥२०॥ य
माहुर्जगतांकोशंयस्मिन्संनिहिताःप्रजाः ॥ य
स्मिंल्लोकाःस्फुरंतीमेजलेशकुनयोयथा ॥२१·
ऋतमेकाक्षरंब्रह्मयत्तत्सदसतःपरं ॥ अना
दिमध्यपर्यंतंनदेवानर्षयोविदुः ॥२२॥ यं[illegible]·

भी.
६

गास्त्वांगंधर्वैःसमसिद्धर्षिमहोरगाः ॥ प्रयातानि-
त्यमर्चंतिपरमेशंत्वमेवते ॥२४॥ अनादिर्वि-
धत्तेदेवमात्मयोनिमजनाननं ॥ अग्रजन्वंमवि
नेयंहरिंनारायणंविभुं ॥२५॥ त्वंवैविश्वस्यक
र्तारंजगतस्तस्थुषांपतिं ॥ वदंतिजगतोध्या-
तमध्यानमपरिचिंतकः ॥२६॥ हिरण्यगर्भंयेन

भमात्रित्वंदैत्यनाशाने ॥ एकेद्वादशधाजाते
तस्मैसूर्यात्मनेनमः ॥१७॥ पुलोदेवाविन्हृ
न्हृसैनसंयत्नात्मनेनमः ॥ यश्चाराजाहितातो
नोतस्मैसोमात्मनेनमः ॥१८॥ यबृहंतंबृहद्यु
केयमग्निंचमहाध्वरे ॥ यंविप्रसंवागायंति
तस्मैवेदात्मनेनमः ॥१९॥ महत्तत्वमयःपावे

गी. ८ पूर्णं ब्रह्मनिकेतनं से ॥ यं तारावारमस्तु मन्येतितस्मै
त्तानात्मने नमः ॥ ४ ॥ यः सर्वगो यत्र तो मछेदा
गाद्वैविशुद्धिः ॥ यं तं वशूहत्सामन्तस्मैता-
त्मने नमः ॥ ५ ॥ यस्य पत्नः सामगा मावेदशा
धेहविवाक्रते ॥ यं मम्भतेवृत्तावेनितितस्मैयत्ता
त्मने नमः ॥ ६ ॥ यः महर्षत्सवेधतेजन्तेविश्व

ह्मा ऋषिः ॥ हिरण्यवर्णे शाकविनिस्मेता·
र्णात्मनेनमः ॥ ४३ ॥ यदेवानाहैषिणवैगावर
ज्ञोजनश्रुमिते ॥ यमाङ्गवर्त्ते लिनंतस्मैवाग
त्मनेनमः ॥ ४४ ॥ येहृश्यरध्र्येचरणाः हृश्यर
मेफलैषिणः ॥ हृश्यरमैः सभवैनितस्मैध
र्मात्मनेनमः ॥ ४५ ॥ यश्चिनोतिसर्वकोमैत्रस्ते

श्री·
९

नामत्रयोविना॥ योगांशव्यवहारांगोलस्मै·
मन्नात्मनेनमः॥५६॥ ज्ञानाशानगुर्वैर्दैवैध्याय
नेसकलेजगत॥ हविःप्रयसमेभोक्तारेतस्मै·
भोज्ञात्मनेनमः॥५७॥ येव्यक्ताश्यितिमव्याक्ते
विचिन्वंतिमहर्षयः॥ तेष्वेतेष्वेतमासीनेन
सौतेज्ञात्मनेनमः॥५८॥ येविधात्मानमात्म:

स्वं छंदोऽरूपाभिर्गुणैः ॥ प्राहुः मंत्रदृशः सां-
ख्यास्तस्मै सांख्यात्मने नमः ॥ ४९ ॥ यं विनिद्रा
जितश्वासाः शांता दांता जितेंद्रियः ॥ ज्योति-
ष्पश्यंति युंजानास्तस्मै योगात्मने नमः ॥ ५० ॥
अपुण्यपुण्योपरमे यं पुनर्भवनिर्भयः ॥ शां-
ताः संन्यासिनो यांति तस्मै मोक्षात्मने नमः

गी॰
९

यस्माग्निरापं यो शृंभोवेताभिस्त्रयणोविति:
तयंस्तुवदिंश: श्रोत्रेन तस्मै लोकात्मने नम: ॥ ५
संभवंत्यः सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं जगत ॥ बा
लः स्वपिति यस्त्वेकस्तस्मै मायात्मने नमः ॥ ५३
यासौ गुणाद्दहनेते प्रदीप्यविधिभावसु: ॥
संभवद्यंति भूतानि तस्मै वेधात्मने नमः ॥ ५४

सुजनस्यनामोमेश्रुतेयस्मिन्निश्चयतिष्ठिते ॥ पु

कंपुष्कराक्षतस्यतस्मैपद्मात्मनेनमः ॥ ५४ ॥

महत्स्थिरस्मैचैवपुरुषायामितात्मने ॥ वत्सः

सपुरुषयोगोयोगात्निद्रात्मनेनमः ॥ ५५ ॥ भूते

भवेभविष्यद्भूतानांप्रभुरव्ययः ॥ योगजः

सर्वेभूतानांतस्मैभूतात्मनेनमः ॥ ५६ ॥ यस्यके

भी.
१.

शोधुजीमूतान् यः सर्वांगानधितु ॥ क्रतोमस्त
राज्ञनार तस्मै लोकात्मने नमः ॥ ५७ ॥ ब्रह्मा
वक्त्रं भुजौ तस्य क्षत्रं ऊरुद्वयं विशः ॥ पादौ य
स्याश्रिताः शूद्रास्तस्मै वर्णात्मने नमः ॥ ५८ ॥
शुक्रपाने च नमयोः रसप्राणविवर्धनः ॥ यो धा
रयति विश्वं तान् तस्मै प्राणात्मने नमः ॥ ५९ ॥ वि

हुतो जाठरश्चैव पावकः शुचिरेव च ॥ दहनः
सर्वभक्षाणां नमस्ते वह्न्यात्मने नमः ॥ ६३ ॥ विष
ये वर्तमानानां श्रुते वैशेषिके गुणः ॥ माइवि
षयगोभावं तस्मै गोत्रात्मने नमः ॥ ६४ ॥ नल·
नार्केन्दुताराणां ज्योतिषां दिव्यरूपिणां ॥ ३ ॥ य·
ल्लनयति तेजो स्मि तस्मै तेजात्मने नमः ॥ ६५ ॥

श्री ॥

अप्रमेयशरीराय सर्वतोबुद्धिचक्षुषे॥ अपा
रपरिमाणाय तस्मै दिव्यात्मने नमः॥६४॥ यु
गेष्वावर्तते योऽसौ दिवसायनहायनैः॥ सर्गो
प्रलययोः कर्त्ता तस्मै कालात्मने नमः॥६५
परः कालात्परो यत्तात्परः सदसतश्च यः॥
अनादिरादिर्विश्वस्य तस्मै विश्वात्मने नमः

आत्मतत्वानिमिदं तत्वेतत्वाय च व्यवस्थिते
ये नानेनाधिगाढ्ढं नितस्मै तत्वात्मने नमः ॥
८७ ॥ जटिने दंडिने नित्यं लंबोदरशरीरिणे ॥
कमंडलुनिषंगाय तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ ८८ ॥
शंखिने चक्रिणे चैव शार्ङ्गिणे पीतवाससे ॥ व
नमालाधरायैव तस्मै कृष्णात्मने नमः ॥ ८९ ॥

भी॰
११

भस्मदिग्धशरीराय व्याघ्रचर्मनिवासिने ॥ त्रि
शूलडमरुहस्ताय तस्मै रुद्रात्मने नमः ॥१०॥
शिरःकपालमालाय नाइंचर्मनिवासिने ॥
भितैायतशरीराय तस्मै तर्यात्मने नमः ॥११॥
यो मोहयति भूतानि स्नेहपाशानुबंधनैः ॥ स
संसारकारणाय तस्मै मोहात्मने नमः ॥१२॥

पंचभूतात्मभूतायभूतानांनिधनायच॥श्रंको
धलोभमोहायतस्मैगांनात्मनेनमः॥७३॥यः
शेतेक्षीरपर्यंकेदिव्यनागविभूषिते॥फण
सहस्रविततस्मैनिद्रात्मनेनमः॥७४॥नदे
वानवगंधर्वानदैत्यानचदानवः॥नविदुर्य·
स्यतत्वंहितस्मैतत्वात्मनेनमः॥७५॥विश्वाय·

महतेचैवमहद्दादिस्थितायच ॥ नमव:सिद्ध-
साध्यास्तुतस्मैदेवात्मनेनमः ॥७६॥ ब्रह्मरुद्र-
ह्यहंकारमनोभूतेन्द्रियाणिच ॥ तन्मात्राणिवि-
शेषश्चतस्मैतत्त्वात्मनेनमः ॥७७॥ येहिसत्त्वंवि-
विनेनितियेनसत्त्वंविदोजनाः ॥ सत्त्वेनतस्मि
देवमतस्मैसत्त्वात्मनेनमः ॥७८॥ सत्त्वरूपाविश्व

निःश्रेयसवधःपार्टैहितः ॥ यस्यगात्रेषुसंश्रिता
त्तस्मैरत्नात्मनेनमः ॥७९॥ नानारूपमयैकात्तवेमि
हत्वादानवपुंगावे ॥ दृष्टोराजेंमहेंद्रायनस्मैभक्ता
त्मनेनमः ॥८०॥ आब्रह्मस्तंभपर्यंतेनगात्सर्वेक
रोतियः ॥ तस्माद्भ्रूपायतेदेहीनस्मैवीर्यात्मनेन
मः ॥८१॥ मत्स्यरूपमहाकूर्मावेदानाहृत्यवेधसे

श्री·
१५

रसातलेदैत्यश्रुतस्मैमत्स्यात्मनेनमः ॥८२॥
त्नोराब्धौकूर्मरूपेणयःपृष्ठेनाभरत्तस्मैयते ॥८३॥ धा
नोमंदरंनगंतस्मैकूर्मात्मनेनमः ॥८४॥ वराहरू
पमास्थाययमहीमवनपर्वतो ॥ उद्धहारैकदंष्ट्रा
ग्रेतस्मैक्रोडात्मनेनमः ॥८५॥ नारसिंहवपुःकृ
त्वासर्वलोकभयंकरं ॥ हिरण्यकशिपुंजघ्ने

सैसिंहासनायनमः॥८४॥पिंगेवाणांसटेयसव्र
पंटद्घ्राणवाणुर्ये॥टानवेंद्रानकवाणनसहस्र
सनायनमः॥८५॥वासनेरूपसास्यायवलिसंय
सासायया॥वैलोकंक्रोनवायसतनसक्रो
नासनायनमः॥८६॥नसटेश्रिहेनोभवावामःपव
ष्टुमात्राणो॥जवानकांवीयांटीकसहस्रमा·

भी·
१५

त्मनेनमः॥८८॥त्रिसमस्तकनाथश्रीकोपसंग्रु·
क्वोतिमैरवाग॥जवानतत्रियात्मसंचेतसे·
कोपात्मनेनमः॥८९॥त्रिसमस्तकनाशस्थिवीक्षु
ताले:तत्रियोशुता॥कशपपायमहोअटात·
सैवोगात्मनेनमः॥९०॥गाओटापारथिश्रनाले
तंस्कनामहोटयै॥जवानरागतसीड्रोटोलसे

हृद्यात्मने नमः ॥ ९१ ॥ चक्रिणो दिवे विश्वे लो-
गृह्णातु पयांसि ॥ श्रुं नेन ब्रह्मा टेवायन मे भद्रा-
त्मने नमः ॥ ९२ ॥ यो हली भ्रमतो श्रीमाश्रीला-
बरपरःश्रुवि: ॥ रामायणे ह्निर्णायायन मे भा-
ग्यात्मने नमः ॥ ९३ ॥ द्यां नवां श्रवणो हृत्वा पुन
र्दुंडवमायातः ॥ धर्मस्यादंगाथ्यां यन मे बृहद्

भी.
१९

त्मने नमः ॥ २४ ॥ रात्मानो विनाशाय बुद्धिमा
स्यायनाममसी ॥ शास्त्रेचकार्येवांऽतमैगुह्या
त्मने नमः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणानामवृत्तोऽभूनाकालिकउ
पायोहरिः ॥ कालयोनिमहादेवेनमवैानस्मककरा
त्मने नमः ॥ २६ ॥ देवकीनंदनः श्रीमान्महावेद
यतेविभुः ॥ कृपितोभ्रमंतंद्यैतमोकृष्णात्मने

नमः ॥९७॥ वसुदेवसुतोधुनाकृष्णात्मनेदया
कुले ॥ केसमस्तनवधाध्यायतस्मैक्रीडात्मनेन-
मः ॥९८॥ तद्वियाणांमहस्राणिश्रुतान्यत्रैध
निव ॥ योवधीह्नावेशुद्धेतस्मैक्रीडात्मनेनमः
॥९९॥ यःसर्वप्राणिनोप्राणाःसादिरूपोप्यव-
स्थितः ॥ अरतरतरमाणायतस्मैसोख्यात्मनेन

मः॥४॥ रमानतानातः श्रीमानंतो भगवान्ह
रिः॥५॥ सर्वे धारयते योऽसौ तस्मै शेषात्मने नमः॥६॥
यस्मिन्सर्वं यतः सर्वं यः सर्वं सर्वतश्च यः॥ यश्च
सर्वमयो नित्यं तस्मै सर्वात्मने नमः॥७॥ विश्वक
र्मन्नमस्तेस्तु विश्वात्मन्विश्वसंभव॥ अपवर्गो
स्मि भूतानां पंचानां परतः स्थितः॥८॥ नमस्ते वि

षुलोकेषु नमस्ते पारतीर्थ ३ ॥ नमस्ते सर्वदेवीरा
मन्ते हि सर्वेपरायणाः ४ ॥ नमस्ते भगवन्नि लो
लोकनाथ भवाप्यये ॥ त्वं हि कर्ता हृषीकेश
संहर्ता च परापरः ॥ ५ ॥ येन पश्यामि ते भावा
न दिव्यान् विविधांश्च ह ॥ नत्वं पश्यामि तेनैन
गते रूपं ममागतं ॥ ६ ॥ श्रोष्यते सिरसा व्याप्य

भी·
१८

ॐ देवीवसुंधरां ॥ विक्रमेणत्रयोलोकाःकृ
ष्णोस्मिसनातनः ॥ ६ ॥ अतसीपुष्पसंकाशंपी
तवाससमच्युतं ॥ येनमस्यंतिगोविंदंनतेषां
विद्यतेभयं ॥ ७ ॥ नारायणपरंब्रह्मनारायण
परंतपः ॥ नारायणपरंसर्वंनारायणपराय
णं ॥ ८ ॥ यथाविष्णुमयंसत्यंयथाविष्णुमयंदेह

वि: ॥ यथा विष्णुमयं सर्वं पापं नाशयते तथा
१०॥ त्वं प्रपन्नाय भक्ताय गतिमिष्टां जिगीषवे ॥
यच्छ्रेयः पुंडरीकाक्ष तद्ध्यायस्व सुरेश्वर ॥११॥
इति विद्यातपोयोनिरयोनिर्विष्णुरीडितः ॥
वाग्यज्ञेनार्चितो देवः प्रीयतां मे जनार्दनः ॥१२
वैशंपायन उवाच ॥ एतावदुक्त्वा वचनं भीष्मस्त

भी॰ १२

ज्ञानमानमः ॥ नमस्कृत्यैव कृष्णाय प्रयागामम
करोनदा ॥ ३ ॥ श्रुभिगम्यान्तयोगोनभक्तिंभी·
ष्मस्यमायवः ॥ त्रैलोक्यरक्षणे नेतावैटिक्षैटला
यवोहरिः ॥ ४ ॥ तस्मिन्नुपरतेवाकेशवनतेब्रह्म
वादिनः ॥ ३ ॥ भीष्मंचशौनकैःसर्वेप्रशंसंतेऽत्रवः
पुनः ॥ ५ ॥ भीष्मवाभिश्रुत्वाहुकेरणशांतेस्मे

हासमिति ॥ ते त्वं वेतश्च विप्राग्र्याः केशवे हृषी
नमे ॥ १६ ॥ विविधा भक्तियोगं ते भीष्मस्य हृषी
नमः ॥ सहस्रोन्याय संहृष्टो भीष्मेवाङ्पद्य·
न ॥ १७ ॥ केशवः सात्यकिश्चैव रथ्ये नैकेन नम
नः ॥ श्रवरेता महात्मानो युधिष्ठिर यंनयो ॥
१८ ❀ भीमसेनो यमौ चोभौ रथ्यमेके समाश्रिताः

भी॰
११

स्युर्जनार्द्दने ॥२४॥ ये योगिनः प्राणवियोगका
ले यत्नेन चित्ते विनिवेशयंति ॥ मात्रात्तु रत्ला
हरिमीड्यमानाः प्राणान्न जन्हौ प्रयाणकाले हि
भीष्मः ॥२५॥ इति स्तवं यः पठति श्रार्ङ्गधन्वना-
शृणोति वा पङ्कजलोचनस्तवं ॥ सर्वक्रतुश्च
ति ह तु किल्बिषाणि जनो जनार्द्दने प्रविशंति देह

मेतये ॥२६॥ अमितनिशितधारं यस्य चक्रं क
राग्रे भाति कनकविचित्रे कुंडले यस्य कर्णौ ॥ अ
मरशतसहस्रैः सेव्यते यस्य भालाह्यह्यकल
निहंता प्रीयतां वासुदेवः ॥२७॥ स्तवराजः समा
प्तोयं विष्णोरद्भुतकर्मणः ॥ गांगेयेन प्रभाषी·
तो महापातकनाशनः ॥२८॥ इति श्री महाभा

मो
२२

रतेशानसाहस्र्यांसंहितायांसिवरंशखंडांतिप ८
र्वीणाराजयमौतरेश्रीभीष्मद्रोणकेविशुक्ल.
लोचनेसमाप्तीश ॥ ॥ ॥ राम ॥ राम ॥.
॥ ॥ ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्री राजगृहवा

सं ॥ ॐ महातेजो महाप्राज्ञ सर्वशास्त्रविशा

रद ॥ श्रुतीनां कर्मबंधस्वरूपं ब्रूहि सत्त

म ॥ १ ॥ मरणात्प्रयत्नेनापि एवं भावमत्त

स्मरेत ॥ परमपदमासाद्य तिनम्मुबाह्रिसति

स्थितं ॥ २ ॥ शौनक उवाच ॥ श्रीवत्साकं

मू. १

नगाहीनमनंतंलोकमातिगां ॥ ७ ॥ ज्ञानाय

यानेदेवंनारदःपर्यपृच्छत ॥ ३ ॥ ना २२५

रा ॥ भगाहमतमवोश्रूश्रुद्युधानैर्नितेहिय

कथंभमैविविंस्योमिमरगोपञ्जुपास्थिते

॥ ४ ॥ किंवानित्यंनपश्नाप्येनत्याडुस्यायः

मानवः ॥ स्वमोविवुद्वोध्यायेद्धतनेमखुद्वि।

सनातनः॥ ४ ॥ अव्यक्तात्सनातनदेवैषैवाकंः
वाक्यविशारदः॥ श्रोताचभगवान्विष्णुनोः
रूढंनगानांपतिः॥ ६ ॥ श्रीभगवानुवाच॥ हं
नतेकथयिष्यामित्वेदिव्यामन्त्रमस्ति॥ म
रागोयामन्त्रस्यश्रामोतिपरमांगतिंसः
॥ ७ ॥ ॐकारमादितःकृत्वामाममन्त्रस्यवा

सु॰
१

त्मना ॥ एकाग्रः प्रयतो भूत्वा त्विमं मंत्रमु-
दीरयेत ॥ ८ ॥ ओं नमो भगवते ब्राह्मदेवाय
यं ग्रंतं प्राश्वतं देवमव्यक्तं शुकदोतमम
प्रपद्ये प्राञ्जलिर्विक्तमद्भुतं परमेश्वरम-
म ॥ ९ ॥ गुणानां शुक्लकृष्णविक्षमनन्तं लोकसाक्षि-
णं ॥ प्रपद्ये श्रीकान्तमीशाभक्तानुकंपिनं

लोकनाथं महात्मानमनंतं परमं पदं ॥ भग
वंतं प्रपन्नोस्मि भूतभव्यभवत्प्रभुं ॥ ॥ स्रष्टा
रं सर्वलोकानां नमस्ते बलपाकशसन ॥ पद्म
नाभं हृषीकेशं प्रपद्ये सत्यमव्ययम् ॥ ॥ हिर
ण्यगर्भं मृगर्भं मस्पृष्टं विश्वतोमुखं ॥ प्रभा
करं सनाथं तं प्रपद्ये भास्करं रदीप्तिं ॥ ॥ नमस्त

सु. २

सिरसे वेवेवे कंठे तां वाहूहवे ॥ अणघे सुत्तम

मवलेवेणाणसमभयपुटे ॥ ४ ॥ नाणायमाणुवा

यसिंहूयाणात्माने सवनातवे ॥ भारणासवेभ

णानेअणघेसुवमीखवे ॥ ५ ॥ अव्वताखके

तेअणञमव्वताखः पर: अभ: ॥ यस्सापर:

नेरेनास्तिनमस्मिभारणोगतः ॥ ६ ॥ विंतय:

नोहियेतिषेव्रतेशामादयःश्रुतं॥ निस्पृ-
ह्येनाथयनाडेतितंनमामिशावणांगनं॥ ॥ त्रि
नेहीयामहात्मानोज्ञानेनाध्यानपरायणाः
येप्राप्नुवन्तिवैतंनमामिशावणांगनं॥ ॥
द यःश्रुः सर्वभूतानांयेनसर्वमिदंततं॥
चराचरगुरुर्देवःसमेविष्णुःप्रसीदतु॥ ५॥

ग्रं॰
५

एकोपोनन्नगात्मसर्वेयोबहुधास्थितोविभुः
॥अथयाखोतिगुणाः पात्तानमस्मिशाश्वतं
गतः॥२॥ यस्मात्मातः अग्रधामापद्मयोनिः
पितामहः॥ अमोघनसमीविलः पितामः
हण्डः अयुः॥३॥ यः अवाप्रलयेधामेनखेः
लोकेचराचरे॥ एकाक्षिघ्रतियोगात्मासः

मेवित्तंप्रसीदतु ॥२२॥ अग्निसोमाकेताया
गोग्रलक्ष्मीहृदयोगिनी ॥ ब्रिक्तिस्युर्येस्यतेना
सिस्रमेवित्तंःप्रसीदतु ॥२३॥ पनेन्यःशेषि
वीमस्यकामोधमेः क्रियाफले ॥ तुगाका
रःप्रभुमेणावामह्रदेवःप्रसीदतु ॥२४॥ वितामि
स्मवतमिंस्वशाम्यापेवमिवव ॥ रूपतेवश

सु. ५

नद्धोऽमृतं तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥ २५ ॥ हिवाक
रस्य सौम्यो हि मध्ये गं च व्यवस्थितं । तेजस्त
मितिर्यं प्राहुः स मे महात्मा प्रसीदतु ॥ २६ ॥ य
स्य यस्मिन्महात्मा वै हविर्हेयः सनातनः ॥
॥ आस्थितः प्रकृतिं यं के स मे महात्मा प्रसीद
तु ॥ २७ ॥ तेजसं एव धायं के प्रकृतिं बडया ।

गतिः ॥ मनोगतांस्त्वयोभेदे सममहात्माप्र
मोदतु ॥ ८ ॥ मोक्षयोगास्त्वयोगात्मा सां
ख्यास्त्वमहर्षयः ॥ ये विदित्वा विमुच्यंते स
महात्माप्रमोदतु ॥ ९ ॥ शमोगर्भस्ययोग
र्भस्तस्यगर्भस्ययोतिषः ॥ रिपुगर्भस्ययोग
र्भः समेविष्णुः प्रमोदतु ॥ १० ॥ यस्यमहत्स्विगता

शु. ९

चक्रंगदाधरोयस्यवाहने ॥ पांचः कारतलेष
स्यमसेविताः प्रसीदतु ॥ ३१ ॥ चतुर्मूर्तिः फ
लंधाम्नलक्ष्मीवासोनिवारविंतः ॥ सर्वाधिवा
सिनायामिवासुदेवनमोस्तुते ॥ ३२ ॥ योगा
यासनमस्तुभ्यंसमवावासमवप्रद ॥ यज्ञगा-
भेमहाभागपंचयज्ञनमोस्तुते ॥ ३३ ॥ चतुः

मेतेंऽनगाद्यामलस्तोवामवरप्रद ॥ सर्वा
मनमस्तेस्तुसाक्षिभूतजगामयते ॥ ४ ॥ ग्रंतो
यःत्वंऽपरब्रह्मविश्वमूर्तिहृषणाकापि: ॥ विगु
णापंचवालायनमस्तेस्तानमामर ॥ ५ ॥
नमस्तेसर्वतोभद्रसर्वतोत्रिशिरोमहाव ॥
निर्विकारनमस्तेस्तुसाक्षिभूतोऽस्वयंस्थितेः

श्रु.

स्त्रीष्ट्रियनमस्त्वपुंलिंगेस्वमनुगीयते

येनध्येनाभिज्ञानेनतिसंसारेसंसरंतिते:

॥२०॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षपुनरेवनमोस्तु

ते॥ ईश्वरोभिन्नरागाश्चकिमतःपरमोच्य

ते॥२१॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तोलोभमोह:

विवर्जितः॥ अशरीरःशरीरस्थःसमःस

मः सर्वेषु देहिषु ॥४४॥ अव्यक्तबुद्ध्यहंका
रमात्राभूतेंद्रियाणि च ॥ त्वयि तानि न तेषु
त्वं तेषु त्वं तानि न त्वयि ॥४५॥ स्वहृभो गासि
कूटस्थो गुणानां प्रभुरीश्वरः ॥ प्रकृत्या हेः
नयाहितः प्रभुरात्मा व्यवस्थितः ॥४६॥ भः
ज्ञानां योहि दैवकर्मस्वधामायानेरोन मः

मृ
८

ममोभूतेषुसंयोगंनपुनर्भवजन्मनी ॥ धर ॥
नाहंकारेणावृतेहितयामवाहिभिर्गुणौ
नधर्मोनप्रयमोवानपुनर्भवजन्मनी·
॥ धर ॥ विषयैरिंद्रियैस्त्ववमामेभूयात्सम्मा
गमः ॥ पृथिवीयानमेघ्राणांयानमेरसा
नानले ॥ धर ॥ चक्षुरूपाणियानमेस्पर्शो

मेयात्वमाकृतं ॥ शाह्मोलाकाशमध्येतवं
होवैकारिकमनः ॥४५॥ अहंकारस्त्वमेव
हिं त्वयि बुद्धिः समेतव ॥ वियोगः सर्वकर
णेग्रेगोभूतैस्त्वमिभवेत् ॥४६॥ सर्वं तन्मात्र
त्वैव स्पृष्टानि प्रविशोतव मे ॥ माकेवलं परं देवे
नोध्यातानपरमतव ॥४७॥ परमात्मा सर्वो वा

श्रुं
म

वात्मामामेत्नत्मभवेस्मनः ॥ नमोभगवते
नमैविस्रवेप्रभविस्रवे ॥ ४८ ॥ त्वमनास्र
द्गतग्रागात्नद्गकत्नवयगायणाः ॥ त्वामेव
उत्मरेविश्रमवगाणचुपांस्थिते ॥ ४९ ॥ प्रवं
वेदेह्रुतायेमेव्याधयस्तेविशंनमो ॥ मदे
येतवद्वःखानिग्गाणामेप्रतिमुच्यमास्र ॥

विनष्टिंयान्तिमेगणायेमयापूर्वसंचिताः
॥ श्रद्दणागेन्द्रसिद्धामिनहिस्मिणप्रमेषट्
प॰ ॥ कामेहियाणामेषयमूपंचढ्ढीहिया
णाषः ॥ टमोहियाणामननुसिलहेकारेतः
यात्मनः ॥ प॰ ॥ श्रहेकारेनयाछ्होछहिं
यात्मनियोनयेत ॥ नितछ्हीहियापषप।

भ॰ १०

बुद्ध्याद्दृढे॰योगाभ्यवे ॥ प॰ ॥ मायायस्योतितन॰
स्याहंयेनसर्वमिदंततं ॥ आत्मनात्मानि॰
संयोज्यपरमात्मानमक्षयं ॥ पध ॥ एवंतु॰
हृदि॰परंब्रह्मालभंतेनत्रनसंशयं ॥ नमोभगव
तेतस्मैयेनसर्वमिदंततनमः ॥ पप ॥ ब्रह्मभं॰
गवतस्तस्यसमसर्वात्मनोहरेश्वरः ॥ नमस्या॰

हंन श्रणा श्रणा स्मिसव मेन श्रणा श्रणति ॥ ५८
इमा मत्र स्मरतीं दिव्यां वैस्नवी पाप नाशि
नी ॥ स्वमेविश्नुस्वपं ठेत्रि संध्यं वापियः स
स्मरेत ॥ ५९ ॥ श्रणिपाप समावारः सोपि
यातिपरं पदं ॥ मत्रो बापि संग्रामे युद्ध मा
उत्तत्र स्मरेत ॥ ६० ॥ यदहंकार माश्रित्य

श्रु॰
॥

यज्ञदानतपःक्रियाः ॥ ऊर्ध्वं फलमवा॰
मोतिश्चनगावर्तनेयतः ॥ ५५ ॥ श्रावेत्राणियो
देवानगृहेवाधिबालिंददत ॥ स्वजनवदः
न्सरवापिलभतेपरमांगतिं ॥ ५६ ॥ यज्ञं
दानंतपस्तस्मान्नकुर्याद्दाशयाविवर्जितः
॥ प्रीतिमायात्मसंस्थायोवाह्नादप्रणवादिक

ष्ठितः ॥ ९६ ॥ आवर्तेतच्छुद्धान्तेभ्यो वेवा
वेमाशुपाश्रिताः ॥ नमस्तेभ्यो वयोक्षयान्स्म
इमाः स्वद्वयालिनः ॥ ९७ ॥ तस्मात्तु योभवे
ल्लोकाः स्वपाकस्यापिनारद ॥ किं पुनर्ये
नतेयोमांमाधवकोविधिपूर्वकं ॥ ९८ ॥ श्र
श्रमेधसहस्राणांसहस्रेयः समाचरेत्

स्कं॰
११

नाप्नोति न कालं मामाप्नोति मद्भक्तो यदि वा स्व
या नरः ॥ ९४ ॥ इहैवं तं न यो धीते व्रतानि वि
धमात्सुधे ॥ सर्वे मम न हि नाशाय ज्ञाने पा
ति नैविद्यते ॥ ९५ ॥ न मात्स्यद्वेषः साधस्त्व
सर्वे सत्वा भयंकरी ॥ ह्रन्तव्ये च हर्षिवीर
धावतव्ये कदाचन ॥ ९६ ॥ कोनारवन॰

रोगेभ्रान्तेव भयसंभवे ॥ दस्युभिः सं
निरुद्धस्तु नामभिर्मोक्ष कीर्तयेत ॥ ६७ ॥ ज
ले वनववाराहः स्थले वनववामनः ॥ अ
टव्यां नारसिंहस्तु सर्वतः पातु केशवः
॥ ६८ ॥ सकृदुच्चारितं येन हरीरित्यक्षरद्व
यं ॥ बद्धः परिकरस्तेन मोक्षाय गमनं प्र

श्री· ८८

ति ॥ २८ ॥ तस्मात्वमेव देवषेष्ठ्यायस्वात्मेहि
तोऽहरि ॥ श्रवाप्यामि ननः स्मिद्धिं परेऽरूपः
मितञ्छ्वं ॥ ॥ नाहं त्वमासि वै ठेयोगि वा
ह्यटयेनव ॥ मञ्झकायथ्रमाययानितथ्यविष्ट
मितायट ॥ ॥ वैशं श्रीभगवानुवाच पवंसदे
वदेवेननारदः श्रुतिबोधितः ॥ चक्रारके

शावेभक्तिं नमस्मावं ऊकस्य पते ॥ २४ ॥ मंसा
रपवमीमंतोयः स्थानं किलकश्यते ॥ न
उध्यायें तियो टेहीकश्चयासिवतन्धव
७५ ॥ सवें बंधविनिश्चेकाः परंपदमवाप्न
यात ॥ ७६ ॥ इति श्री महाभारते शतस
स्यां संहितायां श्री विष्णुधर्मे आ उत्तमतिः

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्रीशतानीक उवाच

ॐ महिमा हि देवदेवस्य विष्णोरमिततेजसः ॥
श्रुता मे श्रुतयः सम्यग्गदितास्तव सुव्रत ॥१॥ य
दि प्रसन्नो भगवानत्र ग्राह्यो ऽस्मि वा यदि ॥ त
दहं श्रोतुमिच्छामि गृणाद्दुःखप्रनाशनं ॥ म
हस्रा हि महामहाभागा हृंसंपते ये शुभाशुभाः ॥

फलानि तत्यजुर्येऽपि तेन ह्मणान्मेवभागेव ॥
२ ॥ नाहं कुर्याणं प विविं वंचनं णाणामति श्रुभश्टे
ऽःखमाश्रु यामे यांति तन्मे विमानं चेतोवद ॥ ७
चौ **नकउवाच** ॥ इदमेवमहाभागाश्रुत्वा ति
पितामहः ॥ भीष्मं धर्मभृतां श्रेष्ठं धर्मपुत्रो यु
धिष्ठिरः ॥ ४ ॥ युधि **ष्ठिरउवाच** ॥ जितं ते पुंडरी

कारण नमस्ते विश्वभावन ॥ नमस्तेस्तु हृषीके ।
श महापुरुष पूर्वज ॥ ६ ॥ आद्यं पुरुषमीशाने-
पुरुहूतं पुरातनं ॥ ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म व्यक्ताव्य-
क्तं सनातनं ॥ ७ ॥ असच्च सच्चैव विश्वं यत्सदसद-
सतः परं ॥ परावराणां स्रष्टारं पुराणं परमव्ययं
८ ॥ मांगल्यं मंगलं विष्णुं वरेण्यमभयप्रदं ॥ न

गं॰ २

मस्कृत्य हृषीकेशं चराचरगुरुं हरिं ॥ १ ॥ प्रव-
क्ष्यामि महापुण्यं कृष्णद्वैपायनस्य च ॥ येनैके-
न श्रुतेनापि नश्यंते सर्वपातकैः ॥ २ ॥ नाराय-
णसमो देवो न भूतो न भविष्यति ॥ एतेन सत्य-
वाक्येन सर्वार्थान्साधयाम्यहं ॥ ३ ॥ किं तस्य
बहुभिर्मंत्रैः किं तस्य बहुभिर्व्रतैः ॥ नमो नारा

ग्रणामेभिर्मेत्रः सर्वार्थसाधकः ॥ ११ ॥ यत्तेव
ह्रंते परमंगुह्यं यद्दीपमध्ये ह्यनमानमयोगा
त ॥ पवमानाहृ पवतीमहःविंत्तसैनमोता-
वनमोवृदाय ॥ १२ ॥ नमो भगवते तस्मै व्यासा
यामिततेजसे ॥ यस्य प्रसादाद्वक्ष्यामि नारा-
यणकथामिमां ॥ ॥ वैशंपायनमासीवेंश-

गो·
३

गागार्थं विचक्षणो ॥ समर्थं सगानर्षिः शुभ·
वानुनममेनयः ॥ ५ ॥ ननमे गयउवाच किंन
पन्मुच्यते पापा किंनपन्न संविशस्तुते ॥ दुःख
प्रनाशनं पुण्यं श्रोतुमिच्छामि मानद ॥ ६ ॥
वेश नारायन उवाच ॥ देवव्रत महाप्राज्ञ सर्वशा
स्त्रविशारदं ॥ विनयेनोपसंगम्य पर्यपृच्छ·

221

युधिष्ठिरः ॥ १७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ इः स्वभट-
शंते बेरा भवेद त्र भवतर्षभ ॥ प्रयत्नः किं नये-
ज्ञाण्यं विबुधः समाचरेत ॥ १८ ॥ कस्यार्थे योत्रम
स्कारं प्रातः सन्ध्या यमानवः ॥ किं च ध्यायेत म
नते कः श्रेयो वा भवेत्सदा ॥ १९ ॥ पितामहः प्रसा
टेन बुद्धिभेदो भवेत्माम ॥ नटहे श्रोतुमिच्छा-

गी.
४

सिद्धिंब्रूहिमेवदतांवर ॥२०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अर
बीजांनैमिभाग्णंमेवाटंनावदस्वच ॥ शृ
णुराजन्महाबाहोकथयिष्येहशोभितंकुं ॥२१॥
डःस्वभटयोनेनाण्यंग्ह्यातिंप्रममाहितेः ॥
प्रज्ञापुदाहरंतीममितिहासंपुरातनं ॥२२॥
गनेद्यभीतानांशणंकुलस्यभिहकर्मणा

सर्वरत्नमयःश्रीमोग्निकूटोनामपर्वतः ॥२३
हृतःपर्वतराजस्यसुमेरोर्भोक्तवसुनेः ॥ तोते
दजलवीचुग्रौधैनामलशिलातलः ॥२४॥
उत्थितःसागरेभिन्नादेवर्षिगणसेविताः ॥
अप्सरोभिःपरिवृतःश्रीमान्गंधर्वगणाकुलः
२५॥ गंधर्वैःकिन्नरैर्यक्षैःसिद्धचारणपन्नगैः

गी॰ ५

मृगैः सिंहैर्गजैः ईश्व श्रुतमाद्यो विराजते ॥२६॥
शुभ्रागैः कर्णिकारैश्च मल्लीदिव्यपाटलैः
धूतनिंबकदंबैश्च चंदनागुरुचंपकैः ॥२७॥ सा
लैस्तालैस्तमालैश्च न मभिश्याजैवैस्तथा ॥
बकुलैः अरिष्टकैश्च मालतीदेवदारुभिः ॥२८॥ मे
दारकर्मभिश्चान्यैः पारिजातैश्च सर्वतः ॥ पवेव

र्विविधैर्देवैः शोभितः समलंकृतः ॥ २९ ॥ नाना
भावैः कृतैः शृंगैः प्रवालद्भिः समंततः ॥ चंद्रकैः
शालाभिः सौधैः सिद्धैर्मानैर्गवाक्षमठदामठैः ॥ ३० ॥ जी
र्णैर्जीवकमंडलुभिः प्रेक्षकोपशीविनादितैः ॥ पद्म-
रागसमप्रभैर्नानाधुनमितैर्वारिध्वनितैः ॥ ३१ ॥ नरै
केकोत्कंठैः शृंगैः सेव्यमानैर्यथा हि वानरैः ॥ नानाधुभैः

गं
५

समाकीर्णं नानारागैः समाकुलं ॥ ११ ॥ द्वितीयं-
राजतं शुभ्रं मेघाभं तेयविप्राकारः ॥ पांडुरं सुधसं-
काशं तुषाराचलसंनिभं ॥ १२ ॥ वज्रेंद्रनीलवैडू-
र्यं तेजोभिर्भासयत्प्रभः ॥ तृतीयं ब्रह्मसदनं प्रभू-
हेमशृंगाशुनमं ॥ १३ ॥ अत्यद्भुतं महामाये विचित्र-
मरसद्भुतं ॥ विद्याधरपुरं तत्र हेमप्राकारतोरण-

णो ॥१४॥ नहगणादिव्यमेकाशंतमकोचवनस
त्रिभं ॥१५॥ बालस्फटिकसोपानं वैडूर्यं महाशिला-
तले ॥१६॥ जोञ्जनरममहाटिव्यनानारत्नोपशो
भिते ॥१७॥ श्रमणगणमेकीर्णे सिद्धशेषवंवेवि-
ते ॥१८॥ पद्मनागासमश्रांतंकांतासणमणमवि
ते ॥ नतस्कृतनश्चाः परपंतिबन्दशामानवालि

गं॰ ७

कम्रः ॥३८॥ नानश्रतपसो लोके ये च पापकृतो
नवाः ॥ नानावाधिनयो विदाः शोलेपसंपतितेन
राः ॥३९॥ तस्य मात्रमतः श्रेष्ठं सरः कांचनपंक
जे ॥ कारंडवसमाकीर्णे राजहंसोपशोभिते ॥
मत्तभ्रमरसंघुष्टे चकोरशिखिविनादिते ॥ कम
लोत्पलकल्हारपुंडरीकोपशोभिते ॥४०॥

बं॰

मनैः शातपत्रैश्च कांचनैः समलंकृतं ॥ पत्रैर्म
रकतशालैः पुष्पैः कांचनसन्निभैः ॥ ४४ ॥ गु
ल्मैः कीचकवेणूनां समंतान्नाविवारितं ॥ ४
५ अद्भुतं महाख्यानं विविचित्रशिखिविराकुलं ॥ ४
शातयोजनविस्तीर्णं दृश्ययोजनमायतं ॥
ख्यातिं नद्धिगुणं प्रोक्तं शास्त्रेश्च विवरनिर्मले ॥ ४६

गो॰
८

उपहारा ग्रहेवानोमिज्ञाज्ञविनपंकने । नमि
श्चमिंडछान्माविश्रुहोनमेलाश्रयः ॥ ५५ ॥ श्रा
मीड्राहागोंडाणाडवाधधोंमहाबलः ॥ श्रय
टेनोन्न नयुवःकटाविह्नमश्रयपः ॥ ५६ ॥ श्रा
गगामनछाक्रांतःकोराःवविवावितः ॥ म
टस्रावीनलाकोलोपारश्चारीवपर्वंतः ॥ ५७ ॥

सघनाट्टगांधेनमहानैवावनोपमः ॥ गणेशोद्देग
नसंकाशोमदाद्वलितलोचनः ॥ ५८ ॥ त्वचितः
पान्तकामोमावावतीर्णोश्वनत्सरः ॥ शृङ्गणान
लसन्नमोयंग्राहहस्तसमर्पयन ॥ ५९ ॥ सुलीनः
पंकजवनेशृश्वमध्यगतःशुवो ॥ गृहीतलोचन-
मेहेरणग्राहेणाव्यकशर्तिना ॥ ५० ॥ प्रसंवतीका-

गी·
ए

कर्वीणाकोक्रोधंलीनोचवराहणा ।। नीयतेपंक·
नववेग्राहेणातिवलीयसा ।।४४।। ग्राजन्स्त्राकर्षे
तेनीरंग्राहस्थाकर्षतेनले ।। तयोरासीन्महायुद्धं
दिव्यंवर्षसहस्रकं ।।४५।। ग्राहयोःसेयतःपाशैः
निष्प्रयत्नस्ततिःकृतः ।। वेष्टयमानःसुघोरैस्तु·
पाशैस्तोयेहैर्हनया ।।४६।। विसृज्यवयथाशा·

मवाविक्रोधंःत्लमहायवान ॥ व्यथितःसोत्र
तत्माहोशृहीमोयोरकर्मणा ॥ ५४ ॥ परमाप-
द्माप्नोमनमाचिंतयेद्धरिं ॥ मत्नाननवः:
श्रीभाज्ञावायणापवायणाः ॥ ५५ ॥ नमेवपार-
तांदेवगानःसर्वांत्मनाःदृ ॥ पकार्योनिगृह्य
तात्माविशुद्धेनातणामबः ॥ ५६ ॥ नत्मजन्मा

गी·
८·

नरभ्यासात्सकिमानवगारुडध्वजे ॥ नान्यंदेवंम
हादेवात्पूजयामासकेशवात् ॥ ५७ ॥ दिग्वाड़
मोमुख्यान्नेभूणादेवागनोमादरे ॥ श्यादित्यवेदन
यतममंतेविश्वेतोश्रुवे ॥ ५८ ॥ श्रमस्तात्माने
मेवाभेदावक्रगादायधरे ॥ समस्तस्यभना·
मानमात्रिदिवसभ्रेविधे ॥ ५९ ॥ प्रयत्नस्यापुष्कल

ग्रणकोंचवेककमलोनमे ॥ नेवेयंमनसाध्या
त्वाभूनोक्तवानजनार्दनेन ॥६॥ ग्रापहिमोत्तम-
त्विकृत्वाजनःसोयगुटीरयेत ॥ नमेऽ उवाच
॥ नमोमूलप्रकृतयेअजितायमहात्मने ॥
अनाश्रयायदेवायनिस्पृहायनमोनमः ॥
नमआद्यायबीजायआर्षेयायप्रवर्तिने ॥

गी॰ ॥

अनंतराचैकोयोऽव्यक्तायनमोनमः ॥६२
नमोऽग्राह्यायसूक्ष्मायअलायअलवर्तिने ॥ अ
नवद्यायाप्रमेयायअतुलायनमोनमः ॥६३ ॥
नमःशिवायशान्तायनिश्चितायययशास्विने
सनातनायसर्वायपुराणायनमोनमः ॥६४
नमोजनानांप्रतिष्ठाययोगिविंदायनमोनमः ॥

नमोस्तुपद्मनाभाय सोमाख्याय योगाङ्गवायव ॥

१०॥ विश्वसृजाय देवाग्रभावाय हरये नमः

नमोनन्तस्मै देवाय निर्गुणाय नमो नमः ॥६

१॥ नमो देवादिदेवाय स्वभावाय नमो नमः ॥

नारायणाय विश्वाय देवानां परमात्मने ॥६

१॥ नमो नमः कारणवामनाय नारायणाया

गो
१२

मितविक्रमाय ॥ श्रीशार्ङ्गचक्रासिगदाधरा
य नमोस्तु नमस्ते श्रहषाननमाय ॥ ६८ ॥ गुह्याय
वेदतिलकाय महोदराय ॥ सिंहाय दैत्यनिध
नाय चतुर्भुजाय ॥ ब्रह्मेन्द्ररुद्रमुनिचारणसं
स्तुताय देवानमाय विरजाय नमोच्युताय
॥ ६९ ॥ नागेंद्रदेहश्रयनाय मनप्रियाय गोली

रहेमश्रुकनीलकंठोपमाय ॥ पीतांबरायस
पुकेशमाशांनायविश्वायवासशृकटाय॰
नमोस्तराय ॥ ७॰ ॥ नाभिप्रजातकमलस्थव
वेगुतातीतेटकांगोवधि॥केतनशोभनाय
नानाविचित्रशृकुटांगादभूषणाययोगेश्व
रायविरजायनमोवराय ॥ ८ ॥ भक्तिप्रिया

गं
१३

यवरदीप्तिमदर्पान्तकाय कृष्णाय विटविश्वला
यतलोचनाय ॥ दैवेंद्रविद्रावणमनोयनपोह
सायययोश्वनाय विरजायनमोऽस्तुताय ॥ ७
नाथायणाय यम लोकपनाशनाय काला
यकालकलनाय त्रिलोचनाय ॥ रामाय रा
वणविनाशकृते नमाय पीताय पीततिल

कायमहोदराय ॥२१॥ पद्मासनायमालिङ्गाड
नभूषणायकेसानकायशिशुपालविना·
शनाय ॥ गोवर्धनायमहरयाज्ञविनाशयदामो धाना
दरायविश्नायनमोवराय ॥२४॥ ब्रह्मायना
यत्रिदसायनायलोकायनायात्मभेवाऽ
वायधनारायणायनायात्महितायनायमहावरा

गी
१३

हायनमस्करोमि ॥ ५ ॥ कूटस्थमव्यक्तमवि
न्त्यरूपंनारायणंकारणमादिदेवं ॥ युगान्तशे
षंपुरुषंपुराणंतंवासुदेवंशरणंप्रपद्ये ॥ ६ ॥
गुह्यंपरमक्षेखमनंतमप्रमेयमहर्षयोलेखम
यंसनातनं ॥ वदंतियंवेपुरुषंपुराणंतंवासु
देवंशरणंप्रपद्ये ॥ ७ ॥ इतिश्रीहतलसमवलोक

ऊं ह्रैं मे हा व्रा हस्म मंहीविदार्ये ॥ वितन्वतो
देव मध्य शा वीं लोकांतरस्थ्याशुन यो वं टेति
२८ ॥ यो गे श्वं कामविविवित्र मौलिं ते यममते
प्रकृतेः पारस्यं ॥ तेत्रतमात्मप्रवं वंवे गणपते·
वाम्हदेवे शा राणप्रणये ॥ २९ ॥ कार्य क्रियाका
राणमध्रमेयं हिराण्यबाहूं वरपसनाथे ॥ महा

गी॰
१५

बलेवेदृष्टविधिंसुखेनजंत्रनामिविलुप्तपापं।
नतोऽस्मि ॥ ७ ॥ किरीटकेयूरमहार्हनिष्कैर्मण्यु
त्तमालंकृतसर्वगात्रं ॥ पीतांबरंकांचनभक्ति
चित्रंमालाधरंकेशवमभ्युपैमि ॥ ८ ॥ यदाङ्ग
वैवेदविदांवरिष्ठमासीत्सवैराग्यविरक्तचेता।
वै ॥ ९ ॥ योभागमकेमाल्यविदांवरिष्ठप्रभुप।

घ्रेघ्नुनमामात्रेते ॥८२॥ यटटतं ब्रह्मवदंतिसं-
वेगा निश्रामश्रयतन्मनसुशुलोमश्रुशुश्रूयते ॥ नमोस्तु
तं गुरुमनञ्जुण भैगेतोः सनातनं लोकगुरुं समं-
नमामि ॥८३॥ श्रीवत्सांके महादेवं देवगुह्यमनु-
पमं ॥ प्रपद्ये हं सममचलेलवंशेणममयपरं ॥
८४ ॥ नमस्तस्मै वराहाय लीलयोऽद्धरते मही

गो ८५

त्त्वमसियोगीतोयस्यमेहः त्त्वतत्त्वगायते ॥८५॥
प्रभंवेसर्वभूतानांनिर्गुणंपरमेश्वरं ॥ श्रपथेशु
क्रमेगानांयतीनांपरमांगति ॥८६॥ भगवंते
गुणातीतमक्षरंपरमंपदं ॥ शरणंशरण्या
नांप्रपद्येभक्तवत्सलं ॥८७॥ त्रिविक्रमंत्रि
लोकेशंलोकानांप्रपितामहं ॥ योगात्मानं

महात्मानं प्रपद्येहं जनार्दनं ॥ ८६ ॥ आदिदेव-
मजं विष्णुं प्रणवाकारमेकं सनातनं ॥ नारायणम-
णीयांसं प्रपद्ये ब्राह्मणप्रियं ॥ ८७ ॥ अकूपारा-
य देवाय नमः सर्वमहात्मने ॥ प्रपद्ये देवदेवे-
शमणीयांसं सनातनं ध्रुवं ॥ ८८ ॥ पंकजाय लोका-
श्रयाय परतः परमात्मने ॥ नमः सहस्रशिर-

गो· १६

रमेश्वरेनारायणमहात्मने ॥ ८९ ॥ नमो वेदपरमेदेव
स्पष्टयोगेष्टपारगः ॥ कौतेयंतिचममवैश्वला
दोनारायणप्रभुताः ॥ ९० ॥ नमः सोपुंडरीकाक्षभ·
क्तानामभयंकर ॥ स्वबालपालनसमोलनया
हिमेगायरणागतेने ॥ ९१ ॥ नावन्हरवन्हमेडः वि
नाशेस्मारस्मरागने ॥ यावन्तःमलपञ्चावेनमः·

शमितमनादेवं ॥ ५४ ॥ श्री शुउवाच ॥ भक्तिम
स्यात्स्मेचिंतनाशायामेवमंस्तवान् ॥ प्रीति
मान्भगवान्गानजस्नुवाचक्रगदायधरः ॥ ५५
ग्राहग्रस्तमहंविभुर्गानमामग्रहोतमे ॥ सान्नि
ध्यंकल्पयामासतस्मिन्वसिलोकधृक ॥
ग्राहग्रस्तंगजेंद्रंचतंचग्राहंजलाशयात् ॥ ३

गो॰ [illegible]

ज्ञहाराग्रमेयात्मा तवसः मधुसूदनः ॥४८॥
जलस्थंधारयामासग्राहंचक्रेणमाधवः ॥
मोचयामासनागेंद्रंपाशेभ्यःशरणागतं ॥
सहिदेवलशापेनहूहूर्गंधर्वसत्तमः ॥ ग्राह
त्वमगमत्कृष्णल्लेभेप्राप्यदिवंगतः ॥३२॥ मस्य
पवेरगृह्यराजञ्ज्ञाणपतनमेघ्रुणा ॥४९॥ ७ श्रि

मज्ञात्॥ कथंशापोऽद्भवत्तांगंधर्वौतौमहा-
मतौ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविस्तरेणपिता-
मह॥ २॥ श्रीभगवानुवाच॥ हाहाहूहूरिति
ख्यातौगीतवाद्यविशारदौ॥ इतितौशापितौ
तेनदेवलेनमहात्मना॥ ४॥ उवेगोमीनकावे
भूतस्थावान्येग्राहोगजाः॥ शाक्रस्पश्ववेतोग

गं
१८

जनन्नृसंचेतेताः स्मरंख्या... ॥१२॥ ननतैगायमा
मेनसंधवैगनमसमिनि ॥ श्रन्योनंचवक्रानः स्प
धाशाक्रमस्यपुरनकार्टत ॥३॥ श्रावयोकभयोमे·
ध्येकः श्रेहोगीनवायुयोः ॥ नेवटस्वस्वरश्रेष्ठ
ज्ञानागीनसमलवागो ॥४॥ मेपर्वयोवेवः श्रु
ज्ञाग्रगुवावशानक्रान्तः ॥ गुवयोगीनवायोश्च

विशेभेमेयेपलिभटः ॥ ७ ॥ एकपवशुलिश्रे
ह्यष्टवलोनामनामतः ॥ ॥ युवयोः संशयच्छे
ताभविष्यतिनमेसंशयः ॥ ९ ॥ ततस्तेनोशक्र
वचोनिशम्यश्रणापपानजलगिरसमाहोस्वं
गतोमहहृषेनयवल्कोतिणणेतोयत्राश्रमेति
हुतिमहद्विजाश्रः ॥ १० ॥ ततोहष्ट्वाशुलिश्रेष्टं

गी· १५

वलेमेशितव्रते ॥ अभिवाद्यमहात्मानंशोव
नःपार्श्वमेस्थितो ॥ ८ ॥ सावेसात्रविनोदेवन·
लभीपेदिजोनम ॥ एकस्थवजयदहियले
मनसिवर्तते ॥ ९ ॥ शृणुकौंतेयनामैसविवे
मधुमहिते ॥ नकिंचिद्दृष्टवेनाकंशुनिर्मीनः
लधारयामास ॥ १० ॥ शृणोवद्मविवचलेणानकिं

विष्टरेतेश्रुतिः॥ नटानौक्रुधितौनस्पदेवल·
स्यामहात्मनः॥११॥ कचनृकेनौनटावाकोंराथ·
वौकालनोटितौ शृंठायंवाभिनानांनित्रिश्च
येहृह्वानियोः॥१२॥ नियामथतक्ष्वलेषोंराथ
वांतांमटाविने॥ क्रोधाडुस्याथवित्रेंद्रूरटे
ववनमब्रवीत॥१३॥ पषहूहूडुगम्यानयाह

त्वेगात्रशृद्धधीः ॥ त्वमेवगानगानन्तत्वभवबंध·
निनिगाह्वरे ॥४॥ नन्तस्तोशाधिनोनेनदेवले
नमहात्मना ॥ प्रणाम्यशिवमाविश्नेणधर्मो·
तिरश्चवन्तः ॥५॥ भूमंडलेगानोत्त्वाजोप्रमादे
ऊनसनम ॥ निःस्पृहंवर्टविधेंदगेनशापाद्धि
मोचने ॥६॥ ननलोप्रतोहस्मीनोभोगाप

भयार्दितो ॥ प्रत्युवाच शुचि श्रेष्ठो गंधर्वो ला
भयान्वितं ॥ ७ ॥ मेरुपृष्ठे समोरखं बड्श्वत्स
माकुले ॥ नानापतत्रिनादाढ्यं डिनीयरख
मागरः ॥ ८ ॥ नसिमसवोबवेबेनितंग्राहो
वसिष्ठाति ॥ तत्रभातेतलयमनेगोनागमिष्ठाति·
नमेषायः ॥ ९ ॥ नदैवदेवेणंतोष्ठतेना

गी.
११

त्र संशयः॥ ततो नारायणाः श्रीतः स्वपाह्वो मे
वसिष्ठति॥ अनुक्ता यूथिमाणाने नवोतोनै श्र·
माटिनै॥ एवं गुणनातीं शृने स्नुना ।माङ्गानानि
ह॥११॥ क्रोधोपिचरनलेनबटांना ·ना· त्रय·
ज्ञति॥ श्राणद्विगुकोऽगुणपद्भनो ·यंवेपव
व॥१२॥ गतोण्यत्वयनोयाति॥ श्रीकृष्णेनवि

मा विनः॥ तस्माक्षापाद्धि निर्गुणः शोगेवावि
कृतो भवेत॥ ४३॥ तो वहं बवगुः [illegible] ण्यशोप॰
न्तुननाद्टवे॥ गतोगेपवेगानशुपर॰ विशेवि मा
गतो॥ ४४॥ प्रीतिमात्मुडीकादः शभ [illegible] गात
वत्सलः॥ श्रभवतउटवेशलाभ्यो वे [illegible] प्रशुभि
नः॥ ४५॥ उटवेव महाबाहो गानस्पव [illegible] भाषिवे

गी
४४

भजेनेगानराजानमवटन्मायुस्टन:॥२९॥ श्री-
भगवानुवाच मेमानेवमसच्छेवगाहस्यवि-
दाणे॥ श्रावकीचकवेणलाईपंचेवसमाश्र-
य:॥३०॥ श्रुश्रुयेभालकंवेगणानेसिकाचाणणपु
ह्रं॥ प्रयाणेब्रह्मनीयंचटंडकाचाणमेवव
पुणांनामचविलेभावनाव्यानपुबमे॥ विश्

ਤਿ ਵਿਸ੍ਰਾਮੁ ਪੰਚ ਸਬਦ ਵਾਜਨ ਮਨੁ ਸਮਾਤਿ ॥੧॥ ਗੁਣ
ਵੇਵ ਕਹ ਕਹੈ ਕੋ ਨ ਕਹੈ ਮੈ ਕਹਣ ਵੰਤੇ ॥ ਤੁਪੰ ਕਾਂ ਵਨਾਗ੍ਰ-
ਸਾ ਨੇ ਤ੍ਰਪੰ ਮੈ ਕਹ ਸਤ ਨ ਸਾਚ ॥੨॥ ਏ ਸਮਾਧਿ ਬਿਖਿਆ ਤਿ-
ਮਨੁ ਜਾਃ ਪ੍ਰਯਨਾਃ ਸਿਆਬੁਡ ਯਃ ॥ ਡਃ ਸੁਬ ਨ ਸਪ
ਨੇ ਨੈ ਬੋਂ ਸਹ ਸਭ ਸੁਭਵਿ ਖਿਆ ਤਿ ॥੪॥ ॥੪॥ ਸ੍ਰੁਤਿ ਕਹੈ ਰਾ
ਜੇ ਗ੍ਰਾਹੈ ਵਾ ਸਟੈ ਵੇ ਸਹਾ ਗੁਤਿ ॥ ਸੇਕ ਪੰਗਾ ਮਹਾ-

गो॰
२४

स्मानेप्रगुश्रेवनश्रेवव ॥ २१ ॥ मत्स्यकूर्मैंवुग
हेवनामनेनाश्येमेषठ ॥ नारसिंहेवनागेइ
हुहिमेहारकाराके ॥ २२ ॥ विश्वरूपेहरुषीके
गोगोविंदमथुराटले ॥ त्रिटमेवेदिनेटवेइ
हभक्तिमनोपमसु ॥ २४ ॥ वेकुंठहदसमनेश
क्तिंदमथुराटवे ॥ पर्मांनिद्यानमस्यायसेम

रिक्षंतियेजनाः॥ सर्वपापैः प्रमुच्यंते शृणुपलो
कमवाप्नुयुः॥ श्री सूतउवाच॥ एवमुक्त्वामहा
राजन्नागेंद्रमग्रुरस्तवः॥ स्पर्शयामासहेले
नगजेंद्रंपर्वमेवच॥ ३१॥ तोवरस्पर्शनात्सद्यः
श्रीमान्सोवधयाह्नुभौ॥ नमेवभानवेस्याण
जगामनाविद्वत्सालये॥ ३२॥ ततोदिव्यावपुर्धे

गी॰
३५

त्वाहमित्यागरमंपदे ॥ गाकृतिस्समहाबा·
होनानायणनामनायणं ॥ ३८ ॥ नमोनानायणाः
श्रीमान्भ्रमात्वयितानागतोनानमे ॥ ऋषिभिःस्तु·
यमानोगेर्वैद्गुरुयपदातुतै: ॥ ३९ ॥ ननतत्त्वभग
वानिमुंहेतिंज्ञेयगतिनिर्गतः ॥ शंखचक्रगदा·
दायाणिरंधांवेगुपिहिंय ॥ ४· ॥ राजेन्द्रमो·

हाणां हृष्टा सर्वे वीरश्च योगमाः ॥ ब्राह्मणानग्र
तः कृत्वा सर्वेषां अलंकृतसदा ॥४१॥ नवेदिमे
हात्मानं प्रभुं नारायणं परं ॥ विप्रयोगात्कृह्ल
नयनाः प्रणिपतिः शुद्धः स्मृताः ॥४२॥ यद्देशु
ण्यं यत्स्थितं प्राप्त मन्त्रायमानवः ॥ प्राप्नुया
ण्यं मोक्षसिद्धिं तुः सर्वेतत्सत्यमनस्यति ॥४३॥ गा

नैष्टमोक्षाणो प्राणं सर्वपापप्रणाशने ॥ श्राव
येद्यानहन्यायदीवेमायुर्वषाम्युयान ॥४४॥
श्रुतेनहिकृतस्येष्ठस्मनेनकाध्यितनेन्च ॥ ग·
नैष्टमोह्यायोनैवमनुः पापात्मशुध्यते ॥४५॥
सयानेकाध्यिनेनाजन्य विंशपापनाशने ॥ कौ
तेयस्वमहाबाहोमनैष्टस्य महात्मनः ॥४६॥

रिंतं शुश्रूषकं मत्वा शिष्यं स्वं धर्मतेजसा: ॥ श्री
ति मां पुंडरीकाक्षो गांगेयः स्वाम्यशक्नुवान् ॥
५३ ॥ वैशंपायन उवाच एतत् श्रुत्वा महाबाहो
भारतानां पितामहः ॥ गांगेदं मोतगांगनाके
तो पुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५४ ॥ भ्रातृभिः सहितः स-
मकं प्राहसीवैदैप्यावतेः ॥ शनयामास देवग

गी. १३

पार्थोऽयं मधुसूदने ॥४९॥ विस्मयोत्फुल्लन-
यनाः श्रुत्वा नारायणमोहनं ॥ ऋषयस्त्वमहा
गाः सर्वे प्राञ्जलयस्तदा ॥५०॥ अनेवेवेणवरण
मनाभे महाबले वेदनिधिं महाशेयो ॥ ते वेदगु-
ह्यं कथं श्रुत्वा गाणां वेदिरि वेदनिदोवरिहे ॥५१॥
पतस्तु गाणं महाबाहो जनानां श्रणयकर्मणां

दुःस्वप्नदर्शने चैव श्रुत्वा पापात्प्रमुच्यते ॥ ५२ ॥
तस्मान्नेहि महाबाहो पयपेयरणां महीं ॥ वि
मुक्तः सर्वपापेभ्यो प्राप्यते परमं पदं ॥ ५३ ॥
यदा महाग्राहगृहीतकाले स्मृशिष्यतेपस·
वने महाद्विपे ॥ विमोचयामास गजेन्द्रमार्तंवः
स्मरामि दुःस्वप्नविनाशनं हरिं ॥ ५४ ॥ पंचगा

गी॰
२८

णेनपरमेणपवित्रेणगागामीणंस्त॥लोकनाथे
ह्नाहूरेरचिंतपाटणंमनानतेलोकश्रूते
स्मानमि॥५५॥वरणनस्मरणाढिगुक्तिहेता:
गुरुबवरस्तुतिर्दिव्याद्देहगीते॥सततमभिप
ठेतिपठनेनेवभवमरणानिकांक्षिलिखाप
हाति॥५६॥धर्मेहहवडगुलोवेदस्केरटःगा॰

यालोद्भवः ॥ क्रतुक्रतुसमो मोक्षफलो मधुः
सूदनपादपोनयति ॥५८॥ नमो ब्रह्मण्यदे
वाय गोब्राह्मणहिताय च ॥ जगद्धिताय कृष्णा
य गोविंदाय नमो नमः ॥५९॥ आर्तो विषण्णः
शिथिलाश्च भीता घोरेषु च व्याधिषु वर्तमा
नाः ॥ संकीर्त्य नारायणशब्दमात्रं विमुक्त

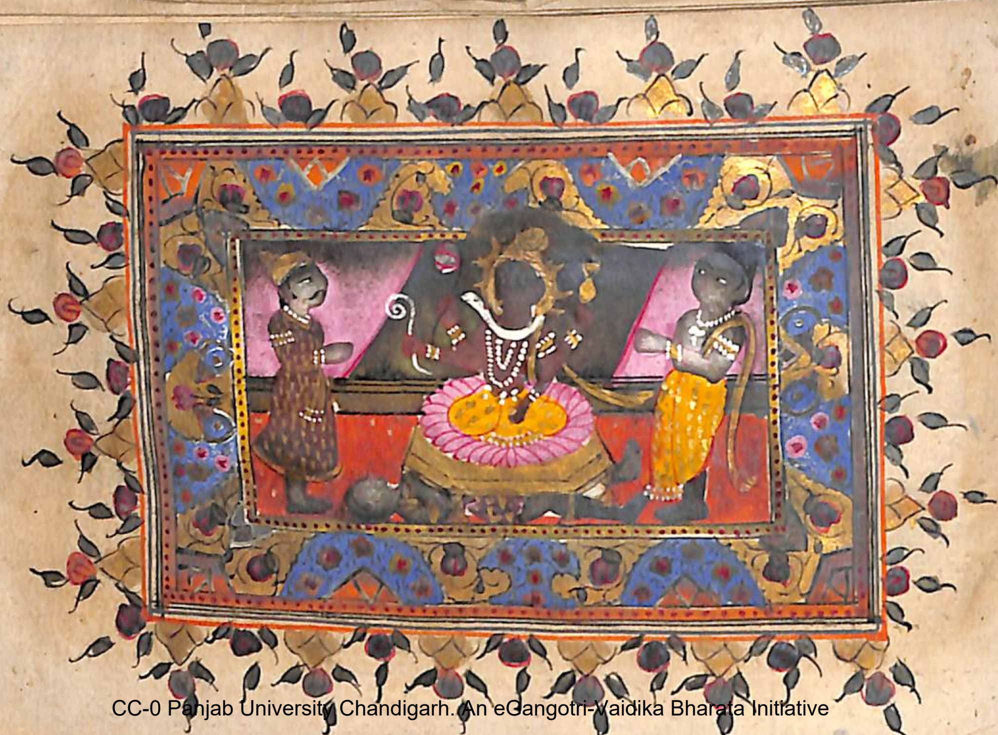
गी· २९

दुःखात्सुखितो भवेत्ति ॥ ८ ॥ वैदेता माययाले
वैवपुराणेभारतेनत्था ॥ श्रादौमध्येतथा·
चांतेहरिः सर्वत्रगीयते ॥ ९ ॥ एकोपिकृष्णस्य·
सम्यक्प्रणामोदशाश्वमेधावभृथेनतु·
ल्यः ॥ दशाश्वमेधीपुनरेतिजन्मकृष्णप्रणा
मीनपुनर्भवाय ॥ १० ॥ सर्वरत्नमयोमेरुः स·

वो ह्यर्थमयं नभः ॥ सर्वतीर्थमयो गंगा स-
र्वदेवमयो हरिः ॥ ९३ ॥ गीतासहस्रनामैव स्त-
वराजो ह्यनुस्मृतिः ॥ गजेंद्रमोक्षणं चैव पंच
रत्नानि भारते ॥ ९४ इति श्रीमहाभारते शतसा-
हस्र्यां संहितायां वैयासिक्यां शांतिपर्वणि
मोक्षधर्मेतरे गुणागेइ मोत्तरणे समाप्तम् ॥ १ ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ छ ॥ छ ॥ ॐ
ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः शिरावस्य वाक्रवाक ॥
घ्राणघ्राण ॥ वत्तवत्त ॥ श्रोत्रं श्रोत्रं ॥ नाभिर्ह
दयं ॥ कंठे शिरसि ॥ शिखावाहूभ्यां ॥ पश्चाव
ले ॥ अपवित्रोपवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि
वा ॥ यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षं सः बाह्याभ्यंतरः शुचि

का॰
१

वि॰॥ ॐ श्रीकात्यायनमः॥ अथ सर्पेन
नेभूतायेभूताभुविसंस्थिताः॥ येभूताविघ्न
कर्त्तारस्तेनश्यंतुशिवाज्ञया॥ अपक्रामंतु
भूताविघ्नंतुसर्वतोदिशं॥ सर्वेषामविरोधेन
कर्मसमारभे॥ केशवायनमः॥ नारायणाय
नमःमाधवायनमः। गोविंदायनमः विष्णवे

कोरेन्यासं फलं कोटिगुणं भवेत् ॥ ५ ॥ अका
र नाभौ ॥ उकार हृदये ॥ मकार मूर्ध्नि ॥ ॐ भूः
पादयोः ॥ ॐ भुवः जानौ ॥ ॐ स्वः गुह्ये ॥ ॐ मह
नाभौ ॥ ॐ जनः हृदये ॥ ॐ तपः कंठे ॥ सत्यं ल
लाटे ॥ श्री ॥ ॐ भूः हृदयाय नमः ॥ ॐ भुवः शिर
से स्वाहा ॥ ॐ स्वः शिखायै वषट् ॥ ॐ तत्सवि

का॰ २

न्नवे शंपमिति कवचाय हुं॥ ॐ भर्गो देवस्य धी-
महि नेत्रत्रयाय वौषट्॥ धियो यो नः प्रचोदया-
त् अस्त्राय फट्॥ ॐ इति न्यासः॥ ॐ नमः शिवा-
य॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय॥ इति शरीरे न्यसेत्
ॐकारं मूर्ध्नि विन्यसेत्॥ नकारं नासिकेनया
मकारं तु ललाटे च मकारं तु भ्रुवि न्यसेत्॥ ग

कामं कंठदेशे तु वकारं वामनो न्यसेत् ॥ ललाटे व
न्यसेत् रु ई शिवं कंठे न्यसेत्तथा ॥ नाभिमंडले ईश
नो जानुनी शंकरं तथा ॥ इति मातृकान्यासः ॥ ॐ
प्राणायामं सकल्या आत्मनो भाव शुध्यर्थे विश्व
त्रिपारायणमहं करिष्ये ॥ अथ ध्यानम् ॥ ॐ शुद्धस्फ
टिकसंकाशं मेकवक्त्रं चतुर्भुजा ॥ भृगराकथ

का॰ १

तां देवीं वरदां भयशोभितां ॥ सर्वकामप्रदामनीस
वीपद्विनाशिनीं ॥ सदाशिवसतीं साध्वीं निगमा
नविहारिणीम् ॥ ध्यानादेव विविधां भूतिं धारयेत्सल
कांचितः ॥ इति विभूतिधारणं ॥ तीर्थं गत्वाथवा गृह
सौ प्रक्षाल्य चम्पशोधवे ॥ रनेकान्ना ॥ ॐ दिग्देवता
नमस्कारः ॥ इंद्राय नमः ॥ अग्नये नमः ॥ यमाय नमः ॥

मेरुन्याय नमः ॥ वरुणाय नमः ॥ वायवे नमः
कुवेराय नमः ॥ ईशानाय नमः ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः
मेरुकाय नमः ॥ शिवादिगुरुपर्यंतेन नानी
पैरैड स्थाप्य यावत्स्थान कालो भवेत ॥ ताव
त् गुरुचरणां बुजे शिरसि ध्यायेत ॥ ततो हृ
दय कमल मध्ये परं ब्रह्म ध्याना ॥ अथ इट

का॰
४

केशविर्भूत्वा प्राणायामाश्च समाचरेत्॥ विधि
वत्॥ समर्प्य स्नानं॥ संध्यावंदनं कुर्यात्॥ त
तो हृदयकमलमध्ये ०रं च संध्यात्वा॥ ओं म
ण्डूकाय नमः॥ ओं कालाग्निरुद्राय नमः॥ ओं कू
र्माय नमः॥ ओं आधारशक्त्यै नमः॥ ओं अनंताय
नमः॥ ओं अस्य श्री आसनप्रधान मेरुपृष्ठ॥ म

रुपष्ठऋषिः ॥ सुतलंछंदः कूर्मोदेवताआ
सनेविनियोगः ॥ पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवि
त्वंविष्णुनाधृता ॥ त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकु
रुचासनं ॥ ॐआधारशक्तेनमः ॥ ॐभूर्भुवःस्वः
क्लींक्लींक्लीं ॥ श्रींश्रींश्रींफट्स्वाहा ॥ ध्यास
नउपविष्टमंत्रः ॥ ॐह्रांह्रींह्रूंफट्स्वाहा ॥ १

का॰
५

त्तिजपमंत्रः ॥ इतिप्रार्थ्यप्रदेवै । आसनेनैवदत्वा
प्रणवस्यब्रह्माऋषिः ॥ देवीगायत्रीछंदः ॥
परमात्मादेवता ॥ अंबीजं । सोहंशक्तिः ॥ मं
कीलकं ॥ बिंदुनादविविधप्रकारं ॥ ज्योतिमस्म
त्मा ॥ ममसर्वकर्मारंभे प्राणायामेजपेविनि
योगः ॥ ॐईशानायअंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ अघोरा

य नमः ॥ तत्पुरुषाय तर्जनीभ्यां नमः ॥ अघोरा
य मध्यमाभ्यां नमः ॥ ॐ वामदेवाय अनामिका
भ्यां नमः ॥ सद्योजाताय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥
ॐ श्रीकालाग्निरुद्राय करतलकरपृष्ठाभ्यां न
मः ॥ ॐ ईशानाय हृदयाय नमः ॥ तत्पुरुषाय
शिरसेहा ॥ अघोराय शिखायै वौषट् ॥ वाम

का. ६

देवायकवचायहुं ॥ सद्योजातायनेत्रत्रयायवौ
षट् ॥ श्रीकालाग्निरुद्रायास्त्रायफट् ॥ इतिन्यासः
ॐ भूर्भुवःस्वः ॥ भस्मनःपिप्पलादिऋषिः ॥ देवी
गायत्रीछंदः ॥ श्रीकालाग्निरुद्रोदेवता भस्मधा
रणेजपेविनियोगः ॥ अथध्यानम् ॥ ॐ त्रिनेत्रं
त्रिपुंड्राविहसल्लंलाटवक्त्रकम् ॥ त्रिपादंखड्ग

नयनंभसमझेदेतिविग्रहं ॥ ताउवांउवरंभीमं
रताउग्योधयशाभितं ॥ रत्तामंचेष्ठ्यरंदेवंयेनां
शांतिलभेनर: ॥ एवंथ्यानविशेषेणमस्म
नाधारणाझह ॥ ॐश्रीनेद्दिकेश्वरायनम: ॥
ॐवंद्दिनासिस्मरेंझेणब्रस्तणनशाकरेणव
ग्मनस्तंपद्दिनोदविभूतिर्भूतिसदाभवेत ॥

का॰
२

ॐ अग्निरिति भस्म जलमिति भस्म ॥ ॐ स्थलम्
मिति भस्म ॥ ॐ वायुरिति भस्म ॥ व्योममिति
भस्म मनः ॥ सहितानि दृशौ इयाग्नि भस्मा
नि ॥ सर्वं सर्वोय नमः ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥ ॐ
तत्पुरुषाय नमः ॥ अघोराय नमः ॥ ॐ वाम
देवाय नमः ॥ ॐ सर्वं सद्योजाताय नमः ॥

257

अथ विंशतिमंत्रः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सोहं सयोजाना
यवै नमः ॥ ॐ भ्रं भ्रें भ्रं भ स्रां गी सर्वां गी ष्वरी मपि
हूं फट् स्वाहा ॥ ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टिवर्ध
नं ॥ उर्वीरुकमिव बंधनान्मृत्युर्मोक्षयमाशृतम्
ॐ नमः शिवाय ॥ अथ करसंशोधना ॥ अस्य भिम
श्रकं वित्त ॥ शृंहोता ॥ सायो हि हेतायः संप्रेस ॥

का.
५

वामहस्तो त्रिकोणमालिख्य ॥ षट्कोणं चैतन्य
यीबीजाक्षराणिलिखित्वा ॥ द्वादशावाचाभिमं
त्र किंचित्तमौविसृज्य ॥ प्रथांभनाभस्मनालो
प्य ॥ हीमवेशायनमः ॥ अंगुष्ठेन शिरसिकृत्वा
ॐनमोभगवते ब्रह्मणे नमः ॥ अथ पंचब्रह्मऋषि
स्मृतिः ॥ ॐ ईशानमंत्रस्य ॥ ईशानरुद्रो देवता

दुर्वासा ऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ ईशानप्रसा
दसिद्धये जपे विनियोगः ॥ ईशानः सर्वविद्याना
ईश्वरः सर्वभूतानां ॥ ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधि
पतिर्ब्रह्मा शिवो मेस्तु सदाशिवोमिति ॥ ॐ त
त्पुरुषमंत्रस्य तत्पुरुषो देवता ॥ दुर्वासास्तथैव
ऋषिः ॥ दैवी गायत्री छंदः ॥ तत्पुरुषप्रणवसि

का॰
५

र्थे जपे विनियोगः ॥ ॐ तत्पुरुषाय विद्महे म
हादेवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ इ
ति भवमध्ये ॥ ॐ अघोरमंत्रस्य ॥ अघोर ऋषिः ॥
अघोररुद्रो देवता ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ अघोरप्रसा
दसिद्ध्यर्थे ॥ जपे विनियोगः ॥ घोरघोरमहाघो
र ॥ वज्रघोर प्राणघोर ॥ शिवघोर ॥ ॐ ह्रूं फट् स्वा

हा॥ ॐ अघोरेभ्योयघोरेभ्योघोरघोरातरेभ्यः
नमस्तेस्तु रुद्ररूपेभ्यः॥ अस्य श्रीरेदेशो वामदेव
मंत्रस्य॥ वामदेव ऋषिः॥ वामदेव रुद्रो देवता
त्रिष्टुप्छंदः॥ वामदेवप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे वि
नियोगः॥ ॐ वामदेवाय नमः॥ ॐ ज्येष्ठाय न
मः॥ श्रेष्ठाय नमः॥ ॐ रुद्राय नमः॥ ॐ कालाय

का॰ ९

नमः ॥ ॐ कालविकरणाय नमः ॥ इति श
स्रस्थाने सद्योजातमंत्रस्य ॥ सद्योजातऋषिः
सद्योजातऋशेदेवता ॥ जगतीछंदः ॥ सद्योजा
तप्रसादसिद्ध्यर्थे ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ सद्यो
जातंप्रपद्यामिसद्योजातायवैनमः ॥ भवेभ
वेनातिभवेभवस्वमांभवोद्भवायनमः ॥ इति

मत्ररस्वेश्वावांतरेसघोनानवामदेवायनमः
हृदये॥ अघोरायनमःनाभौ॥ तत्पुरुषायनमः॥
पादयोः॥ ईशानायनमःशिरसि॥ इतिसर्वांगेस्र
त्तिः॥ अस्मिन्मंत्रेणतानिशिवमेत्राणिपवित्राणि
भस्मानिकामवटनाख्यां॥ गोवृश्रविनानिविंड।
इकानिरविनानिललाटे॥ पदेलिंपति॥ दैवालि

क्रो॰
॥

गिविताविहरहतगागिा ॥ ह्रीं क्लीं श्रीकरं चणविरेवा
रोगहरो मुविताशानं ॥ लोकाबधपकरं शुलंपभस्मैलो
कपावने ॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः हृदयाबाहनायनमः ॥
धनरापिमामविधीयते ॥ ॐ ह्रां अंगुष्ठाभ्यांनमः ॥
ह्रीं तर्जनीभ्यांनमः ॥ ह्रूं मध्यमाभ्यांनमः ॥ ह्रैं अना।
मिकाभ्यांनमः ॥ ह्रौं कनिष्ठकाभ्यांनमः ॥ ह्रः कर

तलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रां हृदयाय नमः ॥ ह्रीं
शिरसे स्वाहा ॥ ह्रूं शिखायै वषट् ॥ ह्रैं कवचाय हुं
ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ह्रः अस्त्राय फट् ॥ हृदयन्यासः
नाभौ स्कंधाय नमः ॥ हृदये हव्यवाहनाय नमः
दक्षिणबाहुमूले रुद्राय नमः ॥ दक्षिणबाहुम
ध्ये भ्रादित्याय नमः ॥ दक्षिणबाहग्रे वासकोष्मा

का॰
१२

नमः ॥ वामबाहुमूलेवामदेवायनमः ॥ वामबाहुम
ध्येशिरसिसूर्येभ्योनमः ॥ वामबाहुग्रेप्रभंजनाय
नमः ॥ कंठेनीलकंठायनमः ॥ कर्णोद्वयोविरूपा
क्षायनमः ॥ ललाटेब्रह्मणेनमः ॥ मूर्ध्नेपरमात्मा
यनमः ॥ अग्रगलीपशुपतयेनमः ॥ हृदेरुद्रायन
मः ॥ कटिप्रदेशेश्रीकालाग्निरुद्रायनमः ॥ अतो

समसमुद्रायेनमः॥ शिश्नेप्रजापतयेनमः॥ गुह्ये
होमवंऊयनमः॥ जाउनि जाङ्क्ष्येनमः॥ कूर्मवक्षे
वराहायनमः॥ गुल्फयोर्भैरवायनमः॥ पादयोवा
सुकेभ्योनमः॥ पादाग्रेसर्वतीर्थेभ्योनमः॥ सर्वांगे
सदाशिवायनमः॥ भस्माभूलितसर्वांगेआपाद
तलमस्तके॥ रामरोमेभवेलिंगंसशरीरंशिवाल

का॰
९३

यं॥ इति विभूतिधारणं कृत्वा । विभूतिं तिष्ठतो यो वै
ब्रह्मलोके न जानकाः॥ पतंति नरके घोरे यावच्चंद्र
सवतर्खे(व:॥ तावत्पशुपतिर्नाभूमौ भस्मानि परि
मालव:॥ श्राद्धे वहेमि वैपशुपदे वस्मरावने॥ त्रिपुंडं
धार्यमाणेन सर्वकामफलं लभे॥ मध्यमानामिका
ग्रहेकियमाणो त्रिपुंडकं॥ महाघोरकृतं पापं पश्यते

नात्र संशयः ॥ पितृंश्चाद्यलो विद्वान्मनसापि नले
चयेत ॥ अनार्यविधीयते न मे मम स्मगोपविनोभ
वेत ॥ तस्मात्सर्वविस्रमेन भस्मस्नानं समाचरेत् ॥ न
त स्नानाद्विभूतिस्नानं कोटिकोटिगुणाधिकं ॥ न
त स्नानान्मनस्यो तो विभूतिस्नानमस्य शुचिः ॥
मंत्रस्नानान्नहरेण पंचानां स्नानानां परं पदं ॥ सर्वतीर्थे

का°
ए

छयस्सले ॥ तमस्तसमणवाम्रोतिभमस्स्वाने समा
चेरत् ॥ भमस्स्वानानारंतोंथ्रेगास्वाने टिने हिने ॥
गमस्सरपीशिवासात्तातभमस्सचेलाकापावने ॥ ङोवि
स्सः ॥ वेविसः ॥ जोंविसः ॥ मोहभमस्सेल ॥ रवलेन ॥ म
वेस्रवं ॥ उलटेतिभमस्सेलांपद्स्वाह ॥ र तिष्ठोने टि
के ॥ र्णाणोकेश्रीकालामिकइसमासम ॥ ॥ ॥

णं नमो भगवते वासुदेवाय॥ १८॥ ॐ
ॐ अस्य श्रीविष्णुपंजरस्तोत्रमंत्रस्य॥ नारदऋ
षिः अनुष्टुप्छंदः॥ श्रीविष्णुपरमात्मा देवता
अहं बीजं॥ सोहं शक्तिः॥ अहं कीलकम्॥ मम
सर्वदेवरक्षार्थे जपे विनियोगः॥ नारदऋषये
नमः शिरसि॥ अनुष्टुपशिरसे नमः श्रवे॥ श्री

वि॰
पं॰
८

विस्नोपरमात्मादेवतायेनमः हृदये ॥ अहंबी
जंगुह्ये ॥ स्वाहंशक्तिः ॥ अहंकीलकेपादाग्रे ॥ ॐ
ह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः मंत्रः ॥ ॐ ह्रां अंगुष्ठाभ्यांनमः
ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रूं मध्यमाभ्यां नमः ॥
ॐ ह्रैं अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रौं कनिष्ठकाभ्यां
नमः ॥ ॐ ह्रः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ

ह्रांहृदयायनमः॥ओंह्रींशिरसेस्वाहा॥ओंह्रूंशि
खायैवौषट्॥ओंह्रैंकवचायहुं॥ओंह्रौंनेत्रत्रयाय
वौषट्॥ओंह्रः अस्त्रायफट्॥इतिन्यासः॥ओंअद्येहदेवी
मे॥प्राणायामंकुर्यात्॥पूरकं॥कुंभकं॥रेचकं॥
नाडकं॥संपूरीकरणेस्वासनिःस्वासनो॥दक्षिण
नाडीवजा॥कुंभकं॥वामनासारेचयेत्॥प्राणाया

वि॰ पं॰ २

मित्युच्चोच्यते ॥ अथ ध्यानम् ॥ परं परस्मात्प्रकृतेर
नादिमेकं निविष्टं बहुधा गुहायां ॥ सर्वालयं सर्व
चराचरस्थं नमामि विष्णुं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥ नमा
मि विष्णुं जगदेकमूलं सर्वात्मकं कारणकारणं
च ॥ नारायणाख्यं भगवंतमीश्वरं भजामि नित्यं क्रि
पैकदायकं ॥ २ ॥ इति ध्यानम् ॥ ॐ विष्णुपंजरमहा

रिष्यं सर्वदुःखनिवारणं ॥ उग्रतेजो महावीर्यं
सर्वशत्रुनिकंदनं ॥ ३ ॥ त्रिपुरंदरसमानस्य र
हस्यं ब्रह्मणोदितं ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि आत्म
रक्षाकरं परं ॥ ४ ॥ पाताले रक्षतु गोविंदं जंघे वै
वत्रिविक्रमः ॥ ऊरू मे केशवो रक्षेत्कटिं दामो
दरस्तथा ॥ ५ ॥ नाभिं वस्रभुनो रक्षेद्धृसंरते

वि॰ पं॰ १

त्ववामनः॥ उदरेपद्मनाभस्तु हृदिएकूंवरत्नः
वामपार्श्वेश्विनोविसंदक्षिणेमधुसूदनः॥
बाहूद्वौवामनदेवश्चहृदयंचजनार्दनः॥ ५॥ कं
ठेरत्नवाराहः कर्णस्तुश्रवमंडले॥ माधवः
कर्णमूलेतु हृषीकेशस्तुनासिके॥ ६॥ नेत्रेना
रायणोरक्षेल्ललाटेगरुडध्वजः॥ कपोलौके

प्रावोरतेचक्रपाणिश्शिरस्स्लथ्या ॥ ९ ॥ अग्रतः
प्रोहृसिंहोमेपृष्ठतोगोपनंदनः ॥ उभयोपार्श्व
योर्द्धवसपाशेरामलक्ष्मणौ ॥ १० ॥ सर्वेन्नेषु
उसीकालमाथ्यपामग्निदेवता ॥ दक्षिणेना
रसिंहश्चनैऋत्यांवदामोदरः ॥ ११ ॥ प्रहषोत्त
मवारुणपावायव्यांपीतवस्त्रधृत् ॥ गदाधर

वि॰
पं॰
४

सुकौवेरं शार्ङ्गीशानेतो दिशि ॥ ५ ॥ आका
शे तु गदा रक्षेत्पाताले च सुदर्शनः ॥ ६ ॥ दिवो
रक्षतु मां सौम्यो रात्रौ रक्षतु वेश्रमः ॥ ७ ॥ जले र
क्षतु वाराहः स्थले रक्षतु वामनः ॥ अटव्यां ना
रसिंहश्च सर्वमे पाथ्र केशवः ॥ ८ ॥ सत्रऊः स
र्वगात्रेषु प्रविष्टो विष्णुपंजरं ॥ विष्णुपंजरम

विशारदे विचारामि महेनले ॥ ५ ॥ राजद्वारे पथे घो
रे संग्रामे शत्रुसंकटे ॥ नदीषु तरणी चैव व्याघ्रचौर
भयादिषु ॥ ६ ॥ डाकिनी शाकिनी चैव भयं नास्ति
कदाचन ॥ भूतप्रेतपिशाचादि कूष्माण्डभैरवादयः
रक्षरक्ष महादेव नीलग्रीव जटाधरः ॥ रक्षंतु देवता
सर्वे श्मशाने च महारणे ॥ ७ ॥ नश्यंति दर्शनात्तस्य

वि॰
पं॰
४

स्त्रकौवेरं शार्ङ्गमीशानेतो दिशि ॥५॥ आका
शेत्तु गदां वैतत्पातालेत्तु सुदर्शनः ॥ दिवो
रत्नतु मां सपौराद्योरत्नतु वेदसमः ॥६॥ जलेर
त्ततु वाराहः स्थले रत्नतु वामनः ॥ अटव्यांना
रसिंहश्च सर्वमे पाद्धिकेशवः ॥७॥ सत्रऋजुःस
वेगाद्येषु प्रविशेद्विष्णुपंजरं ॥ विष्णुपंजरम

विषोरं विवाराग्निमहेनले ॥ ५ ॥ राजद्वारे पथे घो
रे स ग्रामे षाडु संकटे ॥ नदीगुनरणी वै व व्याघ्रचौर
भयादिषु ॥ ६ ॥ डाकिनीशाकिनी चैव भयं नास्ति
कदाचन ॥ भूतप्रेतपिशाचादि कूष्मांडभैरवादयः
रक्त रक्तमहादेव नीलग्रीव जटाधरः ॥ रक्तांगदेवता
सर्वेषां पशानेव महारोगा ॥ ७ ॥ नमस्तेपनिरदर्शीनाम्नस्य

दृढ्रसीनोमकीर्तनं ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिर्धनो
धनमाप्नुयात् ॥१९॥ सर्वकर्मलभेत्तस्य पठेज्ञाना
द्धेत्संशयः ॥ विष्णुपंजरपठेद्यस्तुसर्वेद्याविजयीभ
वेत् ॥२०॥ पंचानंतुगोमेरत्तेतत्सर्वमेवजनार्दनः ॥
नरोगविघ्नतस्तैवब्रह्महागुरुतल्पगः ॥२१॥ स्त्रीह
त्याबालघातीवस्तुरापोवृषलीपतिः ॥ अपुत्रोल

भवेपुत्रंधनार्थीलभतेधनं ॥ ४४ ॥ विद्यार्थीलभ
तेविद्यांमोक्षार्थीलभतेगतिः ॥ आपद्यहरते
नित्यंविष्णुस्तोत्राण्येसर्वदा ॥ ४५ ॥ जलेःविष्णुःस्थ
लेविष्णुर्विष्णुपर्वतमस्तके ॥ ज्वालामालाकु
लेविष्णुःसर्वविष्णुमयंजगत् ॥ ४६ ॥ यस्त्विदंप
ठतेस्तोत्रंविष्णुपंजरमुत्तमं ॥ मुच्यतेसर्वपापे

वि॰ पं॰ ९

ष्णोर्विष्णुलोकं स गच्छति ॥२५॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इति श्री ब्रह्मांडपुराणे इंद्रनारदसंवादे वि

ष्णुपंजरस्तोत्रं समाप्तम् ॥ ॥ ॥॥

शुभम् ॥ ॥ ॥ ॥ शुभमस्तु ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः नमः शिवाय ॥ ॥

ॐ महिम्नः पारंते परमविदुषो यद्यसदृशी ॥ स्तु
तिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ॥ अ
थावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन्म
माप्येष स्तोत्रे हर निरपवादः परिकरः ॥१॥ अ
तीतः पंथानं तव च महिमा वाङ्मनसयोरत

मं
१

भूम्नायंवक्तिनमस्यियनेश्रुतिरपि ॥ सकस्यश्लो
नव्यः कतिविधगुणाक्रस्यविषयः ॥ पदैर्लवौवी
नेपनतितनमनः कस्यनवचा ॥ ५ ॥ मधुस्फीतावा
कः परममसृनेतिर्मिनवनः ॥ स्त्रावबृहस्किवा
गपिस्फरगोर्विसल्पधपरे ॥ समसेतावाणीग
णकथनक्षत्रेनभवनः ॥ इनामीन्यर्थेस्मिस्र

रमयनत्तुङिर्थवस्मिता ॥ ३ ॥ नवैसर्वैर्यायगतन्न
गङ्दयरहाप्रलयकृत ॥ चयीवस्तव्यसंतिस्व
पुरुणाभिज्ञाहतनरूपु ॥ प्रभव्यानामस्मिनव
ररमणीयामरमणी विहंदृव्याज्ञोपणीविर
धनाइहैकेनडपियः ॥ ४ ॥ किमीहः किंकायः
मतवलकिरूपायस्मिभवनं ॥ किमाधारोया

मं
२

तासृजतिकिमुपादानइतिच॥ अतर्क्यैश्वर्येत्व
य्यनवसरदुःस्थोहतधियः॥ कुतर्कोयंकांश्चिन्मुख
रयतिमोहायजगतः॥६॥ अजन्मानोलोकाः
किमवयववंतोपिजगतां॥ अधिष्ठातारंकिंभव
विधिरनादृत्यभवति॥ अनीशोवाकुर्याद्भुवनज
ननेकःपरिकरोयतोमंदास्त्वांप्रत्यमरवरसंशे

रत इमे ॥ त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णव
मिति प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च
रुचीनां वैचित्र्यादृजुकुटिलनानापथजुषां ॥
नृणामेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥७॥
महोक्षः खट्वांगं परशुरजिनं भस्म फणिनः ॥
कपालं चेतीयत्तव वरद तंत्रोपकरणं ॥ सुरा

म
३

स्तोता शृंहि विरपतिभवद्दृशोणिहितो ॥ नहि
स्तान्नारामेविषयमृगान् ॥ साधमयति ॥ ८ ॥
श्रुवकोपिसर्वसकलमधरस्त्वपुवमिदं ॥ पयोधे
र्वाश्रोघेजगतिगारतित्र्यस्तविषयेसमस्तेष्व
नस्मिन्प्ररमयननेविस्मितउवस्तवनुजिह्व
मितांबोनखलनजरशामस्वरता ॥ ९ ॥ नवेष

र्यंयन्नादुपरिविरिंचोहरिरधः ॥ परिछेत्तुंया
तावनलमनलस्कंधवपुषा ॥ ततोभक्तिश्रद्धाभ
रगुरुगृणद्भ्यांगिरिशयत् ॥ स्वयंतस्थेताभ्यांतव
किमनुवृत्तिर्नफलति ॥ १० ॥ अयत्नादासाद्यत्रि
भुवनमवैरिव्यतिकरं ॥ दशास्योयद्बाहूनभृतर
णकंडूपरवशान् ॥ शिरःपद्मश्रेणीरचितच

मं
५

गुणंघोरुहद्ववलेखिरापालिइकेखिउरहइविसा
सिनिमिवं ॥ ११ ॥ ग्रउछवलसेवासमसियिगानसार
धनवनं ॥ वलाकैलासेपिवरयिवसतोविक्रम
पनः ॥ खलभापातालेष्मलसवलितांगुहलिार
सि ॥ प्रतिष्ठावष्मासीङ्कुवउपविनोसुइयतिव
लः ॥ १२ ॥ यहृद्धिंसुद्यामेणावरइपरमोहेरपिसती

मधुसूके बालः पोरजनविधियस्त्रिभुवनः ॥ न
तस्मिंस्तस्मिन्नरिवस्मितरिनश्चराणां योऽन्ये कस्मा
त्पुत्रस्नेहो भवति नितरां सस्नेहवननतिः ॥ ११ ॥ यत्कोऽ
भ्रस्रोऽङ्गयवकितरेवाश्वरक्तपाविधेयस्यासी
दस्मिन यन्न विषं संहृतवनः ॥ सकलस्यापः कोऽदे
नवनऽकृतं तेन स्त्रियमहो विकारोपि श्लाघ्योऽभ

म॰
५

वनभयभंगव्यसनिनः॥४॥ असिद्धार्थानैवक्व
चिदपिसदेवासुरनरे॥ निवर्तंतेनित्यंजगतिज
यिनोयस्यविशिखाः॥ सपश्यन्नीशत्वामितरसु
रसाधारणमभूत॥ स्मरःस्मर्तव्यात्मानहिवशि
षुपथ्यःपरिभवः॥५॥ महीपादाघाताद्व्रजति
सहसासंशयपदं॥ पदंविष्णोर्भ्राम्यद्भुजपरिघ

हग्रग्रहगणां ॥ सुहृद्यैर्दैष्ट्यं यान्ति भूतमनुष्टानां
ऽतत्तनराभ्नगाढ्दत्वाथैत्वैनदस्मिनन्नवामेवविध
ना ॥ १६ ॥ विध्यापीनाराणाणुलितपेनोद्भुमह
विः ॥ प्रघाह्रोवातोपः पृषतलगुहृष्टः पितासिते
नगाह्वीपाकारं मनलघ्यिवलयैतेनकृतमिन्यनैनै
वोनेयंप्रभूतमहिमारिपुंतनववपृः ॥ नम्यः तोणी ।

मं ६

यंत्राशतधृतिरगोंइहोपडुरच्यो ॥ रच्योगेवंशकौर
षवरणणाति:षोरइति ॥ दिथह्नोम्लेकोयेविछ
रत्नृणमाडेवरविदिपिदियेयेक्रीडेत्योनरवलपरहे
ड्रापभृपियः ॥ ए ॥ हरिलेसाहृत्वंकमलवलिमा
टायपटयोः यंटेकोनेनस्मिन्निरस्थदहद्वद्रेवक
मते ॥ गतोभक्त्युईकः परिमातिमसोवक्रवछ

घा ॥ यथाणोरन्ना पैविविभुरहरन्नागर्भिसमतां ॥ १९
ऊतेनेसमैनाग्रन्वमसिफलयोगेकृतनुमतां ॥
कृकमप्रथस्तेफलतिभुरुषाराथनश्रूने ॥ श्रन
त्नासेप्रेस्पकृतनुभुफलराजप्रतिभवं ॥ श्रुतेश्च
ज्ञेबधाहस्थपरिकरःकर्मसुजनः ॥ २ ॥ त्रिपाद
तोरहः कृतपतिरपीशसन्तुश्रुना ॥ श्रीभीणामा

मं
८

त्रिसंध्यंशरणात्सत्सत्याःसहरगणाः ॥ कान्तंप्रेम
ललितःकृतफलदानव्यसक्तिनोध्रुवंकर्त्तुः श्रुत
विप्रमभिवारायहिमरवा ॥ ४ ॥ प्रजानाथेना
थप्रसभमभिकेसोऽहिनंगनंरोहिणमोरिव
मपिशृष्यस्वरवुषा ॥ यत्तुष्णाणोयोतेहिवम
पिसपत्नाहूनमध्ये ॥ वसंनेतेपापिस्रजातिनसृ

गव्याधरभसः ॥ २१ ॥ स्वलावण्याशंसाधृतधनु
षमह्नायतृणवत्पुरःप्लुष्टंदृष्ट्वापुरमथनपुष्पा
युधमपि ॥ यदिस्त्रैणंदेवीयमनिरतदेहार्द्धघट
ना ॥ दवैतित्वामद्धावतवरदमुग्धायुवतयः ॥ २२
श्मशानेष्वाक्रीडास्मरहरपिशाचाःसहचरा
श्चिताभस्मालेपःस्रगपिनृकरोटीपरिकरः

मं
८

ष्टमंगलंपुणीतंनवभवउज्ञानामेवमस्थितं ॥ नया
पिस्मनृणोवरदपवमंमंगलत्रमस्मि ॥ २४ ॥ मनः उ
त्यक्तविनेमविषमवपापान्नमस्कृतः ॥ प्रहृष्यमे
माणः श्रमरमलिलोत्तसंवितहृष्टाः ॥ यद्दालो
कयाद्वारंद्दरववतिमन्यामृतमवे ॥ दृयन्यंतस
नेकिमपिपरमिनस्तकिलभगवान् ॥ २५ ॥ नमस ।

र्कस्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवहस्त्वमापस्त्वं
व्योम त्वमु धरणिरात्मा त्वमिति च ॥ परिच्छिन्ना
मेवं त्वयि परिणता बिभ्रतु गिरं ॥ न विद्मस्तत्
त्त्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवसि ॥ २६ ॥ त्रयीं तिस्रो वृ
त्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरा ॥ नकाराद्यैर्व
र्णैस्त्रिभिरभिदधत्तीर्णविकृतिन्तुरीयं ते धा

मं
५

मध्वनिभिरवरुंधानमणुभिः ॥ समस्तंव्यस्तंत्वांश
रणदगृणात्योमितिपदं ॥ २७ ॥ भवःशर्वोरुद्रःप
शुपतिरथोग्रःसहमहांस्तथाभीमेशानाविति
यदभिधानाष्टकमिदं ॥ अमुष्मिन्प्रत्येकंप्रवि
चरतिदेवाश्रुतिरपिप्रियायास्मैधाम्नेप्रणिहि
तनमस्योस्मिभवते ॥ २८ ॥ नमोनेदिष्ठायप्रि

गर्वरविष्णायचनमोनमः होरिष्णायस्मरहर
महिष्णायचनमो॥ नमोवर्धिष्णायोजनयनयवि
ष्णायचनमोनमः सर्वस्मैनेतारिरुमानिसर्वोयच
नमः॥२४॥ वहूलरजसेविष्णोत्स्यनेभवायनमो
नमः॥ प्रवलनमः॥ सेनत्सेहारेहरायनमोनमः॥
जनहारवहूमेसत्वोत्स्यनेभृडायनमोनमः॥ पं

मं
९

नवसप्तवकृते सर्वोम्यवै कृष्णाय नमो नमः ॥ प
महर्षिपदे तिस्त्रेगाय शिवाय नमो नमः ॥ २ ॥
कृष्णपीणानि चेनः क्रोशाव श्यप कृचेदं अयतनवग
णासीमोहं गिरीशश्रुहृद्धः ॥ इति विकितममेदी
कृत्स्नमो भक्तिनाथा हुरदवराणायो स्लेषा का.
पृथ्वीपहारं ॥ ३ ॥ प्रसिन गिरिं समस्यात्वनलं

सिंधुपात्रेसुरतरुवरशाखालेखनीपत्रमुर्वी
लिखितियदिगृहीत्वाशारदासर्वकालंतद।
पितवगुणानामीशपारंनयाति॥३२॥असुर
सुरमुनींद्रैरर्चितस्येंदुमौलेर्ग्रथितगुणमहि
म्नोनिर्गुणस्येश्वरस्य।सकलगणवरिष्ठःपुष्प
दंताभिधानोरुचिरमलघुवृत्तैःस्तोत्रमेतच्च

मं ॥

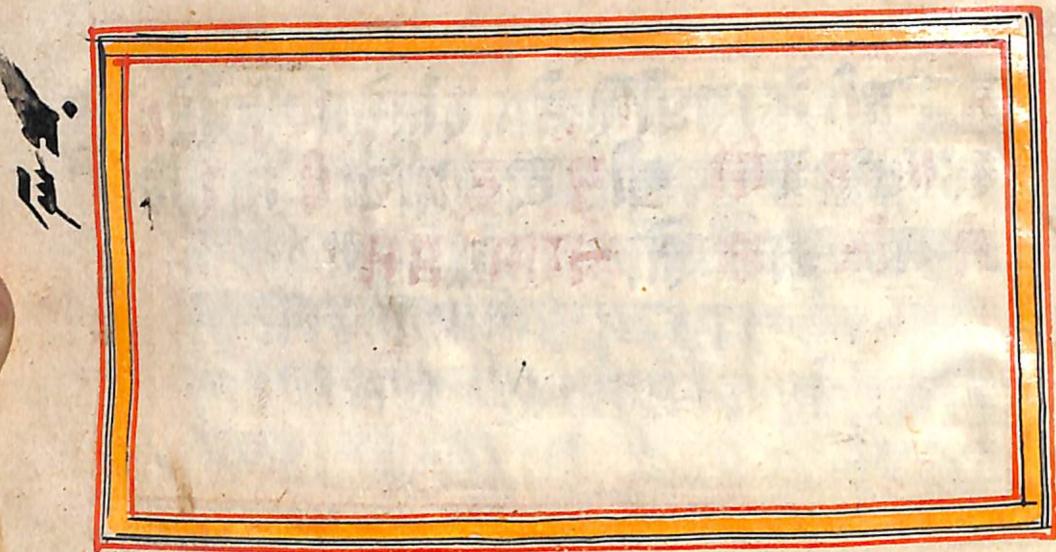
कारः ॥ ३१ ॥ अहरहरनवद्यंधूर्जटेःस्तोत्रमेतत्पठ
तिपरमभक्त्याशुद्धचित्तःपुमान्यः ॥ सभवतिशि
वलोकेरुद्रतुल्यःसदात्मा ॥ प्रचुरतरधनायुः
पुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥ ३२ ॥ दीक्षादानंतपस्ती
र्थंज्ञानंयागादिकाःक्रिया ॥ महिम्नःस्तवपाठस्य
कालांनार्हंतिषोडशी ॥ ३३ ॥ समामोयेसमेस्तो

ंसर्वे सास्त्र सुवर्णनं ॥ स्तउपमे मनोहारि हि उणं
गंधर्बं आखिने ॥ ६२ ॥ महेशा ना पर्वतोदे वोमहिशे
नापगालतिः ॥ ग्रहेभा ग्रापणो मेघोना लिनवं ॥
गोपरे ॥ ६ ॥ ज्ञसमदेश ननाममर्वे गंधर्वराजं
पापापरवरमोलेः ईवदेवस्परासः ॥ सगरूनि
जमाहिमा अप्रपवा स्परोधान्सवन मिटमका

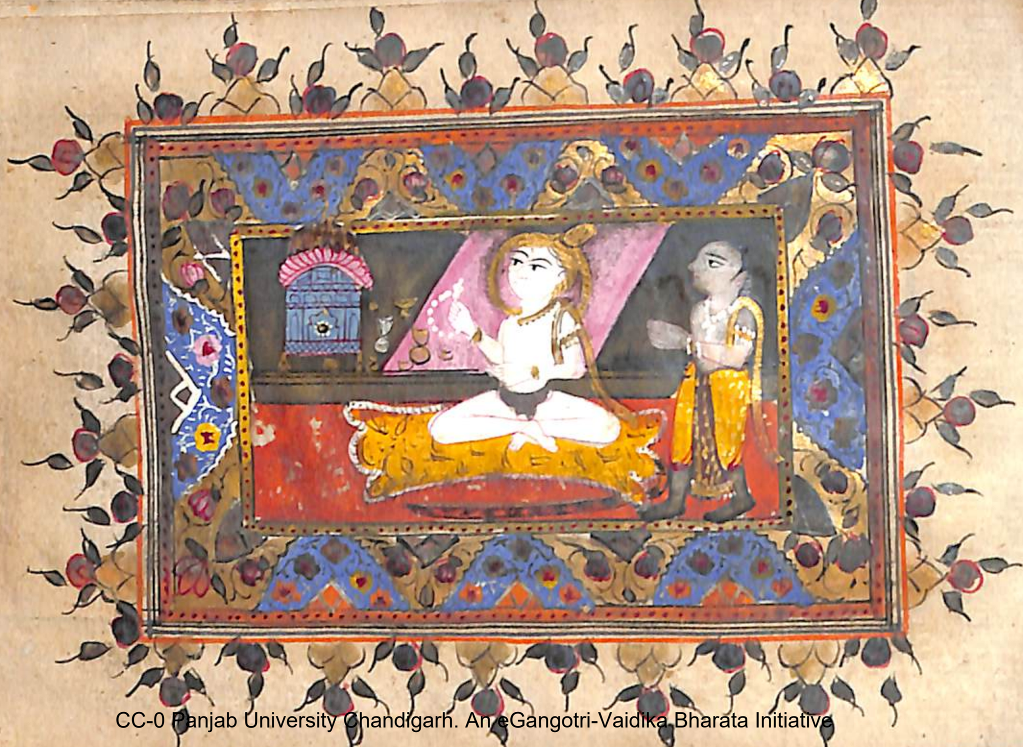
मं
१२

धेरिख्यरिखंमहिस्र: ॥ ए ॥ ख्ररवरसुनिप्रअंस
गिमोहैकेहेवं ॥ परतिगहि मनुष्य: प्रोमेलिनो
गचेना: ॥ अनिनिखिवसमीपं किंचै: स्तूपमा
नासलवनमिरसमोंडे शुष्मदनयलीनं ॥ ३९ ॥
श्रोश्रयदंतश्लुपेकनतिरीनेन ॥ स्रोडेलकि
लिषहूरेणहूरिपियेण ॥ केशरिध्वेनेनपदैते

नसमाहितेनसुप्रीणितोभवतिभूतपतिर्महे॥
शः॥४॥ इति श्रीपुष्पदंताचार्य विरचि
तं महिम्नाख्य स्तोत्रं समाप्तम्॥

ॐनमोभगवते[illegible]देवाय ॥ ॥ ॐ

ॐ अस्य श्रीगुरुगीतामालामंत्रस्य गुरुः परं
ज्योतिः परं धाम परं ब्रह्म परमानंदरूपं ॥ प
रमशिव ऋषिः ॥ विराट् छंदः ॥ श्रीगुरुपर
मात्मा देवता ॥ हं बीजं ॥ सं शक्तिः ॥ क्रौं कील
कं श्रीगुरुप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः ॥

ग्रं. मी.
१

अथ करन्यासः ॥ ॐ ह्रं सां स्तूर्यात्मने अंगुष्ठाभ्यां
नमः ॥ ॐ ह्रं सों सोमात्मने तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ
ह्रं सें निरंजनात्मने मध्यमाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रं सैं नि
राभासात्मने अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रं सों अ
नस्तब्रह्मात्मने कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रं सः अ
व्यक्तात्मने करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अ

यांगन्यासः ॥ ॐ ह्रं सां सूर्यात्मने हृदयाय नमः
ह्रीं सीं सोमात्मने शिरसे स्वाहा ॥ ॐ ह्रूं सूं निरंज
नात्मने शिखायै वषट् ॥ ॐ ह्रैं सैं निराभासात्म
ने कवचाय हुं ॥ ॐ ह्रौं सौं परब्रह्मात्मने नेत्रत्र
याय वौषट् ॥ ॐ ह्रः सः अव्यक्तात्मने अस्त्राय फट् ॥
इति न्यासः ॥ हंसाभ्यां परिवृत्तपत्रकमलैर्दि

गु॰ गी॰ २

यैर्जगत्कारणैः॥ विश्वोत्कीर्णमनेकदेहनि
लयं स्वच्छंदमात्मेच्छया॥ तत्तद्योगपत्तयास्वदे
शाकतत्रंभावैकदीपांकुरं॥ प्रत्याहारविग्रहं
अहंकृतपदंध्यायेद्दिशाखगुरुं॥ गुरुंविश्वका
नोमामिहृदिदेवंअमलंनित्यंपरंनिःकलंनित्यो
दुद्यत्सहस्रपत्रकमलैर्लिप्याहरैमैडपैः॥ ति

न्यासं हृमनेन ह्रैं पूर्वमखिलं नद्रसनिर्यसम
रेत् ॥ ग्रान्मानं स्वमज्ञ विशेषग्रहरे स्वछंदनः
सर्वगः ॥ अष्टवर्गन्यासः ॥ सें अंगुष्ठाभ्यां नमः
ह्रं तर्जनीभ्यां नमः ॥ रें मध्यमाभ्यां नमः ॥ वें अ
नामिकाभ्यां नमः ॥ नें कनिष्ठकाभ्यां नमः ॥
मः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथांगन्यासः

287

गु॰ गी॰ २

सं हृदयाय नमः ॥ ॐ शिरसे स्वाहा ॥ रं शिखा
यै वषट् ॥ वं कवचाय हुं ॥ नं नेत्रत्रयाय वौषट्
मः अस्त्राय फट् ॥ सह्रवे नमः ॥ ऋषिरुवाच
गुह्याद्गुह्यतरा विद्या गुरुगीता विशेषतः ॥ त्व
त्प्रसादाच्छ्रोतव्यं तत्सर्वं ब्रूहि मे सूतनाः ॥१॥ सू
तउवाच ॥ कैलासशिखरे रम्ये भक्तिःसाधन

नायकं ॥ श्रुत्वा पार्वती भक्त्या शंकरं परिपृ
च्छति ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॐ नमो देवदेवेशाय
गात्यजगद्गुरोः ॥ सदाशिव महादेव गुरु दि
हं श्रद्देहि मे ॥ ३ ॥ केन मार्गेण भो स्वामिन् दे
हे ब्रह्ममयो भवेत् ॥ त्वं कृपां करु मे स्वामिन्
मामिव रक्षितव ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ यस्य

देवीपराभक्तिर्यस्या देवेनस्याग्रजौ ॥४॥ यस्यैनेक
चितायार्थः प्रकाशंते मह्यत्मना ॥५॥ गुकार(
स्त्वंधकारस्य रुकारस्तद्विनाशकृत ॥ अंधका
रविनाशनाद्गुरुरित्यभिधीयते ॥६॥ इदंत्रिक
मलदेहेद्वंद्वतापनिवारणं ॥ तारकंभवसिंधो
स्सश्रीगुरुंशरणमाम्यहं ॥७॥ ममरूपासिदेवी

विन्नमीत्यं येव रामाहं ॥ लोकोपकारकं प्रश्नं
न केनापि कृतं पुरा ॥ ८ ॥ इदं मे विप्र लोकेषु न
शृणुष्व वदाम्यहं ॥ किं विशेष हे विना नाम सत्स
मं सत्यं वदामि ते ॥ ९ ॥ वेदशास्त्रपुराणानि इ
तिहासादिकानि च ॥ मंत्रयंत्रादिविद्यानां स्मृति
कृत्याटनादिकं ॥ १० ॥ शैवशाक्तागमादीनि स

गु॰ गी॰ ५

स्वदेहमनातिच ॥ सुपथं सासमस्तानि निवा
नांश्रोत न वेत्त सो ॥ ५५ ॥ वेदशास्त्रपुराणानि इतिहा
वैगुरुकाम्यहे ॥ सर्वंलोकागुरुसाक्षाज्ञायतेवे
दतत्वविव ॥ ५६ ॥ यज्ञोदानेनपत्नीर्थ्यैव्रतेंयमैंन
थैवच ॥ गुरुतत्त्वमविज्ञाय मूढा लेवेनरेजना: ५७
गुरुत्त्व्यात्मनोनास्यसत्यसत्यनसंशयः ॥

स्वलाभार्थं प्रयत्नेन कर्त्तव्यं च मनीषिभिः ॥ १४
गुढविद्या जगन्माया देहस्मज्ञानसंभवे ॥ उदयं
स्वप्रकाशेन गुरुशब्देन कथ्यते ॥ १५ ॥ देहस्थस
भवेद्यस्मात्ते गुरुपार्थैव दाम्यहे ॥ सर्वपापविशु
द्धात्मा श्रीगुरुपादसेवना ॥ १६ ॥ सर्वतीर्थाव
गाहस्य संप्राप्नोति फलं नरः ॥ गुरुपादोदकं पी

गु॰ गी॰ ६

त्वाजलंशिरसाधारयेत ॥४७॥ शोषणंपापपंक
स्यदीपनंज्ञानवह्नसां ॥ गुरुपादोदकंसम्यक्सं
साराणवतारकं ॥४८॥ अज्ञानमूलहरणंजन्म
कर्मनिवारणं ॥ ज्ञानवैराग्यसिद्ध्यर्थंगुरुपादो
दकंपिबेत ॥४९॥ गुरुपादोदकंपानंगुरोरुछि
ष्टभोजनं ॥ गुरुमूर्तिःसदाध्यानंगुरुस्तोत्रंसदा

नयेत् ॥ ५१ ॥ काशीक्षेत्रंनिवासोसौजाह्नवीच
रणोदकं ॥ गुरुर्विश्वेश्वरासाक्षात्तारकंब्र
निश्चितम् ॥ शिवःपादांकितंकृत्वागयायासा
सोक्षयोवटः ॥ तीर्थराजप्रयागेसौगुरुमूर्त्यैन
मोनमः ॥ ५२ ॥ गुरुमूर्त्तिंस्मरेन्नित्यंगुरुनामस
दाजपेत ॥ गुरोराज्ञांप्रकुर्वीतगुरोरन्यंनभाव

गु. गी. ८

येन ॥ ४३ ॥ गुरुवक्रे स्थितं ब्रह्म प्राप्यते न स्वसाद
तः ॥ गुरुमूर्तिं स्मराध्यानं तेय ग्यास्त्रोरियोलोकि
तः ॥ ४४ ॥ स्वाश्रमं च स्वजातिं च स्वकीर्तिं पुष्टिव
र्धनं ॥ यतत्सर्वं परीत्यज्यं गुरोरन्यं न भावयेत २५
यन न्याश्चिंतितेनेमां सुलभं परमं पदं ॥ तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेन गुरोराराधनं कुरु ॥ ४५ ॥ गुरुवक्रे

द्विपत्वादिग्राग्रहभक्त्यास्तु लभ्यते ॥ चैवक्रेष्ठ
टवकारो रेखा यास्तस्यपञ्जराः ॥ ४२ ॥ गुकारश्चा
धरस्यात्तुकारस्तेज उच्यते ॥ अज्ञानग्रासकं ब्रह्म
गुरुरेव न संशयः ॥ ४३ ॥ गुकारः प्रथमो वर्णो मा
यादिगुणभासकः ॥ रुकारो द्वितीयं ब्रह्म मा
याभ्रान्तिविमोचकं ॥ ४४ ॥ एवं गुरुपदं श्रेष्ठं

गु॰ गी॰ ८

देवानामपिदुर्लभं ॥ हाहाहूहूगणश्चैवगंध
र्वाप्सरपन्नगेन ॥ ३० ॥ श्रवतेषोवसर्वेषांनारि
नवग्रहोपयं ॥ ध्यासर्वेषायतेवस्त्रवाहनेभूषणा
निकं ॥ ३१ ॥ सायकेनश्रद्दानयंगुरोःसंतोषका
रकं ॥ गुरोराराधनेकार्यसर्वसंचतिवेदयेत २२
कर्मणामनसावाचासर्वाद्विरायये हुंके

रीहेंउ नमस्कृत्य निर्लज्यो गुरुसंनिधौ ॥ इह
शरीरमूर्धसंप्राप्रप श्रपवत्र गृह्णाति च ॥ शात्म
रामादिकं चैव सङ्कृत्स्वं निवेदयेत् ॥ ३५ ॥ क्रिमि
कोटभसमूविष्ठाद्रुर्गंधमलमूत्रकं ॥ श्लेष्मरक्त
नखामांसं नवद्वारैःस्त्रवगंतके ॥ ३६ ॥ संसारवृक्ष
मांसमूलाः पतंति नरकार्णवे ॥ लोकऊर्णान मि

र्शितं तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्वि
ष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः ॥ गुरुरेव परंब्रह्म तस्मै श्री
गुरवे नमः ॥ अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशला
काकया ॥ चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे न
मः ॥ ३४ ॥ अखंडमंडलाकारं व्याप्तं येन चराचरं
तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ३५ ॥

स्थावरं जंगमं व्याप्तं यत्किंचित्सचराचरं ॥ त
त्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ४ ॥ चि
न्मयं व्याप्तितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरं ॥ तत्प
दं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ५ ॥ सर्व
श्रुतिशिरोरत्नविराजितपदांबुजः ॥ वेदांत
म्बुजसूर्याय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ६ ॥ यस्य स्म

गं
गों
१

दृगाभाद्येणात्रत्रसंसारंवंधनात् ॥ सदैवसर्वं
मैगंहैद्वेमैश्रीगणेवेनमः ॥ ७३ ॥ मैत्रेनमपारए
गंगंग्र्योभावीलेनिरंतरं ॥ विरवाद्धकल्पं
दीनूनमैश्रीगणेवेनमः ॥ ७४ ॥ कृपावरंमणुंदै
मांनेमंत्रामेवरभेन्दव ॥ येनध्यानेनमगान्सर्वं
मैश्रीगणेवेनमः ॥ ७५ ॥ ज्ञानशक्तिःसमारु

ज्ञनमालाविभूषितं ॥ भुक्तिमुक्तिःप्रदाता
रंतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ४४ ॥ अनेकजन्मसंप्रा
प्तकर्मबंधविदाहिने ॥ ज्ञानाभावप्रदायेनत
स्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ४५ ॥ शोषणंभवसिंधोश्च
दीपनंज्ञानसंपदा ॥ गुरुपादोदकंसम्यकत
स्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ४६ ॥ नगुरोरधिकंतत्वंनग

गु. गी.
॥

रोरधिकं तपः ॥ गुरुत्त्वानात्परं नास्ति तस्मै श्री
गुरवे नमः ॥ ५८ ॥ मन्नाथः श्रीजगन्नाथो मद्गुरुः
श्रीजगद्गुरुः ॥ मदात्मा सर्वभूतात्मा तस्मै श्री
गुरवे नमः ॥ ५९ ॥ ध्यानमूलं गुरोर्मूर्तिः पूजामूलं
गुरोः पदं ॥ मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं मोक्षमूलं गुरोः
कृपा ॥ ६० ॥ गुरुरादिरनादिश्च गुरुः परमदैव

ने॥ गुरोः परतरं नास्ति तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ५२
सप्तसागरपर्यंततीर्थस्नानादिकं फलं ॥ गुरो
रंघ्रिजलेबिंदुतत्कोटांशेनदुर्लभं ॥ ५३ ॥ गुरु
देवनरात्मदेवस्नाविश्वः शिवात्मकं ॥ गुरोः प
रतरं नास्ति तस्मात्संपूजयेद्गुरुं ॥ ५४ ॥ ज्ञानं
विना भुक्तिः परं लभते गुरुभक्तितः ॥ गुरोः

गु. गी.
९८

सामान्यतो नास्ति पेयं सौ गुरुमार्गितः ॥५५॥
यस्यात्मवतं नास्ति ते ति नीतेति वैष्ठस्थितः ॥ म
नसा वचसा चैव सर्वथाराधयेद्गुरुं ॥५६॥ गुरुना
पं प्रसादेन ब्रह्मा विष्णुः सदाशिवः ॥ सामर्थ्यमन
न्यसादेन केवलं गुरुसेवया ॥५७॥ देव किंनर
गंधर्वाः पितरो यक्षचारणा ॥ मुनयोपि न जा

नेतिगुरुस्य स्वबलाधिके ॥ ९० ॥ महाहंकारगर्वे
णविद्यानपबलान्विताः ॥ संसारऊहराविर्तेच
टयदेवहृदेयस्या ॥ ९१ ॥ नमस्तास्वैगपर्वाः पिन
रोयह्निविंकारः ॥ स्मृद्धयः सर्वसिद्धास्ववगुरुसेवा
परांमुखः ॥ ९२ ॥ ध्यानसृणमहादेवविसर्वान्तेद
प्रदायके ॥ सर्वसौख्यकरानिस्मसक्तिप्राज्ञिवि

पारंगं॥३॥श्रीमत्परंब्रह्मगुरुंवदामिश्रीमत्परं
ब्रह्मगुरुंभजामि॥श्रीमत्परंब्रह्मगुरुंस्मरामि
श्रीमत्परंब्रह्मगुरुंनमामि॥४॥ब्रह्मानंदंपर
मसुखदंकेवलंज्ञानमूर्तिं॥द्वंद्वातीतंगगन
सदृशंतत्त्वमस्यादिलक्ष्यं॥५॥एकंनित्यंविम
लमचलंसर्वदासाक्षिभूतं॥भावातीतंत्रिगुण

रोहंतं मङ्कुकंतं नमामि ॥ २३ ॥ नित्यं शुद्धं निरा
भासं निर्विकारं निरंजनं ॥ नित्यंबोधं चिदानंदं
गुरुब्रह्मा नमाम्यहं ॥ २४ ॥ हृदंबुजे कर्णिकम
ध्यसंस्थे सिंहासने संस्थितदिव्यमूर्तिं ॥ ध्याये
द्गुरुं चंद्रकलाप्रकाशं सच्चित्सुखाभीष्टवरं ॥
दधानं ॥ २५ ॥ श्वेतांबरं श्वेतविकाशपुष्पं मुक्ता

ग॰ गी॰ १४

फलाभूषितस्य मूर्त्ति ॥ वामोकयी ठस्यितदि
अशोकि मे हस्मिन्नं मरणं कृपानिधाने ॥ ११ ॥ आदे
हमान्नेरक्षणं प्रसन्नेत्ता नलसंपनिजवोधरूकं ॥
योगीरमीं भद्रगावे द्युमी मझहे निमग्नं
माभि ॥ १२ ॥ यस्मिन्न हृदि स्थितिं समनिधानेति
महात्मके ॥ कर्म्यपंचविधिंशास्त्रज्ञसततं नमः

शिवं ॥ हं ॥ आतः शिरस्त्रिपुर ह्रां ह्रें ह्रिं नेत्रं ह्रिअ नेत्र
हे ॥ वरं ॥ पंचदेवानां तेस्व रेमनाम प्रवेकं ॥ २९ ॥ नग्र
गोरधिके नग्रगोनग्रगोरधिके नग्रगोरधिके ॥ शिव
शासनतः शिवशासननतः शिवशासननतः शिव
शासनतः ॥ ७ ॥ इदमेव शिवं इदमेव शिवं इदमेव
शिव इदमेव शिवं ॥ ममशासननतो ममशासननो

ममशास्त्रतोमममशास्त्रनुलः॥१८॥ ॐ एवं विधि पुंग
संध्यानात्मज्ञानमयपतेस्वयं॥ नराशरुसमस्तादेनश
मोहस्मिति भावयेत्॥१९॥ गुरुणा दर्शितेनैव मार्गेण म
नः शुद्धं तु कारयेत्॥ अनित्यं खंडयेत्सर्वं यत्कि
चिदात्मगोचरं॥२०॥ ज्ञेयं सर्वं प्रतीतं च ज्ञानं च
मन उच्यते॥ ज्ञानं ज्ञेयं समं कुर्यान्नान्यः पंथा द्वि

नीयकः ॥ ७४ ॥ एवं सुनामहादेवी गुरुनिंदां करो
तियः ॥ मया नि नृके खोरे पावनवं रदिवा करो ॥ ७५
पावदे होन कल्यो कितेनावहे देवी गुरुंस्मरेत ॥ गुरु
लोपेन कर्मं अंसकं से गुहि भावयेत ॥ ७६ ॥ हूं क्षा
रेलान वक्रव्य प्राज्ञलोपे: करावन ॥ गुरो रंग्रेनु
वक्रवंमसत्ये वकरावन ॥ ७७ ॥ पोवै हूंकुमसकुहू

गु॰ गी॰ ८८

कृत्यगुरुंनिर्जित्यवादतः॥अरण्येनिर्जलेदेशे
सभवेद्ब्रह्मराक्षसः॥८५॥मुनिभिःपन्नगैर्वापिसुरै
र्वाशापितोयदि॥कालमृत्युभयाद्वापिगुरुरक्षति
पार्वती॥८६॥अशक्ताहिसुराद्याःसर्वेप्यशक्तामुन
यस्तथा॥गुरुशापपरस्याहीनाःक्षयंयान्तिनसं
शयः॥८७॥मंत्रराजमिदंदेवीगुरुरित्यक्षरद्वयं

श्रुतिस्मृत्यंसमविज्ञाय केवलं गुरुसेवया ॥ न
वैसंन्यासिनः श्रोक्ता इतरे वेषधारिणः ॥ ८४ ॥
नित्यं ब्रह्म निर्विकारं निर्गुणं बोधयेत्परं ॥ सर्वं
ब्रह्म निराभासं दीपो दीपान्तरं यथा ॥ ८५ ॥ गुरु
कृपाप्रसादेन आत्मारामो हि लभ्यते ॥ अनेन
गुरुमार्गेण आत्मज्ञानं प्रवर्तते ॥ ८६ ॥ आब्रह्म

गु. गी. १८

स्तैवं पश्येत्परमात्मास्वरूपकं ॥ स्थावरं जंग
मं चैव प्रणमामि जगन्मयं ॥ ७५ ॥ वंदेहं सचि
दानंदं भावातीतं श्रीमद्गुरुं ॥ नित्यं पूर्णं निरा
कारं निर्गुणं स्वात्मसंस्थितं ॥ ७६ ॥ परात्परतरं
ध्येयं नित्यमानंदकारकं ॥ हृदयाकाशमध्य
स्थं शुद्धस्फाटिकसन्निभं ॥ ७७ ॥ स्फाटिके प्रतिमा

त्रुपहृष्यपतेर्ष्योणेयथा ॥ तथात्मानं विदाका
रं मोनंदं सोहमस्मि स्मृतं ॥ ८५ ॥ अंगुष्ठमात्रं पुरुषं
ध्यायते चिन्मयं हृदि ॥ तस्य स्फुरति यो भावः श्रु
त्वानं कथयाम्यहं ॥ ८६ ॥ अगोचरं तथागम्यप्र
पं नामादिवर्जितं ॥ निशार्हदं विज्ञेयं नीयान्नखश्री
बोधस्वरूपकेनी ॥ ८७ ॥ यथा तेन स्वभावेन कथं

गो. गु. १८

रुरुसमादिकं ॥ शीतोनादिस्वभावेनतथाव

लवशाखने ॥ ९८ ॥ स्वयंसर्वमयोभूत्वाध्यातव्यं

परगुरुर्यवित् ॥ कीटोभृंगीरिवध्यानात्तथा

भवतिनादृशं ॥ ९९ ॥ गुरुध्यानेनपातिन्यदेहो

ब्रह्मास्वयंभवेत् ॥ पिंडेपदेतथारूपेमुक्तास्तेना

त्रसंशयः ॥ १०० ॥ पार्वत्युवाच ॥ किंडंकितम

ह्रादेव पदं किं समुदाहृतं ॥ रूपारूपातीतं चैव
मंतराख्याहि दयाकर ॥ ५५ ॥ सदाशिव उवाच
पिंडं कुंडलिनीशक्तिः पदं हंसमुदाहृतं ॥ रूपं विं
दुरिति ज्ञेयं रूपातीतं निरंजनं ॥ ५६ ॥ स्वयं सर्वम
यो भूत्वा परं ब्रह्म विलोकयेत् ॥ यस्मात्परतरं ना
स्तसर्वमेव निरालये ॥ ५७ ॥ यस्माल्लोकना

देवसर्वसंगविवर्जितं ॥ एकाकी निस्पृहः शां
तः स्यात्तच्छेन सदैव हि ॥ ८७ ॥ लब्धं वा वाप्यन
लब्धं वा स्वल्पं वा वहुलं तथा ॥ निष्कामेनैव भो
क्तव्यं सदा संतुष्टमानसः ॥ ८८ ॥ सर्वज्ञपदमि
त्याहुर्देही सर्वमयो विदुः ॥ सदानंदः सदा शां
तो रमते यत्रकुत्रचित् ॥ ८९ ॥ यत्रैव तिष्ठते सो

304

पिसंदेवा शरण्यभाजनं नः ॥ शुक्लस्थलस्थले दे
वीतरागे कथिते समग्रा ॥१०॥ उपदेशो मया
देवी गृहमार्गे गतापीनः ॥ गृहभक्तिरलक्ष्याप्या
नेसकलेन नवकीर्तितं ॥११॥ अनेन नद्भवेन्नार्थे
यद्दत्तामिमहात्मनेपे ॥ लोकोपकारके देवी लो
किके तन्मावयेत ॥१२॥ लौकिके कर्मतोपांति

गु॰गी॰ २

स्नानदीनाभगाणगं ॥ ज्ञातितोभावयेत्सर्वंकर्म
णिकर्मसाध्यते ॥ ७ ॥ उद्दंतभक्तिभावेनपठतेश्र
णोतयदि ॥ लिखित्वायस्यदानंअदानंवदहिला
सह ॥ ५ ॥ गुरुगीतादिरेकैकंसंचरात्रमिरंपयेत
श्रमैवविविधायेषाकलानार्हतिषोडशीं ॥ ८ ॥
श्रुतंतफलमाप्नोतिगुरुगीताजपेनतु ॥ सर्वपा

मनितूनाशार्थं सर्वदारिद्र्यनाशनं ॥ ६ ॥ कालसूत्र
भयाहरं सर्वकंटकनाशनं ॥ ग्रहशान्तिसमभूतानां
कौरवाशुभयापहं ॥ ७ ॥ महापापिगताः सर्वा
विभूतिनासिद्दिराभवेत ॥ अथवा मोहनेव श्येव
श्येव जपेत्सदा ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वोर्ध्वपादे विश्रामसने
शुभकेवले ॥ उपविशपततोरे विजपेदेकाग्रमा

पु. गी. ॥

नमः ॥ धोयंत्र प्राकृ शुंगम थ्येव स्रैर ऋास्रनेवि
ये ॥ प्रभि चारे कुल वरगेर ऋवलेय नागमे ॥ १
उमरे शांति नाप्य स्या वरपे रम बोस्र त्वोटिदे ॥ २
दिरगे मरगे श्रोके स्तंभ ने पश्चि मे प्रत्वे ॥ ३ ॥ मोह
नेसवं भनानो बेथ मोहकरे पर ॥ देवभूप श्चि
यकांरा जानेव शामानपेत ॥ ४ ॥ भावस्तंभकर

मृणांसङ्कृहणांविवर्द्धनं॥ ॐक्रमेंनाशनंह्ये
तत्कर्मसिद्धिरांभवेत॥ ॐसिद्धंसिद्धयेका
येभवयद्भयापहं॥ ॐस्वमन्त्रपानेवैवसर्व
सत्वपरायकं॥ सर्वशांतिकरानित्यंवंध्यापु
त्रफलप्रदं॥ ॐवैपर्वकंस्त्रीणांसोभाग्यप्रदा
यकंपरं॥ ॐआयुरारोग्यमैश्वर्यंपुत्रपोत्रविव

ग्रं. मो. २२

ॐनं ॥ अकामस्तुत्रिवारं वाजयेन्मोक्षमवाप्नु
यात ॥ अवैवेपथ्यैः सकामेन लभ्यते वान्यजन्म
नि ॥ अवैवुःखयर्यविघ्नेनाशायेनापहृासदा ॥ १२
सर्वपापप्रशमनं धर्मार्थकाममोक्षदं ॥ यं यं
चिंतयते कामं तं तं प्राप्नोति निश्चितं ॥ २८ ॥ का
मितं सकामयेत्रः कल्पितस्य कल्पद्रुमे ॥ विना

मणीस्थितिनस्य सर्वमंगलकारकं ॥ ओं व
हैत्वं नैपेतिं पं ओं हृ श्रेयमवाप्नुयात् ॥ ओं ग
कामैमने ... स्य वामफलप्रदं ॥२॥ ओं वे
द्यामैश्व सो हैश्नु गाणपत्यैश्व वैस्नवा ॥ ओं व
स्यसिद्धिं दैवी सत्यं सत्यं न संशयः ॥२८॥ ओं श्री
य कामभ्यजपस्यानेक यया मिवरान नै ॥ सा

व्यै वा सरितो रेत्नोर्थे हरिहरालये ॥ ४२ ॥ यात्रिके
वालये गोष्ठे सर्वदेवालये शुभे ॥ वटस्य धात्रीमू
ले वा मठे वृंदावने तथा ॥ ४३ ॥ पवित्रे निर्मले स्था
ने नित्यानुष्ठानतो पि वा ॥ निवसेन नवनैवैव जप
मेतत्समाचरेत ॥ ४४ ॥ श्मशाने भयभूमौ वा वट
मूलांतिके तथा ॥ सिद्धंति वा नेमूले चूतनिम

स्यमस्त्रियो ॥ गुरुत्वञेवरोमूर्तेनस्यसिद्धंतिनान्य
था ॥ शुभकर्माणिसर्वाणिदीक्षादिसिद्धिदाभवे
त् ॥ १३ ॥ संसारभयनाशार्थंभवपाशानिवृत्तये ॥
गुरुगीताम्भसिस्नानेनलनसंःऊहतेसदा ॥ १४ ॥ सप
त्तसमुद्रहसाहास्मरासकृत्स्नविलमः ॥ नस्यस्थाना
निवर्णानिपवित्राणितेनसंशयः ॥ १५ ॥ सरस्वाःस्त्र

ऽगच्छामो स्वभावाय च तिष्ठते ॥ न स्पृशे वगाणः स
र्वैते शं पीडेव सं तिष्ठती ॥ ३० ॥ आसनस्थो शयान स्थो
गच्छं तिष्ठन्तो पिबा ॥ अश्ना अस्तो गजाश्च तः स्वमो
मोना य नो पिबा ॥ ३१ ॥ श्रवियान्वे सृष्टस्तानी ग
स्तगीताश्र पैन नं ॥ न स्पर्शेन भाइने णनुवर्तनं भ
नविद्यते ॥ ३२ ॥ स्व इस्वस्य गच्छानो यं ह्वीरेते रं नले

मते ॥ अभिषेकं भवेद्यस्याकाशंन्नस्यान्मानरमात्म
ति ॥ ४४ ॥ नैवेद्यज्ञानीजीवात्मापरब्रह्मणि लीय
ते ॥ एकैकान्ततेसामीप्यनंतरं दिवानिशं ॥ ४५ ॥ पु
ष्पं विधेयो महद्गुरुकः सर्वदावर्ततेसर्वे ॥ तस्मात्सर्व
प्रयत्नेन भक्तिं भवकरोतियः ॥ ४६ ॥ गुरुसंतो
षितासर्वं श्रुकामेनार्थ संशयः ॥ भक्तिशक्तिरया

गु॰ गी॰ २५

तेषां नित्यं गृहेष्वेव स्वस्थ्यता ॥ ५१ ॥ सुखेनैव प्राणिनः स
र्वे गुरुगीतानन्येष्वितः ॥ सर्वसिद्धिमवाप्नोति भुक्तिं
मुक्तिं न संशयः ॥ ५२ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं नित्यधर्मं
मयोदितं ॥ गुरुगीतासमं नास्ति सत्यं सत्यं वरानने २५
गुरुर्देवो गुरुर्धर्मो गुरुनिष्ठा परं तपः ॥ गुरोः परतरं
नास्ति नास्ति तत्त्वं गुरोः परं ॥ २५ ॥ धन्या माता पिता

यत्नो यत्नो वशः कुलं तथा ॥ यन्मात्वत्सहयारे
वी गुरुभक्तिः सउलैभा ॥४॥ शरीरमिंद्रियप्रा
णा श्चर्थस्वजनबांधवाः ॥ पितामाताकुलं दे
वी गुरुरेव न संशयः ॥४९॥ आकल्पजन्मनोको
टीनांजपव्रततपःक्रियाः ॥ तत्सर्वं सफलं देवीगु
रुसंतोषमात्रतः ॥५०॥ विद्याधनमदेनैवमेय।

गु॰
गी॰
३२

भागवांश्चयेननागाः ॥ गुरुसेवांनऊदैतिसमंपंसत्वं
वसाम्यहं ॥ धरा ॥ ब्रह्माविष्णुमहेशादिदेवर्षिपितृ
किंनराः ॥ सिद्धचारणयक्षाश्चपुत्रगोभूषणोज
नाः ॥ यथा ॥ गुरुसेवापरंनीर्थंप्रतिनीर्थेतिर
स्येकं ॥ सर्वतीर्थेषुयेदेवी सद्गुरुस्मरणाश्चड्डे ५८
द्देरहंसप्यपरमेनवाग्रेकस्यितेमया ॥ ह्यगोप्यं

वप्रगते वये नानमतं श्रणास्थिता ॥४२॥ सलोम
गुर्वेरा ोश्मा दिवेस्लवानो वणावेत्ती ॥ मनसापि
नवकलेमममसात्रिप्रकारके ॥७॥ श्रीवृविन
शानसेश्च्रज्ञाभक्तिसमन्वितः ॥ प्रवकत्वासिरे
हेवीममान्मासिसहारिवे ॥८॥ श्रभकेवंवके
धर्षपाषांडेनास्तिकेनरे ॥ मनसापिनवकलें

गु॰
गी॰
२२

गुरुगीताभिधं प्रिये ॥ ४४ ॥ गुरुवो बहवः संति शि
ष्यवित्तापहारकाः ॥ दुर्लभोयं गुरुर्देवी शिष्य सं
तापहारकः ॥ ५ ॥ संसारसागरसमुद्धरणैकमं
त्रं ब्रह्मादिदेवमुनिपूजितसिद्धमंत्रं ॥ दारिद्र्यदुःख
भवशोकविनाशमंत्रं वंदे महाभयहरं गुरुरा
जमंत्रं ॥ ६ ॥ श्रीगुरुचरणध्यानं श्रीगुरुस्मर

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्रीगुरवे नमः

गोकैलासशिषरे रम्ये देवदेवं महेश्वरं ॥ प्रणिप
त्य महादेवं पप्रछ गिरिजा हरं ॥ १ ॥ भगवन् केन
प्रकारेण संसारार्णवबंधनात् ॥ प्राणिपत्यकृ
तं चैव श्रवणे नाथ संशयः ॥ २ ॥ श्रीमहादेव उवा
च ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि नराणां हितकाम्य ॥

गु॰
नं॰
१

या ।। गुरुपङ्क्तिनमस्कारं त्रैलोक्येष्वपि दुर्लभं ।। ३
नेदं कस्यापि कस्यचितं गोपनीयमिदं मम ।। गुह्या
त्गुह्यतरं गोप्यं न वाच्यं कस्यचित्प्रिये ।। ४ ।। पुराकृ
ते पुरा देवि व्याचार्यैः कारस्त्रास्तथ्या ।। गुरुपङ्क्ति
माहेण मुच्यते भवबंधनात् ।। ५ ।। ॐ ब्रह्माविष्णु
शिवसिद्धशाकिस्वेवपरापराः ।। व्यासमत्स्यकौ

ऽमद्विनोगोविंदस्यैव शंकरः ॥ ६ ॥ ॐहरिः
हरः श्रीगुरवेनमः ॥ परमश्रीगुरवेनमः ॥ प
रात्परमः श्रीगुरवेनमः ॥ ७ ॥ परमेष्टी श्रीगुर
वेनमः ॥ नमस्ते श्रीगुरवेनमः ॥ नमोहरिहरहि
रण्यगर्भेभ्यो नमः ॥ ८ ॥ पारायारसत्यवती
हृदयकमलआसप्रकसनकसनंदन ॥

ग्रं.
न
२

सनातनश्रीगुरुचरणकमलेभ्यो नमः ॥
ऐं ह्रीं श्रीं आद्यगुरूपदेशाभुवने ॐकारसिंहा
सने ॥ प्रज्ञावार्पसंमस्तवेदमथने षट्वक्र
मागते नित्यं ॥ १ ॥ पयणामिश्रितस्फाटलिंगंसे
ति निर्मले श्रणोश्रभाषणोभिते ॥ मांते श्रीमह
रूपादुकां भजमनस्सेन मंवेत्झोदयं ॥ २ ॥ गु

कवेसच्चिदानंदलिसंहृदयप्रकासिनं ॥ नमोवे
दांतवेद्यायतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ २ ॥ गुरुदेवन
मस्कारंदीयतेपरमात्मनं ॥ तेषांचरणश्रसा
देनभुक्तिमुक्तिप्रदायके ॥ ३ ॥ दीर्घदंडनमस्का
रंतेलज्जागुरुसंन्निधौ ॥ आत्मप्राणसमर्पायत
स्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ४ ॥ गुरुब्रह्मापरंदेवनिजानं

गु. गी. ३

सात्वमव्ययं ॥ स्वस्वकार्यमयं पुष्टं गुरुदेवेति रं-
जितं ॥ १५ ॥ अखंडमंडलाकारं व्याप्तं येन चराचरं
तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १६ ॥ वि-
स्मयं व्यापितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरं ॥ असिपदं
दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १७ ॥ स्थावरं जं-
गमं चैव यत्किंचित्सचराचरं ॥ त्वंपदं दर्शितं ये-

नतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ८ ॥ सामीप्यसारूप्यसा
लोकसायुज्यमुक्तिरूपाने ॥ इतिचतुर्विधामु
क्तिः ॥ तस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ ९ ॥ श्रीमद्गुरुंनित्य
महंस्मरामिश्रीमद्गुरुंनित्यमहंभजामि ॥ श्रीम
द्गुरुंनित्यमहंनमहंवदामिश्रीमद्गुरुंनित्यम
हंनमामि ॥ १० ॥ ॐनमःशिवाय ॥ गुरवेनारादिं

उलयात्मने ॥ निरंजनपरंज्योतिर्नित्यंचयपरा
यणे ॥ ४१ ॥ गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः ॥
गुरुरेव परंब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ४२ ॥ गुरुरा
मिगुरुश्चक्षो गुरुश्चैव सदाशिवः ॥ सृष्टिस्थिति
लयश्चैव गुरुर्लोकस्यहेतवे ॥ ४३ ॥ गुरुर्देवस्त्रि
भुवे पितृणां गुरुरपिता ॥ समस्तजगदाधा

रारं ॥ तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ २४ ॥ गुरुर्नभो गुरुर्वा
युगुरुस्तेन यदीसबान्धू । गुरुराःपौंअपक्षीन तन ॥
स्मै श्रीगुरवे नमः ॥ २५ ॥ ब्रह्मांडं वितं येन भुवना
निचत्नईशा ॥ तेनैव पालितं सर्वं तस्मै श्रीगुरवे
नमः ॥ २६ ॥ नमस्ते गुरवे न्हभ्यंसहस्रानेदृश्यपिणे
यस्यवाक्यं स्मृतेहंति संसारविषमोहने ॥ २७ ॥

केवलो निर्गुणः साक्षी चेतो विमलसत्यशिवः ॥
धर्मो नयति निर्विख्यातो गुरुः सर्वेश्वसर्वेहा ॥ २८ ॥
गुरुः पिता गुरुर्माता गुरुर्देवो निरंजन ॥ गुरुरेक
परं तत्तेन स्मात् कुलस्य माश्रयेत ॥ २९ ॥ पितृमातृसु
हृद्बंधुविद्यातीर्थानि देवता ॥ न तुल्यं गुरुणा लो
भो ऽपि परसेयेन परमं पदं ॥ ३० ॥ श्री गुरु परमा

नं दं वाक्यं वाचामगोचरं ॥ प्रणवाकारथमो
ल्यश्चं प्रन्यानात्यरं नमः ॥ २ ॥ ब्रह्मानंदं परम
सुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं ॥ द्वंद्वातीतं गगनस
दृशं तत्वमस्यादिलक्ष्यं ॥ ३ ॥ एकं नित्यं विमल
मचलं सर्वधीसाक्षिभूतं ॥ भावातीतं त्रिगुणर
हितं सद्गुरुं तं नमामि ॥ ३३ ॥ आनंदमानंदकर

गु० ११

पसलं ॥ ज्ञानस्वरूपंनिजबोधयुक्तं ॥ योगीन्द्र
मीड्यंभवरोगवैद्यं ॥ श्रीमद्गुरुंनित्यमहंनमा
मि ॥ ४ ॥ वैराग्यकल्पणवराणारविंदं ॥ सुमदर्शितं
स्वात्मसुखंवद्धपीनां ॥ ज्ञानस्यपेषांगालिकाय
मानं ॥ संसारहालाहलमोहशांत्यै ॥ ५ ॥ अ
ज्ञानतिमिरांधस्यज्ञानांजनशलाकया ॥

चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ब्र
गुरुः शंभुमहादेवं नित्यं वंदे महार्णवः ॥ भगाने
हस्त तरणाय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ६० ॥ हेतवे जग
तामेव संसारार्णवसेतवे ॥ प्रभवे सर्वविद्यानां
शंभवे गुरवे नमः ॥ ६१ ॥ गकारः सिद्धिदः प्रोक्तो
रेफः पापस्य दाहकः ॥ उंकारो विष्णुरव्यक्त ।

स्त्वितयान्मागरोपरं॥४८॥ गतोऽसो ह्यास्त्रियात्रको
विसर्जनाचसमन्विते॥ वर्णेहत्यासमकोमच। श्रुत
वैगीफलप्रदं॥४९॥ गस्यप्रसारादहमेवविश्व॥ स
पोवसर्वपरिकल्पितेव॥ इहैविज्ञानीयमसरात्म
रूपं॥ नस्योप्रब्रह्मशालिनोसिमिलित्वे॥५०॥ गीता
लेपापपंकस्यदीपनेतानवद्वषो॥ गरुणारोद

ॐ पीत्वा संसारमलनाशनं ॥ ४४ ॥ ध्यानमूलं गुरोः
मूर्त्ति पूजामूलं गुरोः पदं ॥ मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं ॥
मोक्षमूलं गुरोः कृपा ॥ ४५ ॥ आकाशात्पतितं तो
यं यथा गच्छति सागरं ॥ सर्वदेवनमस्कारं केशवं
प्रतिगच्छति ॥ ४६ ॥ केशव क्लेशनाशाय दुःखना
शाय माधवं ॥ हरिहरः पापनाशाय गोविंदो मो

ग्रं ने ८

क्तिरायकः ॥ ज्ञानदीपंविवेकस्यविवेकस्यतनम
स्तकं ॥ गुरुचरणप्रसादेनगोष्ठिक्लिमिरविन
श्यति ॥ ५४ ॥ मेघसस्यप्रनाशस्यसस्यंदैवतेरंज
नं ॥ गुरुवाक्यसदासत्यंसत्यमेवपरमपदं ॥ ५५
गुरुश्रुतिसद्रूपाचार्यनरयोटिकाचार्य ॥ श्रृंग
गृषिएषौत्तडराचार्य ॥ ५६ ॥ कीटवार ॥ श्रो

1229 - Ms.